

ประชุมพงศาวดารภาค ๒๑

จดหมายเหตุเรื่องเงรจากความเมืองในระหว่างไทยกับพม่า

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

โปรดให้พิมพ์

ในงานศพพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (แย้ม สิ้นสุข) เจ้ากรม

เมือขระกา พ.ศ. ๒๔๖๔

สารบัญ

ประวัติพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช (เข้ม สิ้นสุข) เจ้ากรม	หน้า ๑
อธิบายเรื่องพม่าเจรจาความเมืองกับไทย	หน้า ๑
เรื่องเจรจาความเมืองครั้งที่ ๑	" ๓
เรื่องเจรจาความเมืองครั้งที่ ๒	" ๖
หนังสือพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดชเจ้าเมืองเมะตะตะ	" ๖
เรื่องเจรจาความเมืองครั้งที่ ๓	" ๕
เรื่องเจรจาความเมืองครั้งที่ ๔	" ๑๑
เรื่องเจรจาความเมืองครั้งที่ ๕	" ๑๔
หนังสือเสนาบดีพม่าถึงเสนาบดีไทย	" ๑๕
คำแปลสัญญาอักษรทวารวดีแผ่นดินของ	" ๑๘
คำพระยาพิมพิสาร พม่าส่งมา	" ๒๐
คำพระยาพิมพิสาร มาให้การต่อไทย	" ๒๓
สัญญาอักษรเสนาบดีไทย ตอบเสนาบดีพม่า	" ๓๒
หนังสือพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดชเจ้าเมืองเมะตะตะ	" ๓๕
เรื่องเจรจาความเมืองครั้งที่ ๖	" ๔๔
เรื่องเจรจาความเมืองครั้งที่ ๗	" ๕๗
หนังสือเดินทางของทูตพม่า	" ๕๗
หนังสือเสนาบดีพม่า ถวายสมเด็จพระสังฆราช	" ๕๗
ลขตพระพรหมมุนี ตอบเสนาบดีพม่า	" ๖๗

พระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช (แย้ม สิ้นสุข) เจ้ากรมใน
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช.
TUDC 22/04/2563

(ผ.ท.บ.)

ประวัติ พระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช (แย้ม สิ้นสุข)

พระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช เจ้ากรมในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช มีนามเดิมว่า แย้ม นามสกุลว่า สิ้นสุข สืบสาโลहितมาจากสกุลนักรบชั้นสูงศักดิ์สกุล ๑ คือเป็นบุตรเจ้าพระยาอมราช (สุข) ๆ เป็นบุตรพระยากลาโหมราชเสนา (ทองอิน) ๆ เป็นบุตรเจ้าผู้กรมขุนอินทรวพิทักษ์ ซึ่งเป็นโอรสของขุนหลวงตากเจ้ากรุงธนบุรี

เจ้าพระยาอมราช (สุข) จะได้เป็นตำแหน่งใดแต่เดิมไม่ปรากฏ ๆ แต่เมื่อเป็นพระยาเพชรบุรีในรัชกาลที่ ๓ แต่เข้าใจว่าเห็นจะเคยราชการทัพศึกมาแต่ครั้งพระยากลาโหมราชเสนาผู้บิดาเป็นแม่ทัพไปรักษาเมืองกลางเมืองรัชกาลที่ ๒ เพราะฉะนั้นจึงได้เป็นนายทัพนำคราวพระยาศรีพิพัฒน์ (ทศ) คือสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ, ปรากฏชื่อเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๑ ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง “จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ” นั้น ภายหลังพระยาเพชรบุรี (สุข) ได้เป็นพระยาสุรเสนา ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าพระยาอมราช

เจ้าพระยาอมราช (สุข) มีบุตรและธิดาอื่นเกิดแต่เฮกภรรยาและอนุภรรยาต่างกันมากหลาย อนุภรรยาที่ ๑ ชื่อ สาค เป็นชาวเพชรบุรีบุตรและธิดาทั้งหมดอนุภรรยาที่ ๒ & คน คือที่ ๑ นายบัวเป็นมหาดเล็กหลวงที่ ๒ นายเอม เป็นมหาดเล็กหลวง ที่ ๓ นางเจียนขุนนาง อนุภรรยา

ของพระยามนตรีศรีวิวงศ์ (ชุ่ม ขุนนาค) ซึ่งเป็นมารดาพระยารำไพเพ็งศรี
 บริพัตร (จิตร ขุนนาค) ที่ ๔ นายแยม คือพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
 นั้น เจ้าพระยาบวรราช (ศุข) มีคุณสถานตั้งอยู่เขตตำบลใกล้ปากคลอง
 คลาดฟากตะวันออกในกำแพงพระนคร เมื่อเจ้าพระยาบวรราช (ศุข) ถึง
 อสัญกรรมแล้ว บรรดาบุตรและธิดายังไม่ได้แยกบ้านเรือนไปอยู่
 ณะตอน กวรวรรวมกันอยู่ในที่นั้นเป็นส่วนๆ อยู่ในความครอบครองของการ
 ของพระยาเพชรภู (นก) ผู้เป็นบุตรใหญ่ในท่านผู้หญิง ได้ยกยกรักษา
 สกลวงศ์สืบต่อมา

พระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (แยม สิ้นศุข) เกิดที่บ้านตำบล
 ปากคลองตลาดนี้ เมื่อวันพฤหัสบดี ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๘๓ เมื่อบิดา
 ถึงอสัญกรรมมีอายุได้ประมาณ ๗ ขวบ จึงอยู่ในความปกครองรักษา
 ของพระยาเพชรภู (นก) ได้อุปการการังมาจนเติบโตถึงคราวบรรพ
 ได้อุปสมบทอยู่เหนือราชบรรณะ ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นเวลาที่สมเด็จพระ
 พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช แต่เมื่อ
 ยังดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์,
 เสด็จประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ณหอราชพัชรกรรม จึงโปรด
 ครุสนทร พระยาเพชรภู (นก) พากันนายแยมน้องชายผู้ซึ่งมีอายุ
 ได้ ๒๕ ปี เชิญถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระองค์ ขณะนั้นได้ทรงรับ
 พระสัพพรรณยศเฉลิมพระนามเจ้าฟ้าแล้ว ตามพระราชประสงค์เหมือน
 ว่าได้ทรงกรมแล้ว จึงมีตำแหน่งข้าหลวงน้อยประจำกรม คือเจ้ากรม

ปลัดกรมสมุหยาจก ทั้ง ๓ มีนามบรรดาศักดิ์เป็นหมื่น และมีจางวาง
 นายเวรปลัดเวรสารวัตรเต็มตามอัตราอย่างเจ้าพาทรงกรมเต็มที แต่หา
 ได้ ใช้นามกรมต่อท้ายพระนามเต็มไม่ ตำแหน่งข้าหลวงน้อยในกรมนี้,
 เมื่อทรงเห็นว่าผู้ใดสมควรรับตำแหน่ง ก็ทรงตั้งแต่งขึ้นตามลำดับ,
 ขณะนี้ใดทรงตั้งให้นายแยมมหาคเล็กเป็นนายเวรตำรวจขนนาย ๓

ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๓๘ ถึงเวลาเสด็จออกไปประทับอยู่ณะพระราชวัง
 สราญรมย์, โปรดให้นายแยมนายเวรเป็นจางวางฉพาย รัชการ
 ทั้งในหลวงและในกรมกษัตริย์การในพระองค์เรียบริยตามนำทมาช้านาน
 ตลอดกาลที่ใดเสด็จประทับอยู่ณะวังบูรพาภิรมย์ และใดทรงรับกรม
 เป็นกรมหลวงทงเมื่อเลื่อนขึ้นเป็นกรมพระภายหลังแล้ว จางวางแยม
 สิ้นศข ก็ยังคงอยู่ในตำแหน่งนี้ตลอดมา เพราะเหตุว่าตำแหน่งจางวาง
 ฉพายมีหน้าที่กิจการยานพาหนะ และควบคุมกำลังผู้คนที่เกี่ยวข้องแก่นั้น
 สมัยก่อน ๆ กำลังพาหนะเป็นสิ่งสำคัญอย่าง ๑ ซึ่งจำเป็นต้องมีต้องใช้
 สำหรับราชการในหลวงและในกรม เพื่อประทับพระเกียรติยศ เช่น
 ในการเรือกระบวนพระกฐินและเรือประพาศหัวเมืองเป็นต้น ตลอดจน
 การทตของกะเกณฑ์แห่แห่นและทำการโยธาทั้งหลาย อันต้องการ
 ผู้ซึ่งรับตำแหน่งนี้ เป็นคนซื่อสัตย์กล้าหาญมั่นคงแข็งแรงอดทนต่อหน้าที่
 จางวางแยม สิ้นศข ทำกิจการอันนี้ประ โยชน์เหมาะแก่ตำแหน่ง
 แม้มีที่เสด็จไปในทางไกลหรือกันการยานใด ได้เคยไปตามเสด็จและ
 ทำการตามหน้าที่โดยกวัดข้น ถึงจะได้ด้วยความลำบากตรากตรำยานใด

กัม ไคย อทอ, ทรงนักเพราะเป็นผู้ที่มีใจรักต่อเจ้านายของตนดีค้ำขันคาน
 ทรงมีร่างกายกำลังวังชาแข็งแรง และมีนิสัยชอบการเตร็จเตรวแต่เดิม
 มาด้วย ได้เคยไปเที่ยวหว่าเมืองหลายจังหวัดแทบทุกมณฑล ที่ชำนาญ
 มากทางตวันตกและตวันออก ครั้ง ๓ เมื่อพระยาศึกคากาภิเศกวรฤทธิ
 (คั้น อมรานนท์) ออกไปเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลเขมร ได้ทูล
 ขอร้องวางแยม สิ้นศช คือสมเด็จพระเจ้าพากรมพระภาณพินธวงศ์วรเดช
 ให้ออกไปราชการครั้งนั้นด้วย เพื่อได้ช่วยจัดเรื่องเกี่ยวนราษฏรที่เกี่ยว
 แก่การพาหนะในมณฑลนั้น ทรงเห็นว่ากิจการในหน้าที่จางวางฝพาย
 ในกรมชั้นหลัง ๆ ขณะนั้นเบาบางไม่สำคัญเหมือนชั้นก่อน ๆ แล้ว
 จึงทรงอนุญาต ภายหลังเมื่อจางวางแยม สิ้นศช กลับเข้ามาแล้ว ก็
 ครองราชการในกรมตามหน้าที่จางวางฝพายอยู่ตามเดิม เพราะตำแหน่ง
 ที่ส่งขึ้นไปกว่ายังไม่มีว่าง ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ เจ้ากรมในขณะนั้นซึ่งยัง
 มขรรภาศกคเป็นพระภาณพินธวงศ์วรเดชอยู่นั้นมีความทพพสภาพ หลวง
 ภูเขศรบริบาลปลัดกรมของทำการในหน้าที่เจ้ากรม จึงโปรดให้จางวาง
 แยม สิ้นศช ทำการในหน้าที่ตำแหน่งปลัดกรม, ถึง พ.ศ. ๒๔๕๗ เลื่อน
 ขึ้นทำการ ในหน้าที่ตำแหน่งเจ้ากรมต่อมา ครั้นถึงรัชกาลยดยขนนเมือ
 พ.ศ. ๒๔๕๔ สมเด็จพระเจ้าพากรมพระภาณพินธวงศ์วรเดช ได้ดำรงพระ
 อิศริยยศเลือนขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าพากรมพระยา ตำแหน่งข้าหลวงน้อย
 ประจำกรมก็เลื่อนบรรดาศักคตามลำดับ คือเจ้ากรมเป็นพระยา ปลัด
 กรมเป็นพระ สมทบาวชเชนหลวง จึงโปรดคองให้เจ้ากรมแยม สิ้นศช
 เป็นพระยาภาณพินธวงศ์วรเดช รัยราชการในหลวงและในกรมสม
 ตำแหน่งนำทเป็นอนค ได้รับตำแหน่งนคองทคตลอดมาจนถึงแก่กรรม

เมื่อจะกล่าวถึงครอบครัวของพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช (แย้ม
 สิ้นสุข) ในชั้นหลัง ซึ่งได้แยกนามสกุลว่า สิ้นสุข ขึ้นแล้วนั้น เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๔๙ พระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช แต่ยังเป็นนายแย้มจางวาง
 ยี่นั้น ได้ทำการสมรสกับนางเพ็ญธิดาพระอนันตศิริ (แก้ว) ผู้ว่า
 ราชการเกาะพัง (เดิมขึ้นจังหวัดไชยา) มีบุตรคน ๑ ชვი หลัง เกิด
 เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ มีบิดาคน ๑ ชื่อ เยือน เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ครั้น
 นายหลังมีอายุได้ ๑๕ ขวบได้ส่งเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๔๕ ออกจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙
 ได้รับยศทหารบกชั้นสัญญาบัตรต่อมาตามลำดับ ส่วนบรรดาศักดิ์ได้เป็น
 หลวงอาวุธสิทธิ์กร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้ออกไปศึกษาวิชาอากาศยาน
 ณประเทศฝรั่งเศส ๓ ปีกลับเขามารับราชการในกรมอากาศยานทหารบก
 สืบมา ในเวลานี้ได้มียศทหารบกเป็นนายพันโท มีบรรดาศักดิ์เป็น
 พระพิเศษสุรฤทธิ ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงงานกรมอากาศยานทหารบก
 เมื่อว่าถึงสถานที่อยู่ ได้กล่าวไว้แล้วว่า พระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช
 (แย้ม สิ้นสุข) เกิดที่ตำบลเกาะคำบลปากคลองตลาด เมื่อเจ้า
 พระยาขมราช (สุข) บิดาถึงอสัญกรรมมีอายุยังเยาว์ จึงอยู่ใน
 ความปกครองของพระยาเพชรภู (นท) ผู้เป็นพี่ใหญ่ บรรดาญาติ
 ผู้ใหญ่ ๆ นอกจากที่ใดแยกกันไปอยู่ณตำบลอื่นแล้ว ต่างก็แยกที่อยู่กัน
 เป็นส่วน ๆ ในบ้านนั้น เมื่อถึงเวลาล่วงลับก็ไปตามลำดับ ที่บ้านนั้น
 ก็เปลี่ยนแปลงไปตามกาล เมื่อนายแย้ม สิ้นสุข มีอายุขึ้นมากแล้ว,

หลังใหญ่ เพื่อโคกแลกรักษาบ้านเรือนหมื่นนั้น เรือนหลังเล็ก ๆ ผู้อื่น
 ไต่อาศัยอยู่ตามควม ไต่ยกครอบครัวไปอยู่ในที่นั้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๑
 ครั้นถึง พ.ศ. ๒๔๖๓ มีเหตุเพลิงไหม้ขึ้นอีกในที่นั้น เรือนทุกหลังใน
 บ้านนั้นเป็นอันครายหมด ขณะนั้นพระยาภาณุวงศ์วรเขต (แยม
 สิ้นสุข) ก็อยู่ในฐานอันธพาลและมีความเจ็บป่วยประจำต้อยเลื่อม ๆ
 ไม่สามารถที่จะทำกิจการในหน้าที่ใดเต็มบริบูรณ์, ทั้งที่อาศัยเดิมในวัง
 บรรพการหมกไต่เปลี่ยนแปลงเช่นอย่างอื่นไปเสียแล้ว, การที่จะเข้ามา
 อยู่ในวังเช่นแต่ก่อนแม่แต่จะจัดหาท่อนไต่ ก็จะไม่สมฐานะ
 ของผู้ใหญ่ ทั้งจะไต่ความลำบากแก่ผู้ชราภาพซึ่งช่วยเจ็บป่วย, เพื่อ
 ที่จะให้เกิดความศุขสำราญและดำรงชีพยืนยาวสืบไป เมื่อนายพันโท
 พระพิเศษสรุทธิ (หลง สิ้นสุข) ผู้บุตรชายคนเดียวของพระยา
 ภาณุวงศ์วรเขต (แยม สิ้นสุข) ทูลขอรับบิดาไปไว้ยังบ้านตนซึ่งตั้งอยู่
 ณริมถนนพญาไทตำบลพญาไทนั้นแล้ว จึงโปรดประทานอนุญาต เพราะ
 ทรงเห็นว่าจะเป็นผลอันดีซึ่งจะได้รับอากาศบริสุทธิ์ เป็นเครื่องเกื้อกูล
 แก่การรักษาความป่วยเจ็บ, เพื่อยังชีวิตให้ยืนยาว เมื่อพระยา
 ภาณุวงศ์วรเขต (แยม สิ้นสุข) ไปอยู่ที่บ้านนายพันโท พระพิเศษ
 สรุทธิแล้ว ก็หาได้ล้มความกตัญญูต่อเจ้านายของตนไม่ แม้ว่ามี
 กิจการในกรมตจางเป็นพอสามารถจะมาได้ ก็อุตสาหะมาทำตามหน้าที่
 อยู่เนือง ๆ ลำคยนี้ไต่โปรดประทานอภัยให้พกรักษาตัวอยู่ยังบ้านบุตร
 เป็นอันไต่รับความศุขสบายยิ่งกว่าแต่ก่อน แต่หนี้และสังหารไม่เป็น

ของเที่ยง ความขวยเขินเนื่องจากชราภาพก็เกิดเขยิบเขย่นยงจนจน
มีอาการหนักลง ครั้นถึงวันจันทร์ที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๓ เวลา ๖
นาฬิกา พระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช (แย้ม สินศุข) เจ้ากรม ถึงแก่
กรรมที่บ้านพระพิเศษสุรฤทธิณี มีอายุได้ ๗๓ ปี

วันที่ ๓๐ มกราคม มีการอาบน้ำศพ ไตรัยพระราชทานน้ำหลวง
และหีบทองหีบ เป็นเกียรติยศศพตามบรรดาศักดิ์ สมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช เสด็จไปเป็น
ประธานในการอาบน้ำศพ ไต่ตงหีบศพไว้ณบ้านพระพิเศษสุรฤทธิ,
และได้ มีการบำเพ็ญกุศลต่อมากตามวาระอันควร

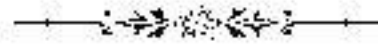
บัดนี้คุณหญิงเพ็ญ ภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ถิ่นนายพันโท
พระพิเศษสุรฤทธิ (หลง สินศุข) ผู้บุตร ทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยา
ภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ว่ามีความขบถาจะใคร่ทำการฌาปนกิจศพสามี
และบิดา, มีการบำเพ็ญกุศลเริ่มงานที่บ้านพระพิเศษสุรฤทธิแล้วยกหีบ
ศพไปสู่เมรุริมบรมบรรพตวัดสระเกษ, บำเพ็ญกุศลพิเศษเสร็จแล้วพระราช
ทานเพลิง เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ไต่ทรง
พระอนุญาตแล้วทรงว่าพงว่า, พระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช (แย้ม สินศุข)
เช่นข้าในกรมเก่าแก่มาช้านานถึง ๔๗ ปี ไต่กระทำความดีต่อพระองค์
เป็นอเนกประการ มีคุณสมบัติน้อยอย่างตั้งต้นแต่เป็นผู้มีชาติตระกูล
อันดี มีนิสัยความประพฤติ, ตลอดถึงความดีซึ่งไต่กระทำมาทั้งใน
ตำแหน่งมาเป็นลำดับ ถึงไต่กล่าวความละเอียดไว้ข้างต้นแล้ว ในการ
ฌาปนกิจศพเจ้ากรมในพระองค์ครั้งนี้ นอกจากที่จะทรงบำเพ็ญพระกุศล

ในทางพระศาสนาแล้ว จะทรงพิมพ์หนังสือแจกตามธรรมเนียม ได้ทรง
 ทูลขอให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงราชานุภาพ สภานายก
 กรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร ทรงเลือกเรื่องที่เป็นสาระประโยชน์
 เกี่ยวแก่การทหาร, เพื่อสมกับนิสัยของผู้มรณภาพอันเนื่องมาจากสกุล
 นักรบ กรมพระกำแพงราชานุภาพได้ทรงแนะนำให้พิมพ์หนังสือจดหมาย
 เหตุ เรื่องเงรจากความเมืองในระหว่างไทยกับพม่า หนังสือเรื่องนี้
 ดึงเป็นเรื่องราวเมืองก็เกี่ยวข้องการรบ อาจเป็นประโยชน์แก่ผู้ทรง
 ราชการทหาร ความบรรยายเรื่องหนังสือเป็นอย่างไวแจ้ใจอยู่ในคำนำ
 นั้นแล้ว หนังสือนี้โปรดให้พิมพ์ขึ้น ๓๐๐๐ เล่ม เพื่อเป็นเครื่องหมาย
 เชิดชูความดี และไว้อาลัยในพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช (แย้ม สิ้นสุข)
 เจ้ากรม ผู้เป็นข้าเก่าเจ้าเลียงอันร่วมทุกข์ชดช้อตมา ทรงอุทิศส่วน
 พระกุศลได้ทรงสร้างหนังสือนี้แก่ผู้มรณภาพ, เพื่อสำเร็จผลเผยแพร่
 นามและความดีปรากฏอยู่สืบไปชั่วกาลนาน.

วังบูรพาภิรมย์

วันที่ ๗ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๔

เรื่องพม่าเจรจาความเมืองกับไทย

ไทยกับพม่าได้ทำสงครามชั้เคียวกันมาแต่ก่อนอย่างไร เรื่องราว
ที่ใครรวบรวมไว้แล้วในหนังสือหลายเรื่อง คือหนังสือพระราชพงศาวดาร
แลหนังสือพงศาวดารเรื่องเรารบพม่าเป็นต้น แต่ยังมีเรื่องเนื่องด้วย
การที่ไทยรบกับพม่าอีกส่วน ๓ คือซึ่งไทยกับพม่าเจรจาความเมืองเพื่อ
จะเลิกรบพุ่งกลับเป็นไมตรีกัน ซึ่งเคยมีมาหลายครั้ง ยิ่งหาใครรวบรวม
เรื่องราวเอาไว้ด้วยกันเหมือนอย่างเรื่องที่ทำสงครามกันนั้นไม่ เรื่องราว
ที่ไทยกับพม่าเจรจาความเมืองกันในสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยายังเป็นราช
ธานี มีปรากฏอยู่เพียงในหนังสือพระราชพงศาวดาร ไม่มีจดหมายเหตุ
ที่แปลกออกไปกว่านั้น แต่เรื่องเจรจาความเมืองกันในชั้นกรุงรัตน
โกสินทร์นี้ มีจดหมายเหตุแลสำเนาหนังสือที่ไทยรบกับพม่าอยู่หลาย
ฉบับ พิมพ์แล้วบางยังไม่พิมพ์บ้าง ที่เป็นพระราชนิพนธ์ก็มี เป็น
หนังสือหน้าอ่าน สัมควรจะรวบรวมพิมพ์รักษาไว้มิให้สูญเสีย ด้วยเหตุทั้ง ๒
ประการที่กล่าวมา จึงใครรวบรวมเรื่องไทยเจรจาความเมืองกับพม่าเข้า
เป็นประชุมพงศาวดารภาคอื่นหนึ่ง ซึ่งพิมพ์ในสมุดเล่มนี้

ตามความที่ปรากฏมาในชั้นกรงรัตนโกสินทรน ไทยกับพม่าได้

เจรจาความเมืองกัน ๗ ครั้ง คือ :-

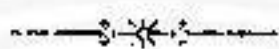
- ครั้งที่ ๑ เมืองมะโรง พ.ศ. ๒๓๓๗ ในรัชกาลที่ ๓
- ครั้งที่ ๒ เมืองฉลุม พ.ศ. ๒๓๓๖ ในรัชกาลที่ ๓
- ครั้งที่ ๓ เมืองขมิ้น พ.ศ. ๒๓๔๕ ในรัชกาลที่ ๓
- ครั้งที่ ๔ เมืองขาล พ.ศ. ๒๓๔๘ ในรัชกาลที่ ๓
- ครั้งที่ ๕ เมืองมะโรง พ.ศ. ๒๓๕๓ ในรัชกาลที่ ๓
- ครั้งที่ ๖ เมืองระกา พ.ศ. ๒๓๕๖ ในรัชกาลที่ ๒
- ครั้งที่ ๗ เมืองมะโรง พ.ศ. ๒๓๘๘ ในรัชกาลที่ ๔

การที่เจรจาความเมืองกันทั้ง ๗ ครั้งที่ยังปรากฏมา ฝ่ายพม่ามาขอ
 เจรจาก่อนทุกครั้ง พิศหาระทศเวงราวในจดหมายเทศขางครั้งก็ระหนึ่ง
 ประสงค์จะตักกันจริง ๆ จนถึงแห่งราชทูตไปมาข้ถูกษาข้อความที่จะตกลง
 เป็นไมตรีกันก็ บางครั้งเป็นแต่มีหนังสือโต้ตอบกันก็ แลบางครั้ง
 พม่ามาขอเจรจาความเมือง ไทยขับไล่ทัพพม่าไปเสียด้วยไม่ไว้ใจ ไม่
 ยอมเจรจาทศเวงราวก็ การที่ไทยเจรจากันทั้ง ๗ ครั้งนั้น คงมีข้อขัด
 ข้องอย่างหนึ่งอย่างใดทุกครั้ง จึงไม่เป็นผลดังที่จะเป็นไมตรีกันได้ จน
 กระทั่งพม่าเสียบ้านเมืองแก่อังกฤษ เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๘

ไทยกับพม่าได้เจรจาความเมืองกันอย่างไรก็ดี แลมีเหตุขัดข้องอย่างใด
 จึงไม่เป็นไมตรีกันได้ แจ้งอยู่ในรายการที่จะพรรณาคือไปข้างหน้า แต่
 จดหมายเทศเวงราวเจรจาความเมืองกับพม่าที่ปรากฏอยู่ บางคราวก็พิศการ
 บางคราวก็ยื่นข้อพอแต่รู้เคาเรื่อง ความที่กล่าวคือ เบาะไม่พิศการได้
 เหมือนกันทุก ๆ คราว ขอบอกไว้ให้ทราบเสียก่อน

เจรจาความเมืองครั้งที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๗

ในรัชกาลที่ ๑

เรื่องไทยยกพม่าเจรจาความเมืองกันครั้งน หามในหนังสือพระ

ราชพงศาวดารไม่ ไปปรากฏอยู่ในหนังสือพระยาภาณุจันทร์ตอขยครั้ง

พม่าขอเป็นไมตรี เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๓๖ ว่า “เมื่อขมะโรง (จุล)

ศักราช ๑๑๔๖ (พ.ศ. ๒๓๒๗) พม่ากับไทยก็ได้เจรจากันโดยล่องจิว

ปลายน้ำลลอก คำขลค่านพระเจดีย์สามองค์ ว่าจะเป็นทางพระราชไมตรี

จนถึงได้ให้ของคอยแทนกัน ในเดือนนั้นพม่าก็มาจับเอาคนทางเมือง

เพื่อขริบไป ๘ คน ครั้น (จุล) ศักราช ๑๑๔๗ (พ.ศ. ๒๓๒๘ ก็แต่

เจรจากันมาได้ข ๑) พระเจ้าองค์ระกษกทพมา ฝ่ายกรุงเทพฯ ตั้งอยู่ใน

กรุงรัตนโกสินทร์แก่ประชากรมพลทง ๒ ฝ่าย เพื่อจะให้พ้นชวตนคราย

จึงให้นายขานสร้อย ตองสินสุ ซึ่งเปนพม่าด้วยกนลทหนังสือออกมาว่า

กล่าวก็มีฟัง” มีเรื่องราวปรากฏในจดหมายเหตุเพียงเท่านั้น แต่เมื่อ

พิเคราะห์ดูเรื่องพงศาวดารทง ๒ ประเทศในสมัยนั้น เห็นพอจะอธิบาย

เหตุการณ์ที่พม่ามาขอเป็นไมตรีครั้งนั้นได้ โดยทางสันนิษฐานคือ :—

เมื่อพระเจ้ามั่งระครองแผ่นดินพม่า ให้มาตีกรุงศรีอยุธยาได้ เมื่อ

ขกฏ พ.ศ. ๒๓๓๐ คือมาในไม่ช้าจนหลวงตากถูกกตขตงเมืองไทยเป็น

อิศรภาพอีก พม่าพยายามให้กองทัพมารบพุ่งปรายปรามหลายครั้งก็แตก

พ่ายแพ้ไทยไป ไทยกลับตีมณฑลภาคพายัพข้างตอนใต้ มีเมืองเชียงใหม่เป็นต้น อันเป็นของพม่าอยู่แต่ก่อนได้มาเป็นของไทย ในที่สุดพระเจ้ามังระให้อะแซห่วย^๕ซึ่งเป็นแม่ทัพคนสำคัญของพม่า ยกกองทัพใหญ่เข้ามาตีเมืองไทยอีกครั้งหนึ่งก็ไม่สำเร็จ พอพระเจ้ามังระสิ้นพระชนม์ จึงถูกราชโอรสได้รับริชทายาทก็เกิดขบถขึ้นในแผ่นดินพม่า มังหม่องซึ่งราชสมบัติพระเจ้าจิงกกา แล้วตะเคองป๋ตงซึ่งเป็นอาว์ซึ่งราชสมบัติจากมังหม่อง พวกประเทศราชแลเมืองชนของพม่าเห็นการในราชธานีเป็นจลาจลพากันกระต้างกระเดื่อง พระเจ้าป๋ตงได้ราชสมบัติตั้งทำสงครามปราบปรามเมืองชนอยู่หลายปี เมืองมะโรง พ.ศ. ๒๓๒๗ พระเจ้าป๋ตงจะยกกองทัพไปปราบปรามเมืองยะไข่ ซึ่งเคยเป็นประเทศราชชนเมืองพม่าอยู่ทางทิศตะวันตก ในเวลานั้นพระมหากษัตริย์ ๓ พระพุทธยชคฟ้าฟ้าโลกเสด็จปราบกบฏได้ ๒ ปี พระเจ้าป๋ตงคงคิดเกรงว่าในเวลายกกองทัพหลวงไปตีเมืองยะไข่ ไทยได้ช่องจะยกกองทัพออกไปตีเมืองพม่าข้างหลัง จึงให้มาขอเป็นไมตรีเพื่อจะมีให้ไทยยกไปตีเมืองพม่า การที่พระเจ้าป๋ตงให้มาขอเป็นไมตรีครั้งนั้น จะเป็นแต่ขยายกลศึกประสงค์เพียงจะเจรจาความเมืองหนองไ้มีให้ไทยทำร้ายในเวลาพม่าเสียเปรียบ ถ้าจะตั้งพระหฤไทยที่จะเป็นไมตรีกับไทยโดยสุจริต ก็อาจเป็นไปได้ทั้ง ๒ สถาน แต่ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลังมาชวนให้เห็นว่าพระเจ้าป๋ตงมิได้ตั้งพระไทยที่จะเป็นไมตรีให้ยักยาว ถ้าได้ตีเมืองใดก็คงจะทำร้ายไทยอีก ฝ่ายข้างไทยก็เห็นจะรู้เท่าพม่ามาแต่แรก

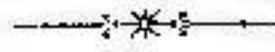

แต่ในเวลานั้นกำลังของไทยยังไม่พอที่จะไปตีเมืองพม่า เพราะพม่า
กวาดเอาผู้คนไปเสียเมื่อครั้งศึกกรุงศรีอยุธยาเป็นอันมาก จึงเห็นประโยชน์
ในการที่จะลองเจรจากับพม่า ถ้าหากพม่าจะเป็นไมตรีจริงก็คงจะต้อง
ผ่อนผันให้พอใจไทย จึงแต่งข้าราชการให้ไปเจรจาความเมืองกับ
ข้าราชการพม่าที่ปลายแดน ที่ไม่ยอมให้ทัพพม่าเข้ามาราชอาณาจักร
ก็ตามประเพณีที่จะมีให้เห็นการในพระนครด้วยยังเป็นชาติก๊กกัน ข้อความ
ที่เจรจากันครั้งนั้นคิดเหมือนนพพระคาตได้ว่า ว่ากันด้วยข้อใด คือข้าง
ไทยคงเถียงว่า ถ้าพม่าจะเป็นไมตรีจริงก็ให้คนผู้คนแลทรพยสมยศซึ่ง
พม่าเก็บกวาดเอาไปเมื่อครั้งศึกกรุงศรีอยุธยามาให้ก่อนจึงจะเป็นไมตรี
ด้วย ความคงไม่ตกลงกันในข้อนี้ ครั้นพระเจ้าแผ่นดินเมืองยะไข่ได้
กลยมีอำนาจเหมือนเมื่อครั้งพระเจ้ามังระ ก็ยกกองทัพมาตีเมืองไทย
ในรุ่งขึ้น คือคราว "ลาตหญ้า" ที่พม่ายกมาทุกทิศทุกทางนั้น เข้า
ใจว่าเรื่องราวที่ไทยกับพม่าเจรจากันครั้งก่อนที่ ๓ จะเป็นดัง
แสดงมา.

เจรจาความเมืองครั้งที่ ๒

ในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๓๓๖

เรื่องเจรจาความเมืองกับพม่าครั้งที่ ๒ นั้น มีเนื้อความปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารว่า เมื่อเดือน ๓ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๓๖ พระเจ้าปดุงให้พม่าเจ้าเมืองเมาระตะหะ ซึ่งเป็นเทศาภิบาลมณฑลทลหัวเมืองมอญทศกัณฐ์ไทย มีหนังสือให้เนรายะยัณกีส่งพม่าคน ๑ กับพระยาปรากฏมอญคน ๑ ถัดมาถึงพระยากาญจนบุรี ฯ ขอกส่งหนังสือเจ้าเมืองเมาระตะหะเข้ามายังกรุงเทพฯ แต่ได้คิดว่าพม่าชวนให้ ไทยเป็นไมตรีกัน แต่ผลความในหนังสือที่พม่ามีมาจะว่าอย่างไร ไม่ได้ลงสำเนาไว้ในหนังสือพระราชพงศาวดาร จึงไม่สามารถจะทราบได้ ปรากฏแต่ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชฯ ให้พระยากาญจนบุรี มีหนังสือตอบไปยังเจ้าเมืองเมาระตะหะ ลงสำเนาหนังสือตอบไว้ในพระราชพงศาวดารเต็มทั้งฉบับ ดังนี้ :-

อักษรบรรณสันถวมิตรสนิทเสนาหาเมตยาภิเษกาไศรย ในท่านผู้ครองเมืองกาญจนบุรี มาถึงท่านผู้ครองเมืองเมาระตะหะ กล้วยให้พม่า ๘ คน ถอนหนังสือเป็นเรื่องราวสรรเสริญพระเกียรติคุณในพุทธจักรอาณาจักรเป็นทางเจรจาความเมืองนั้น ได้ส่งหนังสือเข้าไปยังท่านอรรคมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ ฯ ได้แจ้งทุกประการแล้ว จึงประชุมเสนาพฤคมาตย์ปฤกษาพร้อมกัน ว่าควรจะนำขนกกราชบังคมทูลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ (กัฬาควรไม้) ทวยเหตุว่าเป็นแต่
 หนังสือเจ้าเมืองเมาระตะหุมระ เกิดอภิมะเหมอนหนังสือศักราช ๑๓๔๖ ปี
 พม่ากับไทยก็ได้เจรจากันถึงจึงวิปลายนายลธกต่ายลพระเจดีย์สามองค์
 ว่าจะเป็นทางพระราชไมตรีจนถึงได้ให้ของตอบแทนกัน ในเดือนนั้นฝ่าย
 พม่าก็มาจับเอาคนทางเมืองเพชรบุรีไป ๘ คน ครั้นศักราช ๑๓๔๗ ปี พระ
 เจ้าอองวะยกทัพมา ฝ่ายกรุงเทพมหานครตั้งอยู่ในกรุงทวารวดีแก่
 ประชากรพวกพลทั้งสองฝ่าย เพื่อพ้นชวตนต์รายอศัลยกรรม จึงให้
 นาขานสร้อยทองสังส์ ซึ่งเป็นพม่าด้วยกันถอนหนังสือออกมาว่ากล่าวก
 มพว อันพม่ากับไทยทำศึกกันหาขมมิไต่ เหมือนนากขนามัน แลวม
 หนังสือกลบเข้ามาว่านาขานสร้อยทองสังส์ออกไปเหมือนน้ำขุ่น ครึ่งนี้
 เหมือนเอาแก้วทิ้งลงไปให้น้ำใสนั้น ถ้าจะใสจริงชอยจะให้นาขานสร้อย
 ทองสังส์ผู้ถอนหนังสือเดิมถอนหนังสือกลบเข้ามาจึงจะชอย

ประการหนึ่งซึ่งว่าเจ้าอองวะปราถนาโพธิญาณเมตตากรุณาแก่สัตว์
 ชยเลียงท้าวพระยานายทพนายกองให้งามดี ความชยนี้ชวักไวแต่ในใจ
 ของท่านเถิด เราแจ้งอยู่แล้ว

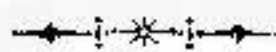
ขอสซึ่งว่า (ถา) ทั้งสองพระนครปราศจากขจามิตรเป็นทางพระ
 ราชไมตรี (กัระ) มีความสุขนั้น คำอนันเป็นสัจจริง ๆ ถ้าจะเป็นกลอุบาย
 ถ้าจะเป็นกลอุบายแล้วอย่าคิดเลยว่าพม่าจะลวงไทยได้ ถ้าจะเป็นทาง
 พระราชไมตรีกันนั้น TUD จะให้สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองฝ่ายร่วมเสวยตร
 ฉัตรกัน ๆ ถ้าจะให้แค่เสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยทแกล้วทหารทำสัจกัน ๆ

จะไม่ทำสัจแล้วแต่จะไม่ทำยทอสงครามแก่กัน ต่างคนต่างอยู่ประการใด
 ให้เสนาบดีเอาเนอความทูลแก่พระเจ้าอังวะ จะประพฤคณโคกให้แต่ง
 ขุนนางพม่าเป็นทตานทต (มา) กับขุนนาง (ไทย) ผู้ใหญ่ซึ่งไม่พอ
 ไชรบศึกเสียกรง ซึ่งพม่ากวาดเอาไปไว้ นั้น ถ้าผู้ใหญ่ไม่มีแล้วจนแต่
 หวหมันมหาตเล็กก็เอาเถิด ให้มาสักสามนายส่นายกับพระสงฆ์อินทรวง
 คิลสังวรบริสทธิ จะไปเป็นสักขีพพยาน จึงจะเป็นสัจมั่นคงได้ ถ้ากรง
 อังวะแต่งมาใดตงนจะบอกเขาไปให้ท่านอรรคมหาเสนาบดีผู้ใหญ่เอาเนอ
 ความกราบทูลพระบาทสมเด็จพระบรมชนก พระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณ
 อรรคมอณาประเสริฐ ถ้ามีทำใ้ค้อยาเจรจากันค้อไปเลย ต่างคนต่าง
 ประพฤคโดยยถาณาณาไครย (เถิด)

การทพม่ากับไทยเจรจากความเมืองกัน ครังที่ ๒ ที่พรรณามาคณ
 นี้ นำสงไสยว่าหนังสือพระราชพงศาวดารจะสงไว้ผคัย เพราะเมื่อขณ
 พ.ศ. ๒๓๗๖ นั้นเป็นยทไทยรบกับพม่าทเมืองทวาย ทไม่เป็นโอกาส
 ทจะเจรจากความเมืองกัน โดยถ้าหากว่าพม่าจะมาชวนเป็นไมตรีเมื่อเล็ก
 การสงครามทเมืองทวายแล้ว ก็เห็นจะคองกล่าวถึงการทรบกันครังน
 ในหนังสือทวยมมากันอย นเรื่องเมืองทวายทไม่มวแหวทจะว่าใน
 หนังสือเสียทเคียว จึงสงไสยว่าจะเป็นการก่อนขณ พ.ศ. ๒๓๗๖

เจรจาความเมืองครั้งที่ ๓

เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๓๔๕ ในรัชกาลที่ ๑

เรื่องเจรจาความเมืองครั้งก่อน มีเนื้อความปรากฏในหนังสือ

พระราชพงศาวดารแต่ว่า เมื่อเดือน ๑๒ ข้อนนมัทพม่ามาลงเมือง

กาญจนบุรี บอกว่าถอนหนังสือเสนาบดีพม่ามาลงเสนาบดีไทย จะขอ

เจริญทางพระราชไมตรีให้สองพระนครเป็นทองแผ่นเดียวกันสืบไป เมือง

กาญจนบุรีบอกเข้ามายังกรุงเทพ ฯ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาโลกมหาราชว่า พม่าไม่ได้ตั้งใจจะเป็นไมตรีโดยสุจริต มาพดจา

จะขอเป็นไมตรีที่ไร ค้อมาไม่ซำดมคักพม่ามาทุกที การที่มาพดจา

เป็นแต่จะล่อลวงให้ตายใจจะเชื่อถอนไม่ได้ ให้พระยากาญจนบุรีขยได้ทต

พม่าไปเสีย ในหนังสือพระราชพงศาวดารกล่าวถึงว่ามานี้ แต่ความ

ไปมีปรากฏในหนังสือพระยากาญจนบุรีตอยพม่าเมื่อขมโรง พ.ศ. ๒๓๕๑

ในคราวเจรจาความเมืองครั้งที่ ๕ อย่างดงทพม่าได้เข้ามาพดจากราวก่อน

ซึ่งเข้าใจว่าหมายความว่าคราวขก่อนเอง มีเรื่องแปลกออกไปว่า ผู้ที่

เป็นทตพม่าเข้ามาถูกประหารชีวิตคน ๑ ปล่อยกลับไปคน ๑ แลพระยา

กาญจนบุรีทรบทตพม่าก็ถูกถอนด้วย จึงสันนิษฐานว่า ทตพม่าที่มากรววน

เห็นจะเป็นพม่าคน ๑ เป็นมอญคน ๑ พระยากาญจนบุรีสังควเข้ามา

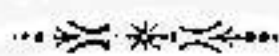
กรุงเทพ ฯ ทั้ง ๒ คน ชรอยพม่าที่ว่าเป็นทตนั้น จะมาทำอย่างไรให้

ปรากฏว่า ที่จริงเป็นผู้มาสอดแนมสืบการในบ้านเมืองมิไต่มาเพื่อจะ
 เกรงจากความเมือง โดยสัจจริงได้ย้ระหารชีวิตเสีย ล้วนเมตตญอกคน ๑
 เป็นแต่ผู้มาด้วยจึงให้ปล่อยกลับไป ข้อที่พระยาภาณุจนบุรีถูกถอดคนนั้น
 ก็คงเป็นเพราะเหตุทหลังเซอถอพม่า แลรับสั่งเข้ามายังกรุงเทพ ๑
 มิไต่ไล่เลียงเหตุการณเหตุระหนักเสียก่อน เพราะฉะนั้นในคราวหลัง
 ต่อมาจึงปรากฏว่าชักใช้ไต่ตามกันในชั้นก่อนส่งทูตพม่าเข้ามากรุงเทพ ๑
 คงจะเห็นได้ ในเรื่องเกรงจากความเมืองครั้งที่ ๒ ต่อไปข้างหน้า.

เจ้าพนักงานหอสมุด

เจรจาความเมืองครั้งที่ ๔

เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๔๕ ในรัชกาลที่ ๑

เรื่องทัพพม่ากับไทยเจรจาความเมืองกันครั้งที่ ๔ นั้น หาได้กล่าว
 ในหนังสือพระราชพงศาวดารไม่ ไปมีปรากฏในพงศาวดารพม่าว่า
 เมื่อปลายนั้นราชทูตไทยออกไปเมืองพม่า ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าปดุงที่
 ปลายพลาณเมืองเมงกน เมื่อเดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ บอกรวันเดือนนั้นคง
 คงน แลมีจดหมายเหตพ่ายไทยประกอบอีกฉบับ ๑ ครึ่งเช่นวีเขอรัน
 ทตอังกฤษเข้ามาเมื่อตอนต้นรัชกาลที่ ๓ ในครั้งนั้นไทยได้ช่วยอังกฤษ
 ตเมืองพม่า ครั้นพม่าเพื่องอังกฤษชวนไทยให้ทำหนังสือสัญญากับพม่า
 พ่ายไทยไม่ยอม อ้างว่าพม่าไม่มีสัตย์ ได้มาขอเป็นไมตรีกับไทย
 แต่ก่อนมาหลายครั้ง จนในที่สุดเมื่อตอนปลายรัชกาลที่ ๓ พม่ามา
 ขอเป็นไมตรี ไทยไทยยอมรบที่จะเป็นไมตรีด้วย จนได้แต่งตั้งทูตไปมาถึงกัน
 แล้ว ต่อมาไม่ช้าพม่าก็ลอบมาตหวเมืองไทยอีก ที่จะทำหนังสือสัญญา
 กับพม่าเห็นว่าหากมีประโยชน์อันใดไม่ ความทักกล่าวมาน ยึดต้องกับ
 ทอ้างในพงศาวดารพม่า จึงควรเชื่อเป็นหลักฐานว่า พม่ากับไทยให้
 เจรจาความเมืองกันเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๓๔๕ แลครั้งนั้นจะให้เป็นไมตรี
 กันจริงยิ่งกว่าครั้งอื่น จะเกยเนอความเรื่องเจรจาความเมืองครั้งยชาติ
 ซึ่งปรากฏอยู่ในที่ต่าง ๆ รวมมาเรียบเรียงลงต่อไปนี้

ความปรากฏในพงศาวดารพม่าว่า เมื่อพระเจ้าปดุงเสวยราชย์
ครองแผ่นดินพม่ามาไคราว ๒๕ ปี เกิดเขื่อน่ายในการทำสงคราม
แปรพระอัยยาไครยไปประสงค์จะเป็นอรรคศาสนปถัมภก ให้คิดแบบ
อย่างจะสร้างพระมหาสถูปที่เมืองเมงกนองค์ ๑ จะให้ใหญ่โตยิ่งกว่า
พระสถูปที่มณฑลทไทรน ๆ ทั้งสิ้น พระเจ้าปดุงให้กะเกณฑ์ผู้คนพลเมือง
ทั้งในหัวเมืองพม่าแลเมืองชนทั้งปวง ให้ผลัดเปลี่ยนกันไปเข้าเวร
สร้างพระมหาสถูปนั้นคราวละหลายหมื่นคน ส่วนพระองค์นั้นก็มอ
ยราชการบ้านเมืองให้พระมหาอุปราชบังคับบัญชา แล้วยังประทับ
ปลา ทรงอำนาจการสร้างพระมหาสถูปอยู่ที่เมืองเมงกน ในระยะ
ที่พระเจ้าปดุงให้ราชทูตเชิญพระราชสาสนเข้ามาเมืองไทย ชวนเป็น
ไมตรีเลิกการที่จะรบพุ่งกันต่อไป

ตามความที่ปรากฏในคำเสนาบดีเล่าให้เฮนรเบอรินฟังกล่าวว่า
ข้างฝ่ายไทยในครั้งนั้นเสนาบดีก็คิดว่าคงอยู่ว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระชราภาพมากอยู่แล้ว จึงปรารถนาเห็นพร้อม
กันว่าควรจะรับเป็นไมตรีกับพม่า (กล่าวไว้เพียงเท่านั้น ราชการต่อไป
หาได้กล่าวไม่ จะต้องว่าต่อไปโดยสันนิฐานตามเหตุการณ์ที่ปรากฏ)
จึงโปรดฯ ให้ทูตไทยไปตอบแทนพม่า ทูตไทยจึงได้ไปเฝ้าพระ
เจ้าปดุงที่เมืองเมงกน เมื่อเดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ ค่ำ ๒๒/๐๔ ค่ำ กล่าวไว้ใน
พงศาวดารพม่า

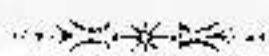

ผลของการทวงถามนครวังขาล พ. ศ. ๒๓๕๑ นี้ ทราบแต่ว่าไม่
 ตกกลงเป็นไมตรีกันได้ แต่จะเป็นด้วยข้อขัดข้องอย่างไรหาทราบไม่
 สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นด้วยความ ๒ ข้อ คือ ฝ่ายพม่าจะให้ไทยคืนหัวเมือง
 ลานนาไทย คือมณฑลภาคพายัพให้แก่พม่า ฝ่ายไทยไม่ยอม เพราะ
 เห็นว่ามณฑลภาคพายัพ เป็นกำลังอันสำคัญของพม่าที่จะสามารถมาตี
 เมืองไทย ให้คืนไปจะเป็นทางเกิดภัยอันตรายแก่เมืองไทยในภายหน้า
 อีกข้อหนึ่งนั้น ฝ่ายไทยคงเกลียดให้พม่าคนผู้คนแลทรพย์สมบัติซึ่งพม่า
 เกียดกวาดไปเมื่อครั้งตกรงเกล้าพม่าไม่ยอม เห็นจะไม่ตกลงในความ
 ขอนขอใดข้อหนึ่งฤๅทั้งสองข้อด้วยกัน แต่การที่ไม่ตกลงกันคงเป็นแต่
 สงบการเจรจาไว้คราว ๑ ไม่ลงกลัยเป็นอันหนึ่ง เพราะฉะนั้นพระเจ้าปะดุง
 จึงแต่งทูตมาเจรจาความเมืองต่อมาอีกครั้ง ๑ เมื่อขมโรง พ. ศ. ๒๓๕๑
 ก็จะปรากฏต่อไปข้างหน้า.

เจรจาความเมืองครั้งที่ ๕

เมื่อบรมโรง พ.ศ. ๒๓๕๑ ในรัชกาลที่ ๑

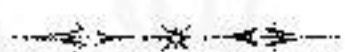
เรื่องพม่ากับไทยเจรจาความเมืองกันครั้งที่ ๕ ไม่ปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดาร แต่มีสำเนาหนังสือซึ่งมีไปมาโต้ตอบกันอยู่ในหอพระสมุดฯ บริบูรณ์ ยิ่งหาได้เคยพิมพ์มาแต่ก่อนไม่ มีเรื่องราวทั้งบรรยายต่อไปนี้ :-

เดิมเมื่อเดือน ๗ บรมโรงสัมฤทธิ์ศก พ.ศ. ๒๓๕๑ พม่าเจ้าเมืองเมาระตะหมะ ซึ่งเป็นเทศาภิบาลมณฑลทหฺวเมืองมอญฝ่ายใต้ ให้พระยาอินทจักรฯ อากาขนิย ๑ ถอนหนังสือเสนาบดีพม่ามาถึงเสนาบดีไทย และคุมตัวพระยาพิมพิสารกับพรรคพวกแลสิ่งของต่างๆ เข้ามาทเมืองกาญจนบุรี แจ้งความว่าพระเจ้าเชียงใหม่ (กาวิละ) แต่งให้พระยาพิมพิสาร ถอสฤทธิษร กษัตริย์นครไชยถวายพระเจ้าปะดุง จะขอเอาเมืองเชียงใหม่กลับไปขึ้นแก่พม่าอย่างเดิม พระเจ้าปะดุงทรงเห็นว่าจะรบไว้กจะเกิดวิวาทกับไทย จะใคร่ให้สองพระนครเป็นนมหามิตรกันโดยทางธรรม จึงให้ส่งตัวพระยาพิมพิสารกับศฤทธิษรของพระเจ้าเชียงใหม่เข้ามาถวาย

พระยากาญจนบุรีมีใบบอกเข้ามายังกรุงเทพฯ จึงมีทองตราสั่งให้ส่งทูตพม่ากับพระยาพิมพิสารมาไต่สวนที่เมืองราชบุรี แล้วท่านองจะโปรดให้พระยาทำนน้ำเป็นข้าหลวง ออกไปกำกับการไต่สวนด้วย จึงปรากฏในเบื้องต้นจดหมายเหตุว่า “เมื่อฉวันเสาร์ เดือน ๓๑ แรม ๗ ค่ำ

ยังมีโรงสัมมตติศก พ.ศ. ๒๓๕๓ พระยาทำยนาคุมเอาหนังสือพม่าเขียนไว้
กระตาศฝรั่งฉบับ ๑ สมุดคำ (คำให้การ) พระยาพิมพิสารฉบับ ๑ เข้า
มาให้พระวิสุทธโกษา นายบุญไทย สมิงพระตะบะ นายทองคำ มอญสอชอ
แย้ลออกเป็นคำไทย ได้ความ (กิ่ง) ว่า ”

หนังสือเสนาบดีพม่าถึงเสนาบดีไทย

๑ บารมีอันใหญ่ยิ่งอันประเสริฐ เป็นเจ้าพระยาฉัตตทนต์ บรมจักร
เป็นใหญ่ในขอบเขตเสมา เหมือนหนึ่งดอกประทุมทอง เสนาบดีรบ
ไล่กล้า ไร่ไต่วกิจราชการบ้านเมืองข้าขอบเขตเสมา สมณะ
ชพรหมณ์ ไต่ตั้งอยู่ในพระศาสนา ชำระกิจศุขทุกข์ของอาณาประชา
ราษฎรเป็นอรรคมหาเสนาบดีกระษัตริย์ศก มาถึงอรรคมหาเสนาบดี
ทั้งปวงณกรุงทวารวดีศรีอยุธยาซึ่งอยู่ในยศธรรม เป็นทพแก่สมณะช
พรหมณ์ อาณาประชาราษฎรข้าขอบเขตเสมาทั้งปวง

แลเจ้าพามาเมืองเซียงใหม่มีราชสาสนแผ่นทองเครื่องบรรณาการกับ
ข้าง ๔ ข้าง จะใคร่ฟังพระบารมีจะขอให้มีความศก แลทรัพย์สิ้นเครื่อง
อัญมณีจะไม่ไต่เป็นอันตราขายเพราะพระบารมีอันภาพพระเจ้าฉัตตทนต์ ให้
พระยาพิมพิสารคุมเอาเครื่องบรรณาการไปถวาย ไต่เอาเครื่องบรรณา
การขอความกราบทล จึงมรยสั่งเจ้าองวะว่าเมืองเซียงใหม่ (กบหัวเมือง
ลานนาไทย) ๕๗ เมืองเช่นเมืองชนมาแต่ก่อน ครังพระพเป็นเจ้า หัวเมือง
เหล่านี้หาอยู่ในสัตย์ธรรม หัวใจคุณไม่ เป็นคนชั่ว

๑ คำว่าเจ้าพระยาฉัตตทนต์ตรงนี้ หมายความว่า " พระเจ้าข้างเผือก "

อนึ่งเจ้าพามาเมืองเชียงตุงแล้วเลยงวอเหมือนบุตร พระราชทาน
 เครื่องยศศักดิ์ให้ ก็หาอยู่ในสัจธรรมไม่ ละน้ำพิพจน์สัจจาเสียไปคย
 หากยพวกเมืองเชียงใหม่ เป็นคนชั่วหาดีไม่ แลเมืองของเมืองเชียง
 ข่างนั้นแล้ว เป็นเซอวงค์มาแต่ก่อน จึงตั้งให้เป็นเจ้าพา ประทาน
 เครื่องยศศักดิ์ให้ก็หาอยู่ในสัจธรรมไม่ ประทษุร้ายละน้ำพิพจน์
 สัจจาเสียเป็นคนชั่ว

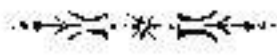
เจ้าองวะจึงว่าคนจำพวกนทจะกตัญญูอยู่ในศีลในสัจเห็นไม่มี อูประมา
 เหมือนสุนัขจึงจอกได้กินอาหารเตนพระ ยาราชสหัสมหากาลงมาก เซอ
 ถอชวคตว่าเป้นพระยาราชสหัส มกย่องถอทิษฐิมานะ แลธรรมคา
 สุนัขจึงจอกหางคค จะคคให้ตรงได้ (ก็แต่) เมื่อขณะใส่กระบอก
 ครันชกออกมาจากกระบอกแล้วก็กลับงอเข้า แลข้าง ๕ ข้างนั้น มหา
 ราชาเจ้าเมืองกระแซ อูปราชาผู้นองนำบุตรสาวมาถวาย พระราชทาน
 ให้มหาราชาข้าง ๓ อูปราชาข้าง ๓ รวม ๒ ข้าง ล้มเสียข้าง ๓ ยัง
 เหลืออยู่ข้าง ๑ ให้จคเอาข้างหลวงในเมืองอิงวะให้มาแทน ๓ ข้าง เข้า
 กันเป้น ๕ ข้าง (ให้หน้า) สิ่งของกับพระยาพิมพิสารแลหนึ่งสี่แผ่นทอง
 เข้ามาส่งทางเมืองเมาระตะหมะ

แลเจ้าองวะ (เจ้านายของ) เราทกวนัน (ทรง) รักษาฝ่าย
 กุศลตั้งอยู่ในทศกรรมขณ ๓๐ ประการ มีข้างเผือกขาวบริสุทธิ์เหมือน
 พระยาฉัททันต กยนาจข้างเผือก ๒ ข้าง แลเมืองเวสาลี^{๒๕}เมืองมณเฑระ
 กระแซ เมืองครันท เมืองขันตีประเทศราช เมืองตงษาประเทศราช

เมืองสังคานวประเทศราช เมืองยงเจียงประเทศราช ทั้งปวงนี้เอาเครื่อง
 ราชบรรณาการประหลาดมาถวาย เจ้าอังวะได้สั่งสอนให้ โดยพุทธโฆษาท
 แล้วให้จัดเครื่องบรรณาการพระราชทานตอบให้ตามสมควร ให้เป็นทาง
 พระราชไมตรีไปมาค้าขายถึงกัน แลพระมหามุนีพระพุทธรูปณเมือง
 ยะไซ่นั้น เจ้าอังวะแต่ก่อนสืบ ๆ มา ทหารอาณามาไว้นมัสการได้ไม่
 เจ้าอังวะเราทกวันนี้ อาณามาไว้นมัสการณะเมืองอังวะได้

อนึ่งพระยาสาภกยราชเจ้าเมืองพาราณสีสร้างพระพุทธรูปไว้มีอภิ
 ฤทธิมาก เจ้าอังวะได้ขออาณามาไว้นมัสการอยู่ณเมืองอังวะด้วย แลเจ้า
 เมืองอังวะบุญญาธิการมาก รักผ่ายกุศลเป็นใหญ่ จะใคร่ให้อาณา
 ประชาราษฎร์สรรพสัตว์ทั้งปวงมีความสุข ถ้าหากความสุขมิได้ไม่พอพระ
 ทศไทยแลครึ่งมงสองพระราชบิดาแลเจ้าผู้เป็นเจ้าอังวะได้กรุงศรีอยุธยา
 ได้ลูกหลานเจ้าแลเสนาบดีกรุงศรีอยุธยาไปไว้ ก็ให้จัดแจงเลี้ยงทนายบำรุง
 ไว้ตามตำแหน่งยศศักดิ์ หาได้ถ้อยยศเสียไม่ เพราะเมืองยล่ายท่าน
 แคนข้าขอบขัณฑสีมาประเทศราชเป็นคนชั่ว กระทำให้กรุงใหญ่ทั้ง ๒
 หมองหมางวิวาทกันไม่ชอบ จรรมนตาอาณาประชาราษฎร์ทั้งปวงในโลกนี้
 จะได้มีความสุขก็เพราะมหากษัตริย์ ฉันทิตทั้ง ๒ พระนครจะได้เป็น
 มหามิตรทางเงินทางทอง ไปมาถึงกันให้ตั้งอยู่ในธรรม อาณาประชา
 ราษฎรทั้งปวงจะได้อยู่เย็นเป็นสุข (จบ) บอกมาให้รู้

คำแปลสุภอักษรที่จากแผ่นทอง

๑ ตรีภูมัยไชยเมืองเชียงใหม่ เจ้าพามยุจากานนา ๕๗ หัวเมือง
 ทลถานมากราชฉลองไหวสามหาธรรมิกราชาบรมยพิตร บรมราชาธิบดี
 มชชตลธิปติยราชนามบรมยรัตนมหานครราชธานีบรมย สดุมราชนิเวศ
 มหาสถาน เสวยสุขอยู่เป็นเจ้าข้างเมืองกษัตริย์มหากษัตริย์ใหญ่ แลเจ้า
 บ่อเงินบ่อทอง บ่อแก้ว ๗ ประการ ทานศีลบริจาคพรหมทั้งราชธรรม ๓๐
 ประการ สัสตเมธ ปุริสสเมธ สังคหธรรม อุปริทานิยม ๗ ประการ
 แลทรงธรรมทุกประการ ตั้งอนริบทราธิราช แลราชคุณธรรม ๘ ประการ
 สติพล ปาหุพล อมิตพล โลกพล บัญญาพล อินวากาลังทั้ง ๕ ประการ
 สามัญใจ สักขาโก ไสตุกัญญ วิชิต พล รัชชกานิต สัตเตกาสยง
 อินวาทปรกคิลลา ๗ ประการนั้นบริบูรณ์ อยู่ตนตัวแล้ว จึงอุสาหะสติ
 มนต์สติ ปภาวสติ อินวาทธรรม ๓ ประการนั้น ยิ่งเร่งแรงสองเห็นด้วย
 ทิพจักขุ มีใจใสมนต์มุตตา กรุณาในอาณาประชาราษฎร์ เป็นมั่นคง
 อยู่ทุกเพล

แลครั้งเมื่อพระเจ้าข้างเมืองคนเป็นพนน สมยหง่วนพม่ามารังเมือง
 เชียงใหม่ ข้าพเจ้าทั้งข่วงหาไทยมีไต สมยหง่วนจะเอาไทยถึงตาย
 จึงไตหนีไปพึ่งแต่พนนไทยอันครายก่อน บัดนี้เจ้าขอข่าวกายแล้ว บุตร
 เจ้าหอหน้าทั้ง ๒ แลพระยากลาโหมย์ลี้ภัยหลวง เลขชนหลวงทั้งข่วง ๔๐

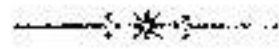
๑ คำว่าเจ้าหอหน้าตรงนี้ หมายความว่ากรมพระราชวังบวรมหาดุสิตสิงหนาท

เศษหาไทยมิได้กลับมาเสียแล้ว ยิงเมียเจ้าหอหน้าก็ยิงไม่ได้เป็นหอเป็น
 เรือน เป็นอันร้อนใหม่ ไม่นั่นเที่ยงสถานที่วันไหว้อยู่เป็นนิจ ข้าพเจ้า
 ขอทำราชการแต่พอรอกชั้วคร ก็ขอย่าให้เป็นอันตราয়แก่สมบัตบ้านเมือง
 ไพร่พลเมืองไม่ให้แก่นักเป็นใจ ให้ไต่อยู่สวัสดิ ไพร่อยู่ค้าขายอยู่
 ชายตามจาวตชงมมาแต่ก่อน ซึ่งไต่หนีไปพึ่งกรุงศรีอยุธยาผายโตลวง
 ไปเสียแล้วนั้น เหตุว่ากลัวเจ้าคนเป็นเจ้าจึงไต่ไปพึ่ง เจ้าก็เล็งเห็นด้วย
 ขุณญาทพย์อยู่แล้ว ไพร่ไทยอันไต่พม่ามอญก็ไต่ ไปตกอยู่ณกรุงศรี
 อยุธยาอันเป็นข้าเจ้าทั้งสิ้น อีก ๔ ขาปน่าน่าหอกดาบก็มีให้หก ให้
 มารอดคงสำนักพนทนพระมหากษัตริย์เจ้า

ขัตนข้าพเจ้าแต่งให้พระยาพิณพิลาร ท้าวอินทจักร คนทมชอ
 ทงปลงเป็นทตคมเขาซาง & ซ่าง ก็ขสิ่งของคิมหลายประการหลาย
 สิ่งมากกราบไหว้แล้ว ก็เป็นด้วยเคชะขุณเจ้าซ่างเผือกตัวประเสริฐเกิดคิม
 ไต่ทรงเป็นเจ้าซ่างเผือกแล้ว ก็ปราณาสัพพัญญุตญาณองค์หนึ่งภาย
 น้า จึงมราชอาสาอันชอกบแม่ันแล้ว เคชะขุณคนตัววังเรื่องแล้ว เขา
 ทงหลายจึงมณาใจชนสมยนิคมากกราบไหว้แล้ว ข้าพเจ้าก็จะบนลกขบนนอง
 ขนมายาหม่มมาตยาอันชอขควรรใช้สอย ลงมารอดคงพนทนเป็นข้าชอ
 กนนำพระพพคมนัสคยาต่อเจ้าแล้ว วรพทตศาสนาที่จะรุ่งเรือง ข้าพเจ้า
 ไพร่ไทยใหญ่่น้อยสัตว์โลกทั้งหลายจะไต่อยู่เย็นเป็นศข เพราะขุณ
 พระมหากษัตริย์เจ้า ข้าพเจ้าทงบ่วงมเจตนามาณนแล ฯ

๑. ท้าวเมียบเจ้าหน้าตรงนี้ เห็นจะหมายความว่า เจ้ารองซึ่งเป็นน้องของพระเจ้า
 เชียงใหม่ อวลิละ

คำให้การพระยาพิมพิสารพม่าส่งมา

๑ พระเจ้าฉัตถกษัตริย์พระเจ้าช้างเผือก ไท้ครองราชสมบัติ ๒๕ ปี
 ทศิมสุตทิน ๓๔๐ ฅวัน ๕๖ คำ มีหนังสือแผ่นทองกยเครื่องบรรณาการ
 มาถวาย จึงมอบสังเจ้าองวะสังอิงแชะวงน่า เจ้าจกแกงบุตรอิงแชะ
 เจ้าแปร เจ้าคองอู เจ้าภุกาม เจ้าปะกัน เจ้าเมืองมิต ให้จกแจงปลุกโวง
 ให้ทตอยทขานชยจะเขยค แลอิงแชะวงน่า เจ้าจกแกงบุตรอิงแชะ
 เจ้าแปร เจ้าคองอู เจ้าภุกาม เจ้าปะกัน เจ้าเมืองมิต ให้เจ้าพายาน
 หม้อ เนมโยแมงละนรธา นะคานสิรินรธา เจ้าเมืองแลกัญญานรธา
 จเวกนันตะสุระ อาลักราชานันตะมิตกะแซลงเจยะ สิริยนันตะสุระ
 ชยคองคองแจกตะจอ ไปถามพระยาพิมพิสารว่า(ผู้ไท้ใน)กรุงศรีอยุธยา
 ไ้พระยาพิมพิสารมาครั้งนี้ ไ้ความประการไท้จะไ้ทูลเจ้าองวะ แล
 เจ้าพายานหม้อ เนมโยแมงละนรธา นะคานสิรินรธา นะเมืองแล
 กัญญานรธา จเวกนันตะสุระ อาลักราชานันตะมิต กะแซลงเจยะ
 สิริยนันตะสุระ ชยคองแจกตะจอถาม ไปถามพระยาพิมพิสารค่อนหน้า
 เจ้าจกแกงบุตรอิงแชะ ให้ชยคองจิตจอล่ามถามแปลคำพระยาพิมพิสาร
 จอแทงถาจะชช จอแทงนันตะชช สิริยเจยะชช เป็นคนเขียนคำให้การ
 พระยาพิมพิสาร แลพระยาพิมพิสารว่าจะถามข้าพเจ้าประการใด ข้าพเจ้า
 จะให้การให้สิ้นเชิง

ถามข้อ ๑ ว่า มาทงนทวยความประการใด พระยาพิมพิสารว่า
มาครงนพระเจ้าเซียงใหม่ไซให้ชาวเจ้าถอราชสาสนแผ่นดินทอง กษเควอง
บรรณาการให้ชาวเจ้าคุมมาถวายเจ้าองวะ

ถามข้อ ๒ ว่า พระเจ้าเซียงใหม่แลบุตรภรรยาญาติแลขุนนางทั้ง
ยวงอยู่กนค้อยู่ถา มาได้ทางกวัน พระยาพิมพิสารว่ามาแต่เมืองเซียง
ใหม่ หยคพักแรมมาข้าง ไต่เดือนหนึ่งกย ๓ วัน เมื่อชาวเจ้ายังอยู่
เมืองเซียงใหม่นั้น พระเจ้าเซียงใหม่ญาติวงศ์แลขุนนางทั้งยวงอยู่กนค
ห้ามอินตรายไม่

ถามข้อ ๓ ว่า พระสาสนารุงเรือง สมนชพรหมณอาณาประชา
ราชภูรรักษาศิลทำบุญให้ทานปรกค้อยู่ถา พระยาพิมพิสารว่า ณเมือง
เซียงใหม่นั้น พระสาสนารุงเรือง สมนชพรหมณอาณาประชาราชภูร
รักษาศิลทำบุญให้ทานปรกค้อยู่

ถามข้อ ๔ ว่า พระเจ้าเซียงใหม่ไซมาทงนจะให้มาว่ากล่าวประการ
ใดบ้าง พระยาพิมพิสารว่า เมื่อสิ้นเกล้า ฯ กรมพระราชวังขวร ฯ
สุวรรณคตนั้น กรุงศรีอยุธยาจะนวยออยู่ไม่ปรกคิ เมืองเซียงใหม่ เมือง
เซียงตง เมืองเซียงแสน เมืองยอง เมืองเซียงแขง ๕๗ หัวเมืองกทา
ปรกคิกันไม่ แลเมืองเหล่านี้ ละอย่างธรรมเนยมเสย ถ้าพงพระขารม
(พระเจ้าองวะ) อาณาประชาราษฎรทั้งยวงจะไต่อยู่เย็นเย็นศุข จะห้าม
อู่ทววิบัติไม่

ถามข้อ ๕ ว่า เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงตุง เมืองเชียงแสน
 เมืองยอง เมืองเชียงแขง ๕๗ ทิวเมืองจะพึงอยู่ (พระเจ้าองวะ) ไม่
 ให้เสียอย่างธรรมเนียมนครแจ้งอยู่แล้ว ซึ่งมอญพม่าอยู่ในกรุงศรี
 อโยธยามืออยู่เป็นอันมากนั้นจะว่าประการใดเล่า พระยาพิมพิสารว่าพระเจ้า
 เชียงใหม่สั่งว่ามอญพม่าอยู่ในกรุงศรีอโยธยานั้น ถ้าจะต้องประสงค์
 (จะคิดอ่านเอามาถวาย) เว้นไว้แต่เดือนกุมภาพันธ์

ถามข้อ ๖ ว่า คนมานั้นนายไพร่เท่าใด พระยาพิมพิสารว่ามาแต่
 เมืองเชียงใหม่ ๓๒ คน มหาชนาน (เมืองเชียงตุง) ให้มาด้วย ๒๐ คน
 เข้ากันเป็น ๕๒ คน คุมกลองแดงไล่ดูผ้าแดงติดราหงษ์ ๓ กลองเงิน
 หัก ๕๗ บาท ๓ กลองทองหนัก ๕๘ บาท ๓ ลานทองหนัก ๓ ตำลึง ๒
 บาทสลึงเพ็ญ ยาว ๓ คอก ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว เขียนเป็นอักษร ๗ บรรทัด
 ติดราประทับหลัง ๓ ถุงแพรว ๓ ช้าง ๔ ช้าง ชันทอง ๒ ชัน ชันเงิน ๒ รวม
 ๕ ชัน พานทอง ๒ พานเงิน ๒ รวม ๔ พาน คนโททอง ๓ คนโทเงิน ๓
 รวม ๒ คนโท กระโถนทอง ๓ กระโถนเงิน ๓ รวม ๒ กระโถน ตลับทอง ๓
 ตลับเงิน ๓ รวม ๒ ตลับ ตะพานทอง ๓ ตะพานเงิน ๓ รวม ๒ ตะพาน
 ซอช้างหุ้มทอง ๒ หุ้มเงิน ๒ รวม ๔ ซอ เครื่องช่างทอง ๒ เครื่องช่าง
 เงิน ๒ รวม ๔ สำรับ โหมก ๗ สี ๑๕ ค่าย แพว ๔๗๕๓ ๓๔ อย่าง
 จันทน์แดงจันทน์ขาวหนัก ๓๕ ชั่ง.

คำพระยาพิมพิสาร มาให้การต่อไทย

—*—

วัน ๖ ๑๐ ๓๒ คำ จุลศักราช ๑๑๗๐ ปีมะโรงสัมฤทธิศก
 (พ.ศ. ๒๓๘๓) พระยาสมรรัตนทวารวดี ธิปไตยประเทศราช ชาติอธิปัตติ
 ศิริสรียสังคราม ผู้ครองเมืองราชบุรี ออกณโรงทำเนียบพร้อมด้วย
 พระยาปลัด พระยกรวยคำ พระเมธง พระพล กรมการทั้งปวง จึงให้หา
 พระยาอินทจักร ยันโตจก๊ก เขกตงปักษ์ อากาขนิย สรายจก๊กยอ
 นาทองถอยาน พระยาจักร นันตกะยอ เขามาพร้อมกัน จึงให้หลวงแพ่ง
 หลวงสัสดี หมนพนจก๊ก ถามพระยาพิมพิสารว่า ทวยบ้านไหนเมืองไหน
 เหตุไรจึงมาอยู่ด้วยพระเจ้าเชียงใหม่ ๆ ใช้ให้ตรึงหนังสือลานทองแล
 สิงทอง ๑๑ ทับ กบข่าง & ข่างไปถวายพระเจ้าอังวะ ดึงหนังสือเสนาบดี
 เมืองอังวะบอกมานั้น จึงญาประการใด ให้ทวให้การตามจริง

ข้าพเจ้าพระยาพิมพิสารให้การว่า เช่นความสัตย์ความจริง เดิม
 ข้าพเจ้าขอแสนภาพ บุตรแสนเชอนอยู่เมืองเชียงตุง เมื่อกองพระเจ้า
 อังวะให้ราชาจอมหงษ์ลงมาตั้งอยู่ณเมืองสาต เกดยกล้อมพระเจ้า
 เชียงใหม่ (กาวิละ) ราชาจอมหงษ์ใช้ให้ข้าพเจ้ากับพระยาวิง พระยา
 ไชยธานี ท้าวสังคราชา พวกราชาจอมหงษ์ แสนเชอนเมืองพยาก
 พระยาไชยเสนาเมืองเชียงแสน พระยาเทพวงศ์เมืองเชียงแขง ราชา
 อกรรมเมืองของ ท้าววงศ์เมืองเชียงราย แสนแก้วเมืองเลน นาย ๓๐ คน
 โพร ๕๐ คน รวม ๖๐ คน คุมเฮาแพรวสี ๑๒ ไม่นำผ่าน มา ๑ ลงมาให้

พระเจ้าเชียงใหม่ ๆ จึงให้ข้าพเจ้าแสนนายไพร่ทั้งปวงไว้ แล้วให้อุปราช
ยกกองทัพไปขยราชอาณาเขตลงมาได้ จึงถอดข้าพเจ้ากับนายไพร่มีชื่อ
ออก ข้าพเจ้าก็ทำราชการด้วยพระเจ้าเชียงใหม่

เมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรพระพุทธเจ้าอยู่หัวนครศรี
อยุธยา มีพระราชโองการมาว่าพระยาศรีสุทนต์เสนาบดี ไปรบเกล้า
ให้กองทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงตุง เมืองยอง เมืองเชียงแขง
สืบสองพันนาได้แล้ว นายทัพนายกองพาท้าวพระยาเจ้าเมืองลงมาถวาย
ผู้คนระส่ำระสายบ้านเมืองไม่ปรกติ พระเจ้าเชียงใหม่จึงแต่งตั้งให้พระยากร
เมืองท้าวศรีวิษณุ ท้าวคำ สมนภาพ กับข้าพเจ้าคุมไพร่ ๓๐๐ คนถือนางสี่
ไปเกลี้ยกล่อมเรียกหาผู้คนเมืองเชียงรุ่ง สืบสองพันนาค้นเล็ก
เมืองน้อย ให้กลับคืนเข้ามาตั้งบ้านเมืองตามภูมิลำเนาตั้งก่อน แล้ว
กลับมาห้ามหาชนานนเมืองยาง พระยากรเมืองชอกมพาทขนานว่า ให้
มหาขนานไปบอกชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวง ซึ่งจะสมัครทำราชการด้วย
พระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้เข้ามา มหาขนานจึงมีหนังสือแต่งตั้งให้นางเมียบ
นายไพร่ ๕ คนไปบอกพาแสนหัว ว่าขียนพระเจ้าเชียงใหม่ให้พระยากร
เมืองกับข้าพเจ้าขนานมาว่าบ้านเล็กเมืองน้อย บ้านใดเมืองใดพม่ากระทำ
ย้ายไต่ความเดือดร้อนอยู่มิได้ ให้เข้ามาห้ามหาชนานนเมืองลดยจะ
ไต่พามาหาพระเจ้าเชียงใหม่

ครั้นฉวัน ๑๒ ค่ำ ขยาลอจู้ศก (พ.ศ. ๒๓๔๘) มหาเชกตอแซ
ไปเมืองหน้ายกกับพาแสนหัว จึงให้ จกแจงพา พระยาเชียงใหม่พม่า เชียงอ
เมืองต้น ห้อมากอนเอา ห้อม่าไหแสง เงี้ยว กับไพร่พม่าเงี้ยว ๓๔ คน

มาหามหาขนาน พระยากรมเมืองแลข้าพเจ้าณเมืองยาง ว่าซึ่งให้หนังสือ
 ไปนั้นได้แจ้งแล้ว บัดนี้ไปเมืองหน้าย พาแสนหวีใช้ให้มาถามว่าพระยา
 กรมเมือง พระยาพิมพลารชนมาจากเมืองเชียงใหม่ มุกองทัพยกขึ้นมา
 ด้วยฤๅ ๆ จะมาคิดอ่านประการใด มหาขนานจึงบอกว่า จะได้ยกกองทัพ
 ขึ้นมาหาได้ พระเจ้าเชียงใหม่ให้ขึ้นมาจัดแจงผู้คนบ้านเมือง จิกแจง
 จ้างว่าถ้าท่านคิดอ่านประแบ่งให้เป็นบ้านพ่อแม่พี่น้องอย่ารบพุ่งกันเลย ก็ระ
 ใดเป็นสุขด้วยกันทั้งสองฝ่าย มหาขนานว่าแต่ไปเมืองหน้าย พาแสนหวี
 จะให้มาพูดท้าวอย่างนี้ไม่ว่าเป็นแม่นยำได้ ถ้าจะตัดอกกันแล้วให้ไปเมือง
 หน้าย พาแสนหวีบอกลงไปเมืองถึงวะ เราก็จะบอกลงไปเมืองเชียงใหม่
 จึงจะเอาเป็นแน่ได้ จิกแจงจากแลพระยาเชียงใหม่ ห้อมน้ำโหแสงก็กลับไป
 ไปเมืองแสนหวี แต่เชียงใหม่คน ห้อมน้ำโหแสงเอาไพร่ ๑๘ คนอยู่ด้วย
 มหาขนานณเมืองยาง.

ครั้นประมาณเดือนเศษ พระยาเชียงใหม่ ห้อมน้ำโหแสงถอหนังสือ
 เจ้าเมืองแสนหวีมาถอมหาขนาน พระยากรมเมืองว่า จะให้ขุนนางเงี้ยวลง
 มาถอมเมืองเชียงใหม่ ให้พาลงไปณกรุงศรีอยุธยา แลพระยาเชียงใหม่
 ห้อมน้ำโหแสงบอกแก่มหาขนาน พระยากรมเมืองว่า เจ้าเมืองแสนหวี
 สั่งมาว่าระคองการสิ่งใดให้ออกไปจะจัดแจงมาให้ พระยากรมเมืองว่า
 สิ่งของทั้งขวงมีบริบูรณ์อยู่แล้ว เงี้ยวจึงว่า ถ้าไม่มีสิ่งของให้มันจะไป
 หากันนั้นไม่ควร ระคองการสิ่งใดก็อย่าเกรงใจเลย มหาขนาน พระยา

กรเมืองจ่งว่า ถ้าเจ้าเมืองแสนหวัมิใจให้จกมาทกมาสัก ๕ มาเด็ก
 พระยาเชียงแสน หอมาโหแสงจ่งกลับไ้บอกพาแสนหวัฯ ให้พระยาเชียง
 แสนเชียงเขียง ชนหมันในแสนหวั ๓ ไพร ๕๐ คุมมากยผาจำพง ๔ ผน
 ผาใหม่่นุง ๗ ผน ผาขาวกาสา ๓ พย กล่องลาย ๓๕ ไยมาถึงมหา
 ขนานให้เอามาไหว้ลาพระเจ้าเชียงใหม่ แล้วบอกวาพาแสนหวัจะตอง
 การช้าง ๒ ช้าง มหาขนานพระยากรเมืองจ่งจกเอาช้างในกองทัพเปน
 ช้างมหาขนานช้าง ๑ ช้างพระยาเหล็กช้าง ๓ ให้ข้าพเจ้ากยมาตสาม ท้าว
 อินทจักรจเรแก้ว รวม ๓ คน ไพร ๓๔ รวมเปน ๓๗ คน คุมช้างไปให้พา
 แสนหวั แล้วฝากออกเงิน ๔ ไยให้พาแสนหวั ๓ ไย ให้ปะทวยตอไย ๑

ครัน (ไปถึง) ท้ามอญฟากแม่น้ำคอง (คือลำน้ำสละวิน) ตวันตก
 พยกองทัพ ๒ ทฬ เมืองจองไปพม่าทฬ ๑ มังกลาไปเมืองแสนหวัทฬ ๑
 คนประมาณ ๑๐๐๐ เศษ มังกลาไปแม่ทัพเมืองแสนหวักยแสนหลวง
 ชียงเขียงมาว่ากยข้าพเจ้าว่า จะไปยตนจะตองฝากกองทัพพม่าไป^๑ ครน
 จะบอกวาถอราชสาสนมา ราชสาสนกัห้ามมิให้ จะใช้ให้ไปหาปะทวย
 ตอชงตงอยู่ณเมืองออก ให้ทำลานทองไล่ถุงบักตราออกมาก่อน แล้ว

---

๑ ความตรงนี้ส่อให้เห็นว่า ในเวลาเมื่อเจ้าเมืองแสนหวัส่งบรรณาการมายังพระเจ้า
 เชียงใหม่แล้ว ทางโน้นไม่ช้าทัพพม่าก็มาถึงเมืองแสนหวั เณท์พวตเมืองแสนหวั
 เข้าสมทบ จะออกลงมานุ่หล่นเมืองที่ไ้มาสามีภักค้ต่อไทย เจันเมืองแสนหวัร้อนใจ
 คงส่งมังกลาไปแม่ทัพเมืองแสนหวั ให้คิดลวงทั้งพม่าทั้งไทยเอาตัวรอด มังกลาไป
 จึงมาคบคิดกับพระยาพิมพิสาร ตรงนุ่พระยาพิมพิสารไม่กล้าออกความตามจริง จึงให้
 การ อ้อมอ้อม

ตามข้าพเจ้าว่าขุนนางในเมืองกรุง ๆ ที่เป็นผู้ใหญ่ก็น่าจะอย่างไร ก็ใน
 เครื่องยศอย่างไร ข้าพเจ้าบอกว่าคุณนางผู้ใหญ่น่าจะแพรแดง ก็ใน
 กล้องเงินเครื่องทอง แม่ทัพจึงทำแพรแดงคน ๑ เสื้อแพรแดงตัว ๑
 ให้แก่ข้าพเจ้า ครั้นอยู่มา ๓ วันก็มาช่วย ๑ กบฏไพร่เงี้ยว ๗ คน
 เอาหนังสือแผ่นทองมาส่งให้ข้าพเจ้าก็มาตลามว่า ถ้าพม่าตามจึงเอา
 ออกให้ดีกว่า เป็นหนังสือเมืองเชียงใหม่ให้ไปเมืองอังวะ ครั้นมาพบ
 กองทัพพม่า ๓ ทပ် คนประมาณ ๕๐๐๐ (เจ้า) พาสยอทပ် ๑ คน
 ประมาณ ๒๐๐ คน พม่าถามข้าพเจ้าก็มาตลามว่าเป็นผู้ถือราชสาสน
 นั้นราชสาสนอยู่ที่ไหนแล้ว ข้าพเจ้าก็มาตลามยกเอากล้องใส่แผ่นทอง
 ออกไปให้พม่าดู พม่าว่านายทัพนายกองยังไม่พร้อมกันให้เอากลับคืน
 ไปไว้เสียก่อน อยู่สักครู่หนึ่งพม่ามาเรียกเอากล้องใส่แผ่นทองไปอีก
 ข้าพเจ้าก็มาตลามให้เรแก่้วเอาไปให้พม่าดูแล้วกลับเอามาไว้

ครั้นรุ่งขึ้นเพลเข้าประทวยคองเงียวคุมคน ๗๐๐ คน อูยีนมพม่า
 คุมคน ๕๐๐ คนยกมารบข้าพเจ้าก็มาตลามล่าวมชอไปถึงเมืองออก หยุดอยู่
 ๓ วัน มองประแลกงทัพพม่าซึ่งตั้งอยู่ณเมืองหน้าย ทัพพม่ามาว่า
 ให้ข้าพเจ้าไปทางเมืองหน้าย ข้าพเจ้าก็มาตลามล่าวมชอไม่ไป อยู่
 มาอีก ๒ วันประทวยคองอูยีนมให้คองจาไปจักกายมองยา คุมข้าพเจ้าก็
 ล่าวมชอไปถึงเมืองแสนหวี พานแสนหวีจึงว่าจะคิดอ่านให้เป็นไมตรี
 ถวายเสียเงินสัก ๒๐ ชั่ง ทองสัก ๑๐ ชั่งก็ตามเถิด ของเมืองไทยอย่าง

โรจะทำไปให้เหมือนอย่างนั้น แล้วจึงขอช้างมาตามทชไปข้าง ๓
 เป็นเงิน ๒ ชั่ง ๕ ตำลึง ช้างพระยาเชียงแสนซึ่งขอไปจากพระยา
 ศรีวิไชยข้าง ๑ เป็นเงิน ๒ ชั่ง ๒ ข้างเป็นเงิน ๔ ชั่ง ๕ ตำลึง กษ
 ข้างมหาชาน ๒ ข้าง เขากัน ๔ ข้างจะส่งลงไปถวายเจ้าอังวะ พว
 แสนหวให้หยุดอยู่ ๑๕ วัน พวแสนหวให้ทำเครื่องข้างแลสิ่งของถ้อง
 ของถ้องเงิน เครื่องบรรณาการใส่หีบ ๑๑ ใบ แล้วเรียกเอากล่อง
 ใส่ลานทองคนไป พวแสนหวจึงเข้าไปในเมือง ให้ข้าพเจ้ากับมาตาม
 ทวีอินทจักร ถวายขอเข้าไป แล้วข่าวพระยาเชียงแสนซึ่งตามพระยา
 เชียงแสนเข้าไปกลับออกมาบอกข้าพเจ้าว่า หนังสือแผ่นทองนั้นพวแสน
 หวให้พระยาเชียงแสนเขียนเป็นอักษรลาวจะว่าเป็นประการใดไม่รู้ ครั้น
 เพลาคำพวแสนหวยกเอาหีบ ๑๑ ใบมาณโรงข้าพเจ้าอยู่ ข้าพเจ้าถาม
 พวแสนหวว่าสิ่งของในหีบมีสิ่งใดบ้าง พวแสนหวบอกว่ามีเครื่องทอง
 ๒ ไร่ทองเงิน ๒ รวม ๔ สำรับ ขอส้างทอง ๒ ขอส้างเงิน ๒ รวม ๔ อัน
 คนโททอง ๑ คนโทเงิน ๑ รวม ๒ คนโท ขันทอง ๑ ขันเงิน ๑ รวม ๒ ขัน
 สพานทอง ๑ สพานเงิน ๑ รวม ๒ สพาน แผ่นทอง ๑ แผ่นเงิน ๑ รวม
 ๒ แผ่น จานทอง ๑ จานเงิน ๑ รวม ๒ จาน แพรสี ๗ อย่าง จันทน์หอม
 หนัก ๑๕ ชั่ง จะให้ข้าพเจ้าคุมลงไปถวายพระเจ้าอังวะ ให้ว่าเป็นสิ่ง
 ของมาแต่เมืองเชียงใหม่ ข้าพเจ้าจะให้คุมเอาข้างแลสิ่งของหนังสือ
 แผ่นทองลงไปเมืองอังวะนั้น ฝ่ายเมืองเชียงใหม่ยังไม่รู้กลัวจะไต่ความ

ผศพาแสนหวีว่าข้างกรุงศรีอยุธยาเป็นพระมหากษัตริย์ เมืององวะก็
 เป็น (พระมหา) กษัตริย์ด้วยกัน เมืองแสนหวีอยู่หว่างกลาง
 พาแสนหวีจะคิดอ่านให้เขียนบ้านพเมืองน้องเป็นไมตรีกัน ซึ่งข้าพเจ้ากลัว
 จะได้ผคนั้นอย่าให้กลัวเลย จะได้ความชอบเสียอีกให้เอาไปเถิด ข้าพเจ้า
 คิดเห็นว่า พระเจ้าองวะก็ให้เกลี้ยกล่อมพระเจ้าเชียงใหม่มาช้านานแล้ว
 แม้นรู้ว่ามาแต่เมืองเชียงใหม่พระเจ้าองวะก็จะชื่นชมยินดี ข้าพเจ้าคิด
 เขาไปจึงไปช่วยพาแสนหวี ครั้นไปถึงลาดเสียจึงจตุมาให้ข้าพเจ้าก็ขมาต
 สาม ท้าวอินทจักรขไปคนละมาแล้วยกไปถนองพอหยุด ๓ วันให้เงินแก่
 ข้าพเจ้าก็ขมาตสามคนละ ๓ ซึ่ง ท้าวอินทจักร ๕ ตำลึง จเรแก้ว ๓ ตำลึง
 หมันภาพ ๓ ตำลึง ไพร่คนละ ๓ ตำลึงบาท แล้วยกไปนอนสคาย เจ้า
 เมืองแสนหวีให้หาข้าพเจ้าก็ขมาตสามไปณโรงเตยงเหล้า แล้วเจ้าเมือง
 แสนหวีว่าซึ่งจะไปเมืององวะนั้น คยาใดกลัวถึงใดสิ่งหนึ่งเลย แม้นพม่า
 จะไต่ถาม ให้บอกพม่าว่าลุดแต่กรุงศรีอยุธยา เมืองเชียงใหม่

พาแสนหวีพาข้าพเจ้าไปยังทางอีก ๒ คนจะถนเมืององวะ พม่า
 แต่งต้อนรบเป็นอันมาก มีคนถือหอกดาบขนขนรายเป็นแถวสองข้างทาง
 แลชข้างขมาถนถนถือหอกชติ คบพาตยฆองกลองเวยนเนองกันไป
 จนกระทั่งถนเมืององวะ ณเคอน ๕ ข้างพม่ารบข้าพเจ้าไปไว้ณ โรงบ้าน

๑ ที่แท้ก็จะลวงให้พอใจด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย

๒ ตรงนี้ความส่อว่า เจ้าเมืองแสนหวีคงบอกล่วงหน้าไปทุกพระเจ้าองวะว่า จะ
 ฆ่าตเมืองเชียงใหม่ไปสามภักดี พระเจ้าองวะจึงจัดการรับรองให้เป็นพระเถียรติยศ

ส่วยเจียดเยียดคนนอกเมืององวะ เจ้าพายนหม้อ นคานตอก ชานตอคาง
 ะเวหยอก จเรตอก มีนตอเย นายโค นายแจกไทย ออกมาถามว่า
 มาแต่เมืองเชียงใหม่ฤา ข้าพเจ้าก็ให้การตามคำพาแสนหวีสอนให้ว่ามา
 แต่เมืองเชียงใหม่ พม่าเขาขึ้นทองมารีบหนึ่งสอแผนทองกยสั่งของ
 แลข้างเข้าไปแล้ว ว่าแขกเมืองกะแซพานางมาถวายเป็นแล้ว จึงจะ
 ให้ข้าพเจ้าเข้าไปทวยพร้อมกัน

ครั้นรุ่งขึ้นระเวหยอกมายอกว่า ให้จัดคนกลับไปแจ้งราชการเมือง
 เชียงใหม่ ข้าพเจ้าจึงจกจเรแก้ว ท้าวท้าว ไพร์ ๔ พม่าให้ถือหนังสือ
 เสนาบดีเมืององวะกลับมาเมืองเชียงใหม่ อยู่ ๑๕ วันมองทะเลเมือง
 หน้ายลูกจกกายเมืองแสนหวมหนังสือลงมาว่า พม่าพาตัวเจ้าจันทร์
 ลงมาเป็นเจ้าเมืองเชียงรุ่ง กองทัพเมืองเชียงใหม่ (กย) มหาชนาน
 ยกไปตี แล้วว่าพระยาพิมพิสารมิใช่มาแต่เมืองเชียงใหม่ พาแสนหว
 มหาชนานคิดอ่านทำเอง พม่าก็หารีบข้าพเจ้าไปไม่

อยู่มา ๑๔ วันพม่าออกมาเอาตัวข้าพเจ้ากยพาแสนหว ท้าวอินท
 จักรกยมาตสาม หมันภาพ ไพร์มชอเข้าเฝ้าเมืององวะ ว่าข้าพเจ้ากยลาว
 มชอนมิใช่มาแต่เมืองเชียงใหม่ เป็นคนของมหาชนานให้มาตการบ้าน
 เมือง เจ้าองวะให้จกจรวนข้าพเจ้ากยท้าวอินทจักร มาตสาม หมันภาพ
 รวม ๔ ไพร์ ๒๔ รวม เป็น ๒๘ คน ชนนางแสนหว ๘ รวมทั้งสิ้นเป็น ๓๖ คน
 ไร่แล้ว พม่าให้พาแสนหวแต่งงิ้วไปเอาตัวประทวยตอลงไปณเมือง
 องวะ ครั้นมาถึงแล้วประทวยตอเสียด้วย จำไว้ ๔ เดือนกย ๘ วัน

แต่ฟ้าแสนทวนนับช่วยอยู่ขอโทษตัว ถวายเงินเจ้าอังวะ ๒๕๐ ซึ่ง ฟ้าแสน
หว้าหว้าต้องจำไม่

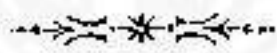
อยู่มา ๓ วันมีหนังสือไปเมืองหน้าย มอญประเล เจ้าจันทร์ ไปกอง
ง่วน ขอกองไปอีกว่า จันทราชา มหาชนานเข้ากันกับมหาวังเมืองเชียง
รุ่งยกกองทัพไปรบ ไปกองง่วน เจ้าจันทร์ณเมืองแฉ อยู่ประมาณ ๒ เดือน
มองกยข่าวยินยอมมาบอกว่า ไปเมืองหน้าย เอาตัวยินยอมไปฆ่าเสีย
ณเมืองหน้าย แลเจ้าอังวะให้หนังสือขณมาหาอัยนุลงไปเมืองอังวะ
ไปเมืองหน้ายขอกองไปเมืองอังวะ ว่าอัยนุกระทำกรรมผิดกลัวฆ่าตัว
เสียแล้ว แลวพาเมืองจาง ซึ่งอยู่เมืองตน ซึ่งเจ้าเมืองแสนทวให้คุม
มาลงมาให้พระเจ้าเซียงใหม่กลับคนไปว่า ข้าพเจ้ามิใช่คนมหาชนาน
เป็นคนเมืองเชียงใหม่จริง เจ้าอังวะจึงให้ถอดข้าพเจ้านายไพร่ออก
ให้ย่ะทวยคองกลับไปเมืองแสนทว ให้มาตสาม ท้าวอินทจักร นามหลวง
ไพร่ ๕ คนกลับไปบอกมหาชนานว่า จะให้พระยาพิมพิสารกลับไป
อยู่แล้ว ให้พมามาส่งด้วย ๑๕ คนอยู่ประมาณ ๓ เดือนเศษ เจ้าอังวะ
ให้ฟ้าแสนทวแลนายไพร่กลับไปเมือง

เดือน ๗ ยมะโรงสัมฤทธิศก เจ้าเมืองเมาะตะหะให้มองมวย
ไพร่ ๕ คนถือหนังสือไปเมืองอังวะ ว่าทางเมาะตะหะได้ให้อากาขนิย
เข้ามาพูดจากับชาวค่านว่าจะเป็นทางไมตรีกับไทย ให้ส่งพระยาพิมพิสาร

๑ ตรงนี้ ความจริงพระเจ้าอังวะคิดจะส่งพระยาพิมพิสารมาให้ไทยแล้ว จึงส่ง
เจ้าเมืองเมาะตะหะให้หาคนที่จะพามา เจ้าเมืองเมาะตะหะจะคิดมาเจรจาความเมือง
แต่โดยพลการนั้นไซ้ไซ้อที่จะเป็นได้

มาทางเมืองเมาระตะหมะ เจ้าอิงวะ ท้าวอินทจักร เขกของขันธ์ย แมง
 ยันโตปะกัฟาซาฟเจ้ากบสังของ ๑๑ หีบมาทางเมืองว่างกั้ง เมืองว่างกั้ง
 ส่งซาฟเจ้ามาเมืองเมาระตะหมะ เจ้าเมืองเมาระตะหมะแต่งอาภายขันธ์ย ๓
 จเรตอก ๓ ทนายเจ้าเมืองเมาระตะหมะ ๒ โพร ๑๘ รวม ๒๒ คนกับขุนนาง
 เมืองอิงวะพาซาฟเจ้าแลนายโพร ๑๕ คนมาทางพระเจดีย์สามองค์ ชาวบ้าน
 ไปรับซาฟเจ้าเข้ามา สิ้นคำให้การซาฟเจ้าเป็นความสัตย์จริงแต่เท่านั้น

ศุภอักษรเสนาบดีไทยตอบเสนาบดีพม่า

หนังสือท่านอรรคมหาเสนาธิบดีอินทรวินทรามาตย์ อันเป็นสวามิ
 ประวาศษาทมูลิกากร แห่งพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถอัครบรม
 นารถบรมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ
 ฌกรงบวรทวาราวดีศรีอยุธยามหาดิลกภพพรคินราชธานีบรมมย์ อุดม
 พระราชนิเวศมหาสถาน มาถึงเสนาบดีกรุงรัตนบุรีอิงวะ
 ทั่วยพระยาราชบุรี พระยากาญจนบุรี บอกรับนิยัตินี้เข้าไปว่า
 เสนาบดีกรุงรัตนบุรีอิงวะ มีหนังสือแต่งให้พระยาอินทจักร อาภายขันธ์ย
 พาเอาตัวพระยาพิมพิสารนายโพร ๑๕ คน กับแผ่นทองสังของ ๑๑ หีบ
 ส่งเข้ามาว่าเป็นบรรณาการพระเจ้าเชียงใหม่ แต่งไปถวายพระเจ้าอิงวะ ๓
 ไม่รับไว้ นั้น พระยาราชบุรี พระยาปลัด พระยารัตนบุรี กรมการปลุกษา
 พร้อมกัน ให้เอาหนังสือแผ่นทองแลคำให้การจดหมายสอบถามพระยา
 พิมพิสาร สืบลาวโพรมชอต่อหน้าพระยาอินทจักร ยันโตจักคี่ เขกของ

ปยนัก อากาษนย สรายจกกยช นาทองถ้อยาน พระยาจักร นันทกะยอ
 พม่ามอญก็ได้ยืนแจ้อยู่ด้วยกัน ได้จัดหมายถ้อยคำให้การพระยา
 พิมพิสาร น้อยนนตาส่งให้ออกไปด้วยแล้ว แลพระยาพิมพิสารให้
 การขังขนมันคงอยู่จน ฆ่าเส่นายคกรงรัตนบระองระกมวजारณษณญา
 อยู่ ยังจะเห็นว่าหนังสือแผ่นทองสั่งของทรงน พระเจ้าเซียงใหม่ทำไป
 แต่เมืองเซียงใหม่อยู่อีกๆ มาทแมนพระเจ้าเซียงใหม่จะกลับไปขอ
 ชนแก่กรงอิงวะจริงตั้งวานั้น ไหนเลยดาวจะยกกองทัพไปกระทำสงคราม
 ขยับพม่าเงยวส่งลงมากรุงศรีอยุธยาอยู่อีกในอง ๆ เล่า แลคำพระยา
 พิมพิสาร น้อยนนตาให้การกยตตองกันกับพระยาหลวงไชย ซึ่งเจ้าพา
 เมืองน่านจับได้ ในกองทัพเจ้าหนทร แลจเรแก้วทลอหนังสือกลับมา
 แต่เมืองอิงวะนั้นให้การไวแจ้อยู่แต่ก่อนแล้ว

ขอความทรงนเมื่อพิเคราะห์หักหาเห็นเป็นทางพระราชสัมพันธ์มิตร
 ไมตรีไม มีแต่ันเทศสำแดงโดยอิฐฐารมณตามอธยาครัยแห่งคนต่าง ๆ
 อินธรรมคาพระมหากษัตราธิราช ซึ่งมักฤษฎาภินหารบารมีเป็นอัน
 มาก กอขไปด้วยทศกศลกรรรมขถ มีกฤษฐรพาหณะเป็นตระกูลฉัต
 ทนศควประเสริฐูตั้งพรรณามานัน ย่อมจะภษาซาปรากฎไปในนานาประเทศ
 ุประมาตงเสียงอสันหากบ้นฎาลันไปทั่วทิศานุทิศันนเอง ทาพิคตอง

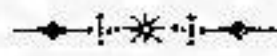
๑ ทรงนี้สื่อให้เห็นว่า เรื่องที่พระยาพิมพิสารไปเมืองพม่านั้น ฆ่าไทยทราบ
 อยู่ก่อนแล้ว

ประหารจึงตั้งประคองเรือนนี้ไม่ อันกรุงศรีอยุธยากับกรุงอังวะก็เป็น
 ปรียกษัตริย์จามิตร ข้าศึกใดก็กระทำการยุดสงครามกันมาช้านาน แต่
 ครั้งศึกราชไต่ ๑๑๔๖ ปีมีโรงนักษัตรชศก พม่ากับไทยก็ได้ปฏิสันถาร
 สนทนาในนครกถา ว่าจะดำเนินทางพระราชไมตรีเป็นมิตรสันถวะ
 ปฏิการ จนให้สิ่งของตอบแทนแก่กันไปมา ครั้นศึกราช ๑๑๔๗
 ปีมีเสงนักษัตรสัปตศก พม่ามิได้ตั้งอยู่ในสันถรรวมวาท ยกกองทัพ
 มากระทำแก่กรุงศรีอยุธยา ก็ปราไสยไปเอง แต่พม่าให้เข้ามาเจรจา
 ความเมืองจะเป็นไมตรีถึง ๓ ครั้ง & ครั้งแล้ว ก็กลับมาก่อทำการ
 สงครามอีกแล้ว

ครั้งนั้นแต่งให้พระยาอินทจักร อากาขนย พม้ามอญมชอ
 เข้ามาเจรจาความเมือง ว่าจะให้สองพระนครเป็นสุวรรณเขตต์แผ่นดินเดียวกัน
 โดยมหามิตรราชไมตรีทางเงินทางทองนั้น เห็นหาสุจริตไม่
 หากไม่สมคิดจึงเคลือบแฝงแสวงส่งเข้ามาเป็นกลอุบาย หมายจะให้ช่วย
 โกรธฤา อย่าฟังสงสัยเลยเถิดว่ากรุงศรีอยุธยาจะรั้งมิทัน แลซึ่งเสนา
 ยศกรุงรัตนบระองวะให้พระยาอินทจักร อากาขนย พาตัวพระยาพิมพิ
 สारแลหนงสอแผ่นทองสิ่งของทั้งยวง ให้เข้ามาถึงเรานั้นก็ชอบใจแล้ว
 แต่ตัวพระยาพิมพิสารนายไพร่ ๑๔ คนเป็นข้าขอขมาเสมา ได้ให้สิ่ง
 ของไปเมืองเชียงใหม่ แลหนงสอแผ่นทองสิ่งของทั้งนย่นของมีเจ้า
 ของอยู่จะรับไว้มิได้ ได้ให้พระยาอินทจักร อากาขนย พม้ามอญมชอ

คุมคนออกไป แต่ข้าง ๔ ข้างนั้นเป็นข้างเขาตอยแทนมา เจ้าเมืองแสน
 หว ๒ ข้าง เจ้าเมืองแสนหว ๒ ข้าง ราคาค่าข้างเขาให้กันแล้วอย่า
 ส่งเข้ามาเลย แลขียนใ้ให้ของแก่พระยาอินทจักร อากาขนิย คือ
 แพรหงอนไก่แดง โปกศิศะคนละผืน เสื้อรวทองคนละตัว ๑ ผ้าปูมก้าน
 แยมคนละผืน ๑ ให้ขียนโตจ๊กคิ เขกวงขนิย สวรายจกกยอ นาทองถ่อ
 ขาน พระยาจักรนนทะกะยอ คือแพรแลโปกศิศะคนละผืน เสื้อกระบวน
 จนคนละตัว ผ้าเชิงปูมคนละผืน แลไฟร์ ๒๕ คนนั้นได้แจกเสื้อผ้าให้
 คนละตัวร้วยทุกคนแล้ว หนังสือมาฉวัน ๕ ๖ ๑ คำ จุลศักราช ๑๑๗๐
 ขันโรงสัมฤทธิศก ฯ

หนังสือพระยาภาณุจนะบุรีตอบเจ้าเมืองเมาะตะหมะ

หนังสือพระยาพิไชยภักดีศรีมหาสุวรัย มหันตเศชาวราฤทธิ
 ธรังคิ พงศ์พฤตมาตย์ ผู้ครองเมืองกาญจนบุรีศรีรัตนธำณาเขต
 ประเทศชันทเสมาแห่งกรุงทวารวดี มีความชอบใจมาถึงเจ้าเมือง
 เมาะตะหมะ

ด้วยพระยาอินทจักร อากาขนิย ถอหนังสือเข้ามาเป็นใจความว่า
 เมืองเชียงใหม่ให้พระยาพิมพิสารนายไฟร์ ๑๔ คน คุมหนังสือลานทอง
 ส่งของทงนมาถวายพระเจ้ากรุงรัตนบุรีระอั้งวะ ๗ ไม่รบไว้ให้ส่งเข้ามา
 แลว่ามีอรปราไสมาถึงเราเป็นทางธรรมว่า ท้าแคงรัฐคงคุณแลโทษ
 แลพระนาคใหญ่นี้ขนิยานาประเทศทั้งปวง อันเป็นสัมมาทิษฐิก็แจ้ง

อยู่แล้ว ซึ่งว่าสองพระนครมีไท้สามัคคีร์ค ยังเป็นปรักษ์ขยจามิตร
แกกนอย์ทงน เหตุว่าเสนาบดีกรุงอิงวะแต่งให้เข้ามาเจรจาความเมือง
นน ก็หาเหมือนคงถอยคำทว่าไม่ เพราะมีไ้คังใจจะทนขำรุงแผ่นดิน
ให้วณโดยฉันทสุริต หากคิดที่จะไว้เกียรติยศรักษาสัตยานุสัยไม่

แลขทนท่านผู้จะสามัคคีร์คต่อพระมหากษัตริราชราชทั้ง ๒ ฝ่าย
มีจตรจินตนาปรารภจะใคร่ดำเนินทางพระราชไมตรี ให้สองพระนครเป็น
สรวรณขบถพเคยวกันนนก็ชอยอยู่แล้ว แต่ทว่ากลัวเกลือกจะเป็นเหมือน
เมืองท่านมาครองเมืองเมาระตะหะมะ ยัญญาสมิงเจ้าเมืองว่าครุขัญญา
เจยะ เยหละนรา ธรรมสารวิยะ อากาขนย สิริแทง นวากะยอ
เข้ามาเจรจาความเมือง ฝ่ายท่านผู้ครองเมืองกาญจนบุรีแต่ก่อนก็ได้
ช่วยทนขำรุงขอกส่งเขาไปถึงกรุงจนได้กลยออกมากองหนงแล้ว ท่าน
ก็หามชอยไม่ กลยไ้คังใจจทนขำรุงราชทงนทลออกจากยคธาศักค ผู้ท
เข้าไ้คังใจเป็นโทษถึงสิ้นชีวิตร ยังเหลืออยู่แต่อากาขนยคนนกับพระยา
ไชยะ ความนเราไ้คังใจก็คิดวิตกด้วยอยู่ แลขทนท่านไ้คังใจกลยลง
มาครองเมืองเมาระตะหะมะใหม่ เรากมีความไ้คังใจยินดีด้วย

อนึ่งท่านว่ามาเส้นทางปรมรรถธรรม เห็นไ้คังใจเห็นอยหน้ายใน
ยทอนการ หวังจะระงับอินราชสงครามทั้งสองฝ่าย ให้คณคน
ข้างโน้นข้างนชงถอยทัพขไปมานั้น ถ้าสุริตจริงก็หาถจะเช่นไปเอง ถึง
แต่ก่อนนไ้คังใจพระบาทสมเด็จบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวแห่งเรา

ผู้สืบสร้างโพธิ์สรรถาณะพุทธานุการวิริยาธิกกชยไปด้วยสมันตสมณาน
 สัทธาธิกรียะ กรุณาการุณนิกะแกสรวพสทวอินชยงอยู่ในอินตรายแห่ง
 ชวตร ก็ไต่ปล้อยพม่าไปเป็นอันมาก เมื่อจุลศักราช ๓๓๕๖ ยมโรงฉก
 ผายทหารกองตระเวนล้อมจับพม่าไต่ทั้งค่ายค่ายลวงราว ก็ให้ชวตร
 ปล้อยไปทางเครื่องสาตราอาวุธครึ่งหนึ่งแล้ว แลเมื่อพม่ายกกองทัพมา
 กระทำสงครามรบพุ่งตึกพันกัน จับพม่าได้ในทรายเป็นเคนฮาวอแห่ง
 มือทหาร ก็ให้ปล้อยพม่าไปอีกหลายครั้ง แต่กำหนดจำไว้ไต่ทาง
 พระเจดีย์สามพระองค์ ๑๗ ลาคัญญา ๑๘ กรามช้าง ๔ แม่น้ำน้อย ๓
 เมืองนครลำปาง ๑๐๐ เมืองระแหง ๑๐๐ รวม ๒๔๔ คน ไต่ทางเมือง
 เชียงใหม่ ๒ ครั้ง ๆ หนึ่งนายไพร่ ๑๐๐ ครั้งหนึ่งนายกำนันเจ้าเมืองยอ
 หลานพาแสนหวี ๑ อำมาตย์ค้ำภา ๑ ไหมเงินจเร ๑ แสนกำจิง ๑
 ไพร่เงี้ยว ๓ รวม ๗ คน รวม ๒ ครั้ง ๓๐๗ คน รวมทั้งสิ้นเป็น ๓๕๑ คน
 แลท่านว่าไต่ส่งน้อยยอดมะสองคนพ่อลูกทัพม่าจับไปนั้น แต่ถ้าจะปล้อย
 พม่าไปทางเคียวก็ไม่ได้อีก ซึ่งแต่งให้พระยาอินทจักร อากาขันธ์
 เข้ามานนทไต่จตแจงเลียงดูช่วยทนายรุ่งบอกส่งหนังสือลานทองสั่งของ
 คำให้การตัวพระยาพิมพิสารลงไปยังท่านพระยาอมรินทรภาไชย อภัย
 ประเทศราชชาติอภัยทศวิสุริยสงคราม ผู้ครองเมืองราชบุรี ท่านผู้ครอง
 เมืองราชบุรีไต่หาตัวพระยาอินทจักร อากาขันธ์เข้าไปณโรงทำเนียบ
 ให้เฝ้าคำให้การสอบซักพระยาพิมพิสารนายไพร่ ก็ไต่ความว่า หนังสือ
 ลานทองสั่งของทั้งนี้ เป็นของเจ้าเมืองแสนหวี หาเป็นของเมืองเชียงใหม่

ไม่ ต้องถนบกษัตริย์สอทานทมเขามาว่าความทงนไม่จริง ฝ่ายท่าน
ผู้ครองเมืองราชบุรี จึงเอาคำให้การทง ๒ ดยขยอกปรนนิบัติเข้าไปยังท่าน
อรรคมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ ท่านอรรคมหาเสนาบดีปรึกษาพร้อมกันเห็นว่า
ความทงนหาจริงไม่ ทวยแ่งอยู่แต่ก่อนนั้นแล้วว่าเป็นกตมารยาเจ้าเมือง
แสนหวลอลวงแกกน หากเสนาบดีกรงรัตนบระฮังวะไม่วิจารณ์ตรกครอง
นำเอาความเท็จมีจริงทลเจ้านายแห่งคนให้ชนชมยนิติ จนมีหนังสือให้
จเรแถวถอมาชฎิสถฐารปราเส เกลยกกล่อมพระเจ้าเซียงใหม่พาให้เสียบ
เกยรตยศครองทงนแล้ว แลขคนกตขยอนส่งส่งของเขามาทงนแล้ว ซึ่ง
จะรับไว้เหมือนอย่างเสนาบดีกรงรัตนบระฮังวะนั้นไม่ได้ ให้ส่งของทงนคนไป
แต่ตัวพระยาพิมพิสารนายไพร่ ๑๕ คนนั้น ให้ส่งขึ้นไปณเมืองเซียงใหม่
แลข้าง ๕ ข้างนั้นเป็นของเขาคอยแทนชอขายแกกน อย่าให้ส่งเข้ามาเลย
อนึ่งซึ่งส่งของทงนเขามาให้เราช่วยทลเกล้าทลกระหม่อมถวายนั้น
เห็นไม่ชอบ ทวยพระนครทงสองฝ่ายยังเป็นขจามิตรซำคักแกกน
ท่านก็จะเข่นอกใจเจ้า ฝ่ายเราก็จะพลอยผิดทวย จึงคนของทงนไป
ชยำน้อยใจเลย แลขคนท่านอรรคมหาเสนาธิบดีก็ได้มีหนังสือตอบไป
ฮังวะทวยขยบหนึ่ง กยจทหมายคำให้การพระยาพิมพิสาร น้อยนั้นตา
ส่งออกไปทวยแล้ว แลท่านพระยาอมรินทร์ภาไชยผู้ครองเมืองราชบุรี
จกใต้ฝ่ายกทองพนตองฝน ๑ เสอรวทองพนม่วงทัว ๑ ผาไฟกคค๊ะ
พนม่วงกรองทองเทคฝน ๑ ผากมาให้ท่านผู้ครองเมืองนเรศวระทวย
ซึ่งท่านฝากขงมาให้แก่เรานั้น ก็ได้รับไว้แล้ว แลขคนเรจกได้

แพรหลันแดง ๘ พย แพรเส ๘ พย ขึ้นโศสานโย ๑ หมัก ๕๐ แห่ง
ฝากออกมาให้แก่ท่าน แล้วแต่งให้หลวงชนหมื่นชาวกำนออกมาสั่ง
พระยาอินทจักร อากายันหอย พระยามอญมชอ ณะพระเจกัยสามองค์
ทวยแล้ว

หนังสือมาฉนวนเสาร์ เดือน ๒ ขึ้นค่ำ ๑ ยม โรงเรียนอักษรสัมฤทธิศก ฯ

(พ.ศ. ๒๓๕๑)

หมคนำเนาหนังสือในเรื่องเรจากความเมืองครั้งที่ ๕ ซึ่งมีอยู่ใน
หอพระสมุด ฯ เพียงท่าน เมื่อพิเคราะห์ตามความที่ปรากฏในหนังสือ
เรื่องน และเห็นความในเรื่องพงศาวดาร อันยังมีได้ปรากฏในหนังสือ
พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๑ แจ่มแจ้งออกไป จะอธิบายไว้ ในทณ
ทวย คือ:—

เมื่อแรกไทยได้มีเขตอาณาพ่ายพมาจากพม่า นั้น ได้แต่บรรดา
เมืองที่ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีเมืองเชียงใหม่เมืองนครลำปาง
และเมืองน่านเป็นต้น พม่ายังยึดหัวเมืองที่ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงไว้
ตัวแม่ทัพพม่าดอยไปตั้งอยู่ที่เมืองเชียงแสนริมแม่น้ำโขง พม่าได้
พวยรามยกลงมาหมายจะตีเอาเมืองเชียงใหม่และเมืองนครลำปางคืนเป็น
หลายครั้ง ก็แตกพ่ายแพ้ไทยไปทุกที พระเจ้าปดุงจึงเปลี่ยนอุบาย
คิดจะเกลี้ยกล่อมพวกเมืองเชียงใหม่ให้กลับไปเข้ากับพม่าโดยดี ท่านอง
ราชารอมหงษ์ซึ่งเป็นเจ้าเมืองในพวกไทยใหญ่ถ้าพวกเขิน จะเป็น
ญาติวงศ์ญาติกันเคยกับพระเจ้าเชียงใหม่ (กาวิลละ) จึงรบอาสาพระเจ้า
ปดุงวาเกลี้ยกล่อมเมืองเชียงใหม่ แต่การก็ไม่สำเร็จ

ครั้นถึงบิซวค พ. ศ. ๒๓๔๗ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า

จุฬาโลก โปรดให้กองทัพยกขึ้นไปตีโคเมืองเชียงแสน ขันโล่พม่าหนี

ข้ามแม่น้ำโขงไปหมดแล้ว ทรงพระราชดำริว่าถ้าปล่อยไว้ พม่า

จะไปตั้งมั่นอยู่ในหัวเมืองไทยใหญ่แลลยเช่นทศตอเขตแดน แล้ว

ยกกลับลงมารบกวนมณฑลภาคพายัพอีก การศึกเป็นห่วงที่อยู่ด้วย

พม่ากำลังแตกหนี จึงโปรดให้กองทัพยกตามขึ้นไปตีหัวเมืองไทยใหญ่

แลลยเช่นอื่นเป็นของพม่าเมื่อปลายบิซวค พ.ศ. ๒๓๔๗ พวกประเทศราช

เมืองลยในแคว้นแสนสองยกมา มีเจ้าเมืองเชียงรุ่งเป็นต้น ทั้งพวก

ประเทศราชเมืองเขนมมหากษานานเจ้าเมืองเชียงตุงเป็นต้น ตลอดจน

เจ้าเมืองแสนหัวไทยใหญ่ เห็นว่าพม่าพ่ายแพ้ไทยก็หวาดหวั่นครั้นคร้าม

พากันมาอ่อนน้อมยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมาโดยมาก กองทัพไทยยก

ขึ้นไปครั้งนั้นพระเจ้าเชียงใหม่ (กาวีละ) เป็นนายทัพคนสำคัญ ได้ตัวเจ้า

นายแลครวลยเชียงตุงลงมาถวายเป็นอันมาก แต่พระบาทสมเด็จพระ

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชดำริว่าอาณาเขตของไทยใหญ่แล

ลยเช่นอยู่ในระหว่างแดนไทยจีนแลพม่า ยากที่จะรักษาไว้ให้มั่นคงจึง

โปรดให้เจ้านายตามภักศรยครวลยคืนไปครอบครองบ้านเมืองอย่าง

เดิม ครั้นนั้นพระราชอาณาเขตกรุงสยามก็แผ่ขึ้นไปจนถึงแดนจีนทาง

ด้านเหนือ แลล่วงเข้าไปในแดนประเทศราชไทยใหญ่ของพม่าทางด้าน

ตะวันตกเฉียงเหนือด้วย

ในค่อนนี้พระเจ้าปดุงเห็นจะให้กองทัพพม่ายกขึ้นไป โดยประสงค์
 จะปราบปรามเมืองประเทศราชไทยใหญ่แลลือเซินท โจทมาสามภักคแก่
 ไทย พวกเจ้าเมืองเหล่านั้นเป็นญาติวงศ์เกี่ยวดองกันโดยมาก พวกนี้
 รู้สึกเสมออย่างว่า “อยู่ในหว่างเขาควาง” เกรงอันตรายทั้งสองฝ่าย
 จึงคบคิดกันในข้างเมืองขอกไปยั้งราชธานี ประหนึ่งว่าได้เกลี้ยกล่อม
 เมืองเชียงใหม่มักกลับไปยอมสามภักคต่อพม่าได้ ประสงค์จะให้พระเจ้า
 ปดุงพอพระหฤทัยสั่งไสยพวกหัวเมืองเหล่านั้น จะไปเลิกการตั้ง
 กองทัพมาปราบปราม อันเดิมพระเจ้าปดุงก็หลงกลพวกประเทศราช
 ที่หลงมาไว้แล้วว่าจะมิใช่ความจริง จึงคิดอธิบายชวนกลเหมือนอย่างว่า
 “จะขายออกตัวแก่ไทย” จึงให้ส่งพระยาพิมพิสารเข้ามาให้ไทย อ้าง
 เอาขณคุณให้เห็นว่ายังอยากจะเป็นไมตรีกับไทย แต่ที่แทนนี้ประสงค์
 จะให้ที่ในกรุงเทพ ฯ เกิดแห่งกับพระเจ้าเชียงใหม่กาวิละ ถ้าถอดถอน
 พระเจ้ากาวิละซึ่งเป็นนายทัพคนสำคัญของไทยข้างฝ่ายเหนือเสีย ได้ก็จะ
 เป็นประโยชน์แก่พม่า เพราะฉะนั้นการทัพมาจากราชอาณาจักร
 บมบะโรง พ. ศ. ๒๓๕๓ นี้ เป็นกลอุบายหาได้มาโดยสัจจริตไม่

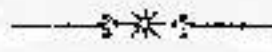
ผลของเจรจากราความเมืองครั้งที่ ๕ นี้ ยงมยทยาวต่อไปอีก ความ
 ปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดารยติต้องกับในพงศาวดารพม่าว่า ใน
 การที่พระเจ้าปดุงเพลิดเพลินไปในทางที่จะเป็นเอกอรรคสาสนุย์ถัมภกนั้น
 กลับเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนร้ายแรง ด้วยพระเจ้าปดุงทรงจัดการ
 แก่ไขลัทธิในสมณะมณฑลตามอำเภอพระราชหฤทัย พระสงฆ์ใน

เมืองพม่าพากันได้ความเดือดร้อนเป็นอันมาก ฝ่ายราชบุตรพลเมืองก็ได้
ความเดือดร้อนที่ถูกกะเกณฑ์ไปสร้างพระเจดีย์ใหญ่ที่เมืองเมงกุนพากัน
ระส่ำระสาย เสนายศิพมาปฤกษากันว่าจะต้องคิดอ่านให้พระเจ้าปดุงเลิก
ความเพelikเพลินในการบำรุงพระศาสนาเสีย คิดเห็นกันว่าแต่ก่อน
พระเจ้าปดุงโปรดทำศึกสงคราม จะต้องคิดอ่านชักชวนให้ไปคิดทำศึก
สงครามจึงจะเลิกที่หลงบำรุงพระศาสนา นัยว่าเสนาบดีชวนให้ไปทำศึก
ทางเมืองมณเฑาะระฆังฝ่ายเหนือ แต่ประจวบเวลาทัพพม่าที่เข้ามาเจรจา
ความเมืองครงยมะโรงกลับไปถึงเมืองพม่า ท่านองจะไปทูลพระเจ้า
ปดุงว่าที่ในเมืองไทยแม่ทัพนายกองที่เคยทำศึกสงครามมาแต่ก่อน เช่น
กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเป็นต้น หมกตัวไปเสียมากแล้ว
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ก็ทรงพระชราภาพพลภาพ
พระเจ้าปดุงได้ทราบความดังนั้น จึงให้เตรียมกองทัพจะยกมาตีเมืองไทย
อีกครั้ง ๑ ให้อะเต็งห่วนเป็นแม่ทัพใหญ่ ลงมาเกณฑ์คนตามหัวเมือง
พม่าแลเมืองมอญ ตลอดลงมาจนเมืองทวายเป็นจำนวนคน ๕๐๐๐๐ ให้
มาตั้งประชุมทัพที่เมืองเมาะตะหะมะแล้วจะยกเข้ามาตีกรุงเทพ ฯ แต่
เวลานั้นราชบุตรในเมืองพม่ากำลังเดือดร้อนระส่ำระสาย พวกที่ถูกเกณฑ์
เข้ากองทัพพากันหลบหนีเสียเป็นอันมาก อะเต็งห่วนแม่ทัพเกรงความ
ผิด มีหนังสือลยชนไปถึงเสนาบดีพม่าขอให้ช่วยทูลทักทวนในเรื่องที่จะ
ยกกองทัพใหญ่เข้ามาตีกรุงเทพ ฯ เสนาบดีจึงไปทูลพระเจ้าปดุงว่าการ
ที่จะไปตีเมืองไทยนั้น เกรงจะเสียพระเกียรติยศ ด้วยพึงโปรดให้ทักเข้า
ไปเจรจาความเมืองเพื่อจะเป็นไมตรีมาไม่ช้านัก ถ้ายกทัพไปก็จะเกิด

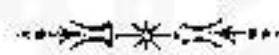
เจรจาความเมืองครั้งที่ ๒

เมื่อประกาศ พ.ศ. ๒๓๕๖ ในรัชกาลที่ ๒

เรื่องพม่ามาขอเจรจาความเมืองครั้งที่ ๒ นี้ ความปรากฏในหนังสือ
พระราชพงศาวดารว่า เมื่อเดือนยยประกาศ พ.ศ. ๒๓๕๖ พม่าเจ้าเมือง
เมาระคหะส่งสวี่ยนั้นทสระ เป็นบุตรจมนเสมอใจราชกรุงเก่าคน ๓
กับพราหมณ์ชื่อสังฆริน (เห็นจะเป็นพราหมณ์เทศ) ซึ่งเคยอยู่ใน
กรุงเก่าคน ๓ กับพวกรวมทั้งนายไพร่เป็นจำนวน ๗๓ คน เข้ามา
ยังพระยากาญจนบุรี ว่าพระเจ้าประสงค์ให้เป็นราชทูตมาขอเจรจาความ
เมือง พระยากาญจนบุรีบอกเข้ามายังกรุงเทพ ฯ พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพระราชดำริว่า ผู้ที่มาเป็นแต่ถือ
หนังสือเสนายศ มิได้เชิญพระราชสาส์นมาตามประเพณีราชทูต จะ
รับอทางเป็นราชทูตหาควรไม่ จึงโปรด ฯ ให้มีตราสั่งออกไป ให้ผู้
มาพำอช้แต่ที่เมืองกาญจนบุรี ให้ส่งแต่หนังสือเสนายศพม่าเข้ามายัง
กรุงเทพ ฯ แลออกเป็นนอกความคึงน.

หนังสือเสนายศพม่า

หนังสืออรรคมหาเสนายศผู้ใหญ่กรุงอังวะ มาถึงเสนายศผู้ใหญ่
กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ถว้ยพระเจ้ากรุงรัตนบุรีอังวะประกอบไป
ด้วยสัตย์ธรรมสืขประการ แต่ไคผ่านสมัชชกรักษาแผ่นดินกรุงอังวะมาก

ไต่ทำราชยทชนากการสงครามชยเคียวกับกรุงพระมหานครศรีอยุธยา
 ดงสองแผ่นดินแล้ว ก็ไม่แพ้ชนะกัน ทะแกลัวทหารไพร่พลข้างมา
 ล้มตายทั้งสองฝ่ายเหลือทจะนับจะประมาณ จนพระชนมายุล่วงมาถึง
 เพียงนี้ มีความสังเวชพระหฤทัยนัก เห็นอภัยในการยุทธสงคราม
 ขยันทงพระไทยผูกผายในการกองกศลหาความพยายามไต่ จะใคร่
 ให้สองพระนครเป็นนทามิตรอันเคียวกัน ไพร่ฟ้าซาแผ่นดินจะได้้อยู่เย็น
 เป็นสุขไปช่วยตรแลหลาน จึงมริบสั่งให้มหนึ่งสอมาถึงเสนาบดีกรุง
 พระมหานครศรีอยุธยา จึงตรกตรองดูให้เป็นผลประโยชน์ เมื่อเห็นชอย
 ติวยกให้หน้าชนกราบขงคมทูลสมเด็จพระเจ้าข้างเผือกกรุงศรีอยุธยาให้
 ทราบ แลขอชอยไปให้แจ้งทวย สันความในหนังสือแต่เท่านั้น

จึงโปรด ฯ ให้ทำเป็นหนังสือเสนาบดี ให้ข้าหลวงถือไปบอกให้
 สรวินนทสระ แลพราหมณสงฆรรณนำความไปแจ้งแก่เสนาบดีพม่า ว่า
 เสนาบดีกรุงชิงวะไตมหนึ่งสอมาว่าตงนักหลายครั้ง การก็ไม่จริงเหมือน
 ถอยคำ ครองว่าพระเจ้าชิงวะสั่งให้มาก็ไม่มีสลักสำคัญอันใด เป็น
 แต่หนังสือเสนาบดีมาเจรจากความเมือง มิใช่ราชสาสน ไม่ต้องทวย
 อย่างธรรมเนียมราชประเพณี พระบรมธรรมิกมหาราชาธิราชแต่ปางก่อน
 เมื่อพระเจ้าชิงวะมีพระไทยสังเวชเกรงบายกรรมจะติดตามไปภายนอก จะ
 เป็นทองแผ่นดินเคียวกับกรุงพระมหานครศรีอยุธยาจริง ก็ให้มีพระราช

สาสน์แต่งททานุทิศเชิญเข้าไปกับพระสงฆ์ไทยอันทรงศีลบริสุทธิ์ ให้
 ต้องถวายอย่างธรรมเนียม แม่นมโตทาตงนก็อย่าเจรจาต่อไปเลย ถ้อย
 ทหาความศุขทั้งสองฝ่ายเด็ด อย่าทำอันตรายแก่กันก็แล้วกัน แล้ว
 ไปรค ๆ ให้พระยาภาณุจนบุรีมีหนังสือตอบไปถึงเจ้าเมืองเมะตะหมะ
 หนังสือมาถึงพระยาภาณุจนบุรีฉบับหนึ่ง

หนังสือพระยาภาณุจนบุรีถึงเจ้าเมืองเมะตะหมะ

อักษรว่าทศศิริสุทธอชญาไศรย ในท่านผู้ครองเมืองกาญจนบุรีมา
 ถึงท่านผู้ครองเมืองเมะตะหมะ ถวายให้สรวินันท์สุรกับพราหมณ์สังฆวัน
 ถอนหนังสือมาแจ้งเรา มเนื้อความตักเตือนจะให้เราท่านบำรุงพระราช
 ไมตรีแลไมตรีให้ราชธานีทั้งสองมีสमानสุจริตสันติเสนาหาแก่กันไป จะ
 ไต่เป็นที่ตั้งบวรพุทธศาสนาเย็นอกสมณะพราหมณ์ประชาราษฎรทั้งปวง
 แลมเนื้อความเป็นหลายประการ คือจะให้เรามีหนังสือส่งให้คนถือไป
 ถึงท่าน ๆ จะไต่ให้คนถอนหนังสือขึ้นไปกราบทูลเจ้าองวะ ขอให้มีทศา
 นุทิศจำทูลพระราชสาสน์มาถึงกรุงเทพมหานครนั้น เราไต่ส่งหนังสือ
 เข้าไปกราบเรียนท่านอรรคมหาเสนาบดี ๆ ไต่ขมนมเสนาพฤคมาตย์
 ราชปโรหิตพร้อมกันขุดกษาว่า หนังสืออันแก่เกยวหาตองกันก็ขอ
 ศกอักษรซึ่งกรุงศรีอยุธยาให้ไปแต่ก่อนนั้นไม่ ไม่ควรจะนำขนกราบ
 บังคมทูลพระกรุณาฯ ท่านจึงขังค้ำให้เราตอบหนังสือมาว่า ขังข้อ (ความ
 ทักกล่าวในหนังสือของท่านว่า) กาลมีสองประการ คือ กาลวยตหนังสือ คือ

ใ้ผู้ใหญ่แล้วจนแต่หัวหมนมหากเล็กก็เอาเด็ก ให้มาสักสามนายส่นาย
 กับพระสงฆ์อนทรนงค์สังวรบริสุทธิตะไ้เป็นสักขีพยาน จึงจะเป็นสัตย์
 อกรรมนั้นคงไ้ ถ้ากรงอั้งวะแต่งมากงั้น จะบอกเข้าไปให้ท่านอรรคมหา
 เสนายคผู้ใหญ่ เอาเนอความกราบขังคมทลพระกรรณาส้มเค็้พระพทธเจ้า
 อัยหัวแห่งเรา ถ้าทำมิไ้ค้อย่าเรรจากันค้อยไ้เลย แลว่าเนอความ
 นกโคกรายทลพระเจ้าอั้งวะ ๆ ทรายแล้ว ไ้จนจิงเจ้าเมืองเมาะคหมะไม่มี
 หน้งสอมาลงเรา กลยว่าไ้เรา แต่งหน้งสอไ้คนถอไปดงเจ้าเมือง
 เมาะคหมะ ๆ จะไ้บอกขณไปกราบทลพระเจ้าอั้งวะอีกแล้ว เนอความน
 เห็นแปลกอัย

แลขอว่า ไ้ผ่ายเรามิไ้ใสสุจริตในวัดปรหิตานหิตประโยชน์สอง
 ประการ แลไ้มีหิริโศทปปะ แลไ้ตั้งอัยในสัตย์สุจริตกล้าหาญนั้นคง
 สู้เสยชวตโรคคทจะบารุงพระมหากระษัตริย์เจ้าทั้งสอง อัยไ้ขุ่นหมอง
 พระไทยแกกั้น ไ้เป็นพนัสมิตรมิพระไทยค่างในพระราชไมตรีเป็นอัน
 หน้งอนเคยวสยไป พิงหวังใจอัยไ้หคสนั้ ควรกระทำไ้ชอยในถารท
 จะไ้เสวยรมย์สมคชไปในยัจยุ้นแลอนาคคณัน ขอนอัยพักคคเคอน
 เลย ผ่ายข้างกรงศรัอัยยาทกวนัน ไ้หมพระราชบัญญัติไ้ไ้
 ขาทลลอองฉลั้พระบาทผู้ใหญ่ผู้นอัย กรมผ่ายนำผ่ายใน ไ้ตั้งอัยใน
 ทศกัศลกรรมเขต แลสิงคา โลวาทวัฏวินัย แลไ้เข้าใจปรนนิบัติ
 ในหมวดพระโพธิ์บักขัยกรรมสามสียเจ็ด แลอุโบสถสั้ประการ คอ
 ปรกค็อุโบสถ แลปฏิสาครอุโบสถ แลปฏิวิหารียบักขอุโบสถ แลอริย

อโยสถ แลให้ป้อนนิตตามอนบยพคปทามคิลขณิ แลพระสมาธิ
 ขนธิ แลขณูญาชนธิ มพระอรหตทสคณน อยวตถกเลขทลายกรงศรี
 อยอุบายจะมีตงอยู่ในสคยสจวิต ทจะมีลู่เสยชวครเอาความชอบช่วยทำน
 บำรุงพระมหากระษคกรียเจาทงสอง ให้ตงอยู่ในคถองพระราชประเพณอน
 ชอบนั้น ปรรากแต่ฝ่ายข้างโน้นให้มันอยู่ในสคยสจวิตเถก

แลขอว่ากรงทวาราวคินเปนครงอยธยาสยมาแต่ โยวณเปนราชธานี
 ใหญ่สำหรับผู้มีบุญ แลกรงมหานครอมรขรณนามตามพงศาวดาร แล
 ขรรคากรงใหญ่มีขอบเขตทุกเสมา แลกรงสุณายรัตนตะ กรงตามพระที่ระ
 กรงกัมพูชา เปนที่ตงพระบวรพุทธศาสนาเช่นสัมมาตฤษฐี นบถอ
 พระรัตนไตรยาที่คฤณด้วยกัน แม้วากรงใหญ่ใด ๆ จะคิตประทุษฐูร้ายกัน
 ด้งจะได้รพลทะแกลวทหารช่างมาโคกระบอรอยพนหมนถก ทจะได้สำเรจ
 ราชการเปนลัทธชาติทเคยวนนทานมิได้ มีแต่จะเปนเวรอันเวรสยกันไป
 เปนโทษในอนาคค แลสมพทวปนักวางถงหมันโยชนิ อันกรง
 สองกรงไม่ควรที่จะเปนปรยภษกัน พอกที่จะสำเรจความเมืองได้ เพราะ
 เหตุมีจตรผลลาตซึ่งเชิงกันอยจงมิได้สำเรจการ แลความทงนนักปราชญ์
 บัณชิต จะได้จคหมาย เปน พระราชพงศาวดารไว้ สยไป แลให้เรา
 ผู้ครองเมืองกาญจนบุรีจงยำเกรงนั้น ประการนสมคอรนถด้วยภูมิ
 สถานทงสาม คค สมพทวป ๑ แลคาวคิงษสวรคเทวโลก ๑ อเว

๑. สุณายรัตนตะหมายคความว่าประเทศพม่า ตามพระที่ปะหมายครวมว่าตังกวทวป

มหานรก ๑ มีปริมณฑลกว้างขวางหมื่นโยชน์เสมอกัน แลดาวคงย
 เทวโลกนั้นก็มั่นคงไปด้วยหมื่นเทพบุตรเทพธิดา มีมโนภิมณฑ์หรรษา
 ไปด้วยพิศุขรสสมบัติ แต่ชมพูทวีปก็ย่อเวไนเป็นคักัน ฝ่ายชมพูทวีป
 มีภูมิสถานว่างขวางร้างโรย เป็นที่เปล่าไม่มีหมื่นมนุษย์จะไปอยู่ที่เต็ม
 ยบริบูรณ์ก็ เพราะเกิดกาลวิบัติภัยล้มตายด้วยประโยชน์วิบัติ
 มีเป็นยุคธรรม มีสันตทานหนาไปด้วยโลหะ ไทยะ โมหะ อันเป็นอกุศล
 มล ช่วงซึ่งสมบัติพิศุขานเกิดยทรนการแก่กัน เป็นครกรรมก่อการ
 วิตถลน ฝ่ายย่อเวไนมากชนด้วยฝูงสัตว์เหยียดยคกนอยมีได้มีว่างช่อง
 ที่ห่างจากสัตว์เดเลย ทุกขเวทนาอยู่ในพนเหล็กตั้งนั้น แลให้เจ้า
 เมืองเมาระคหมะราพมเพียรพิจารณาประพฤติราชกิจโดยสัตย์สุจริตเช่น
 แต่ที่ จะทำนบำรุงพระราชไมตรี ในทไวยราชธานีให้จิวิติกาลเป็นเกียรติ
 ไวชวลลปาวสาน จะไคเป็นพงศาวดารสืบต่อไป ฝ่ายข้างกรุงศรีอยุธยา
 เห็นเช่นแต่เป็นสัตย์ธรรมในทางสุจริตแล้ว ก็ประพฤติตามกรุงอังวะ
 ทุกประการ

ครนถงเทอนสั้งให้พระยากาญจนบุรีจกเสียบงอาหาร ให้สุริย
 นันทสระพรหมเส่งฉนวนนายไพร่ลอหนั่งสอตอบกลับออกไป แลใน
 เทอนสั้งระกานัน พม่าเขาหนั่งสอมาแขวนไว้ที่คอแดนทางค่านสิงขร
 ฌยั ๑ เป็นหนั่งสอนายค่านพม่ายอกความแก่นายค่านฝ่ายไทยว่า

๑ วิธีพม่ากับไทยมีหนั่งสอถึงกันในสมัยนั้น ให้เอาหนั่งสอไปแขวนไว้ตรงหน
 ทางที่ปลายแดน เพราะคอยจับกันอยู่ทั้งสองฝ่าย ต่อเป็นทูตมาจากเมืองหลวงจึงจะกล้า
 ล่วงแดนเข้าไปหาอีกฝ่ายหนึ่ง

เคยวนพระเจ้าองวะมริบสั่งให้พระนครทั้งสองเป็นทองแผ่นเดียวกัน ให้
 คนทั้งสองฝ่ายไปมาหากันได้ โดยสะดวกแล้ว อย่าให้กองตระเวนฝ่าย
 ไทยจับกุมรบพุ่งพม่าสืบต่อไป เมืองเพชรบุรีออกส่งหนังสือขึ้นเข้ามายัง
 กรุงเทพฯ จึงโปรดให้พระยาพลสงครามจางวางท่านเมืองเพชรบุรี
 ทำหนังสือตอบพม่าไปชวนไว้ที่ปลายแดนว่า นายท่านฝ่ายไทยได้
 นำหนังสือซึ่งพม่ามาชวนไว้ไปเสนอต่อพระยาเพชรบุรีแล้ว สั่งให้
 ตอบมาว่า แต่พม่าแต่งให้คนถือหนังสือเข้ามาเจรจาความเมืองถึง
 ครั้ง ๗ ครั้งแล้ว ก็ไม่มีความสัตย์ความจริงไม่เที่ยงแท้ จึงแต่งให้
 ออกไปลาดตระเวนจับเอาผู้คนมา พม่าซึ่งไทยจับมาได้ก็ให้การรับว่า
 ทูตซึ่งแต่งให้เข้ามาเจรจาความเมืองนั้น ไม่ได้ตั้งใจมาโดยสุจริตทั้งนั้น
 เพราะเหตุด้วยเมืององวะไม่ปรกติเหมือนแต่ก่อน กลัวไทยจะยกกอง
 ทิ้งไปก็ จึงเกลี้ยกล่อมทำไมตรีไว้ คำพม่าว่ายุติค้องกันเช่นนั้นเป็น
 หลายนคน

ข้อซึ่งว่าไทยไปจับคนพม่าก็จะจับบ้าง ถารบก็จะรบบ้าง ว่าเช่นนั้น
 ก็เป็นเยี่ยงอย่างธรรมดาทหารทำการสงครามเป็นประเพณีสืบมา ถึง
 มาทว่าเป็นคนคัมภีร์คัมภีร์ ใ้ว่าจะเหาะเหินเดินอากาศได้ก็หาไม่
 พม่ากับไทยก็ย่อมหาขเสียบยงผ่อนลำเลียงเลียงชีวิต โดยความคิดคิดพัน
 รบราฆ่าฟันกันมากหลายครั้งหลายหน การแพชนะก็แจ้งมาแต่ก่อนแล้ว
 ซึ่งอวดอ้างว่าคนคัมภีร์คัมภีร์มาแต่เมืององวะ ความคิดเช่นนั้นเหมือน
 จะเขียนเสียให้วักกลวหาดกใจไม่ ซึ่งจะให้ไทยจับคนไปให้แต่ฝ่าย

เคียวนั้นยังไม่ได้อ ให้พม่าส่งคนเมืองถลางซึ่งตกค้างอยู่ณเมืองมฤค
เมืองตะนาวศรีมาแลกเปลี่ยนกันโดยไมตรีจึงจะคนไปให้ ให้ชาวท่าน
ผู้ใดหนังสือของเขาไปแจ้งแก่เจ้าเมืองมฤค เจ้าเมืองตะนาวศรี ให้คิดดู
แต่ความที่ชอย อันจะเป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองนั้นเทอญ.

ต่อมาอีกปี ๓ ถึงขงอ พ.ศ. ๒๓๕๗ พม่าเอาหนังสือมาแขวนไว้ที่
ปลายค่านเมืองกาญจนบุรี เป็นหนังสือทูลขอพระยากาญจนบุรี ทให้สรว
นนทสระกับพราหมณสังฆรินถือไปถงเจ้าเมือง เมาะตะหมะเมือบระกานน
เนื้อความในหนังสือพม่าว่า เณมีโยนรธาเจ้าเมืองทวาย แจ้งความมา
ถงพระยากาญจนบุรี ทวยมหนังสือขัตตราใส่ถงประจำครั้งออกไยนั้น
ไต่แต่่งให้เยคองคะแยแคงปลัดเมืองทวายถอชนไปยงเมืองชิงวะทวยกน
กยสรวนนทสระ กับพราหมณสังฆริน ปลัดเมืองทวายกลับลงมาจาก
เมืองอมรปุระเมือเดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ ขงอ พ.ศ. ๒๓๕๗ มีหนังสือ
อรรคมหาเสนาบดีผู้ใหญ่ลงมาทวยลขยหนึ่ง ความว่าเจ้าเมืองกาญจนบุรี
มีหนังสือออกไยถงเจ้าเมืองเมาะตะหมะนั้น เป็นความเพยงเจ้าเมือง
ทอเจ้าเมืองว่ากล่าวตักพันกัน ทคคจะให้เป็นประโยชน์ในราชการก็ชอย
อัยแล้ว แต่ว่าจะนำชนกราบทูลพระเจาองวะยงไม่ควร ถ้าเป็นหนังสือ

๑ คราวก่อนเมืองเมาะตะหมะเป็นผู้มีหนังสือมา คราวนี้เปลี่ยนเป็นเจ้าเมืองทวาช
จะเป็นด้วยขุนนางที่เป็น เจ้าเมืองทวาชได้ รังราชการ ตำแหน่งเทศาภิบาลหัวเมืองมอญฝ่าย
ใต้ ฤาจะเป็นด้วยพระเจ้าปดุงให้เปลี่ยนตัวผู้ที่จะพูดจากับไทยมาเป็นเจ้าเมืองทวาชก็อาจ
จะเป็นได้ทั้งสองสถาน

๒ ความที่กล่าวว่าไม่ได้้นำความชนกราบทูลนั้น เป็นแต่สำนวนทงฝ่ายเราแลฝ่าย
เขา ที่จริงความถึงกราบทูลทุกฉบับ แลรู้เท่าอันดีทั้งสองฝ่าย

ออกไปจากกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา
พระเจ้าองค์วะ

จะได้เอาขึ้นกราบทูลให้ถึง

ตัวเราผู้รักษาเมืองทวายปลายค่านข้างพม่า ก็เป็นผู้ต่างพระเนตร
พระกรรณของพระเจ้าองค์วะ ท่านผู้ครองเมืองกาญจนบุรีเล่าก็เป็นทีไว้
วางพระราชศฤงคารไทยของพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงโปรดให้รักษานำค่าน
กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา เราทั้งสองควรจะช่วยกันคิดอ่านให้เย็น
ประโยชน์แก่พระนครทั้งสองให้สนิทสนมกันจึงจะชอบ สัตว์ทั้งปวงจะ
ได้เป็นสุข พระบวรพทธศาสนาจะได้รุ่งเรืองสืบไป ตัวเราผู้รักษาเมือง
ทวายแลท่านผู้รักษาเมืองกาญจนบุรีจึงช่วยกันคิดอ่าน อย่าให้มีการจับ
กุมผู้คนกันสืบไป เมื่อเร็ว ๆ นี้ที่เมืองทวายกำลังคิดอ่านเตรียมการจะ
ให้คนถือหนังสือเข้ามาขมายเมืองกาญจนบุรี ฝ่ายกองตระเวนกรุงเทพ
มหานครศรีอยุธยา ลอยออกไปจับคนของท่านค่ายบ้านตะแลงยามาเป็น
อันมากเมื่อเดือนเดือน ๑๓ แรม ๗ ค่ำ ถ้าความชอนทรายขึ้นไปถึงพระเจ้า
องค์วะก็จะทำให้ความเก่าแปรปรวนไปเสีย เราทั้งสองเป็นผู้ใหญ่รักษา
ราชการอยู่หน้าค่าน อย่าทำให้เสียถอยค้ำที่ไว้แต่ก่อนจึงจะชอบ คน
ที่ไทยจับมานั้นขอให้ปล่อยกลับไปโดยเร็วอย่าให้เนิ่นช้า จะได้คิดอ่าน
การอันเป็นประโยชน์แก่พระนครทั้งสองสืบไป

หนังสือพระยาทวายฉบับนี้ ฝ่ายไทยจะได้มีคอบไปฤาประการใด
หาปรากฏไม่ สันเนือความเรอะเรจจากความเมืองครั้งที่ ๒ เพียงเท่านั้น
เหตุที่พม่ามาเรจจากความเมืองในรัชกาลที่ ๒ เมื่อครั้งบรรพกาล
กล่าวมานี้ คราวอยู่ในพงศาวดารพม่าได้ความว่า ในยันทพมามีสงคราม

ก็พวกกระแซชทางข้างฝ่ายเหนือ แต่ก็เป็นการเล็กน้อยไม่ใหญ่โต
 อันใด พิเคราะห์ดูเห็นว่าจะมีใช้เพราะเกรงไทยจะยกกองทัพออกไปตี
 เมืองพม่าจึงมาชวนเจรจาความเมืองถ่วงไว้เหมือนเมื่อในรัชกาลที่ ๓ คง
 เป็นด้วยเหตุอื่น เหตุอื่นที่เกตุชนเกยของกบพม่าในตอนนั้น มีเรื่อง
 ครวมมอญอพยพเข้ามาอยู่เมืองไทยในบ ๑๐ พ.ศ. ๒๓๕๖ นั้นเป็นอันมาก
 ในพงศาวดารกล่าวไว้ เพราะพวกมอญถูกเจ้าเมืองเมาระตะหะบั้งขับ
 กตขทนไม่ไหว จึงพากันอพยพเข้ามาอยู่เมืองไทย สันนิษฐานว่าการที่
 พม่ามาขอเจรจาความเมืองเมื่อครั้งบรรดา จะเป็นด้วยเหตุเรื่องมอญ
 เอง ที่นางองพวกมอญจะเกิดกำเริบระส่ำระสายขึ้นเมื่อในบรรดา พระเจ้า
 ปู่คงเกรงว่าพวกมอญจะเป็นขบถชนเหมือนเมื่อครั้งพระยาเจ็ง แลจะได้
 กำลังในเมืองไทยออกหนุน เพราะมีมอญเข้ามาอยู่ในเมืองไทยแต่ก่อน
 แล้วเป็นอันมาก ประสงค์จะตัดกำลังมอญมิให้เป็นขบถ จึงให้เข้ามาขอ
 เป็นไมตรีกับไทย เพื่อจะข่มมอญ เห็นจะเป็นด้วยเหตุดังกล่าวนั้น การ
 ที่แต่งให้บุตรจมนเสมอใจกับพวกราหมณ์ครั้งกรุงเก่าเป็นทูตเข้ามา ก็แล
 เห็นได้ว่าตั้งใจจะทำให้ถูกประสงค์ของไทย ดังปรากฏว่าได้ขอกไปแต่
 ก่อนว่า ถ้าพม่าประสงค์จะเป็นไมตรีจริงให้ส่งข้าราชการไทยที่พม่าได้
 ไปจากกรุงเก่า กบพระภิกษุสงฆ์ไทยเข้ามาพดจาจึงจะเชื่อฟัง แต่เมื่อ
 บรรดานั้นยเวลาแต่เสียกรุงเก่าได้ถึง ๔๖ ปี เห็นจะหาข้าราชการแล
 พระสงฆ์ครั้งกรุงเก่าไม่ได้ จึงได้ส่งบุตรข้าราชการครั้งกรุงเก่ากับ
 พวกราหมณ์ครั้งกรุงเก่าเข้ามาแทน ความประสงค์ของพม่าในครั้งนั้นเห็น
 จะอยากเป็นไมตรีจริง เพื่อยोगกันมิให้พวกมอญกำเริบ.

เรื่องพงศาวดารระหว่างเจรจากความเมือง

ตั้งแต่เจรจากความเมืองนครครั้งที่ ๒ เมื่อกาลที่ ๒ แล้ว พม่ากับ
 ไทยก็มีไต่เจรจากความเมืองกันอีกช้านาน เป็นเวลาว่างการเจรจากถึง ๔๓ ปี
 เรื่องพงศาวดารในระยะนั้นเหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงด้วยกันทั้งสอง
 ฝ่าย ฝ่ายพม่าขึ้นพระเจ้าปดุงสิ้นพระชนม์ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒ จัก
 กายแมงราชันต์คาได้รับรัชทายาทครองแผ่นดินพม่าต่อมา เวลาเมื่อ
 เปลี่ยนรัชกาลครั้งนั้น เมืองพม่าผู้คนพลเมืองกระต้างกระเดื่องไม่เป็น
 ปรกติ พระเจ้าจกกายแมงวิตกเกรงจะเกิดชุลลชนในแผ่นดิน พอได้
 ข่าวไปว่าในเมืองไทยเกิดไข้หวัดกระโศก เมื่อมะโรง พ.ศ. ๒๓๖๓
 ผู้คนล้มตายระส่ำระสายมาก พระเจ้าจกกายแมงเห็นได้ทรงให้เตรียม
 กองทัพยกมาตีเมืองไทย หวังจะให้พวกพลเมืองพม่าหนีถอยเข้าแขม
 ในการทัพศึกเหมือนพระเจ้าปดุงผู้เป็นพระอัยกา แต่ฝ่ายไทยรู้ตัวทัน
 เตรียมกองทัพไว้ทุกทาง พม่าก็ไม่อาจยกเข้ามา พอพวกเมือง
 มณฑลระกำเรียบขนช้างเผือก พระเจ้าจกกายแมงก็ต้องถอนกองทัพไปทำ
 สงครามกับเมืองมณฑลระ แล้วเลยก้าวกายเข้าไปทางแดนอินทโยธา พม่า
 จึงไปเกิดรบกับองกฤษชนเป็นครั้งแรก เมื่อมะแม พ.ศ. ๒๓๖๖ แล
 ครั้งนั้นองกฤษมาชวนไทยให้ไปช่วยรบพม่าด้วย แต่ฝ่ายไทยยังมีทันท
 จะไต่ตกลงประการใดพอพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 เสด็จสวรรคตเมื่อบวศ พ.ศ. ๒๓๖๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า

อยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็นรัชกาลที่ ๓ จึงโปรดให้กอง
ทัพยกไปช่วยอังกฤษรบพม่าจนถึงเมืองเมาระตะหมะ

พระเจ้ากรุงกัมพูชาแห่งแคว้นสุพรรณบุรี เสด็จเมืองประเทศราชทั้งปวง
ทั้งหัวเมืองมอญเมืองทวายที่อยู่ใต้อาณาจักรลงมา จนเมืองมฤตเมือง
ตระนาวศรีแก้อังกฤษ ก็ทรงโถมหนักเลียบถึงสัญญาวิปลาศต้องถกปลงจาก
ราชสมบัติ เมื่อพระกา พ.ศ. ๒๓๘๐ พระเจ้าแสงระดมราชอนุชาชนครอง
ประเทศพม่าต่อมา ๘ ปีเศษ สิ้นพระชนม์เมื่อขมะเมียบ พ.ศ. ๒๓๘๘ พระเจ้า
ภูกามแก้วราชโอรสได้รับรัชทายาท ครองราชสมบัติอยู่ ๖ ปีเศษ พม่า
ก็เกิดรบกับอังกฤษเป็นครั้งที่ ๒ ในเวลาเมื่อพม่าเกิดรบกับอังกฤษครั้ง
ทางเมืองไทยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต
เมื่อขกัญ พ.ศ. ๒๓๘๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๔ พม่าแห่งแคว้นสุพรรณบุรี
เสียดหัวเมืองมอญแก้อังกฤษทั้งหมด พระเจ้าภูกามแก้วถกปลงจาก
ราชสมบัติ เมื่อขชวต พ.ศ. ๒๓๘๕ มินตงราชอนุชาได้ครองแผ่นดินพม่า
แต่นั้นมา แล้วจึงไปสร้างเมืองมณฑลเทศาภิบาล แลย้ายราชธานีไปตั้งอยู่
ณเมืองมณฑลเทศาภิบาล เรื่องพงศาวดารมณฑลเทศาภิบาลกล่าวมาน

๑ เรื่องการสงครามคราวนี้ ได้กล่าวไว้โดยพิศดารในหนังสือเรื่อง พงศาวดารเร
รบพม่า

เจรจาความเมืองครั้งที่ ๗

ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อบมะโรง พ.ศ. ๒๓๕๕

เรื่องทพม่ามาเจรจาความเมืองครั้งที่ ๗ นี้ มีเนื้อความปรากฏว่า
 เมื่อฉนวนศักร เดือน ๑๐ ขึ้น ๗ ค่ำ บมะโรง พ.ศ. ๒๓๕๕ มีพม่า ๔ คน
 ชองระช่วยชช คน ๑ งะช่วยมอง คน ๑ งะกลา คน ๑ งะทวย คน ๑ มา
 ที่เมืองเชียงใหม่ บอกว่ามาแต่กรุงอังวะ ถอนหนังสือเดินทางของเมลชอ
 สันหะริงขุนนางในราชสำนักของพระเจ้ามณฑลชัย ๑ ถอนหนังสือเสนาบดี
 พม่า มีถวายสมเด็จพระสังฆราชชัย ๑ ถอนเครื่องไทยธรรมสำหรับจะ
 ถวายสมเด็จพระสังฆราชกับพระสงฆ์ในกรุงเทพฯ อีกหลายอย่าง พระ
 เจ้านครเชียงใหม่ จึงบอกส่งลงมายังกรุงเทพฯ เจ้ากระทรวงให้พระ
 ยาศรีหากเพชร (เห็นจะเป็นชาวเชียงใหม่ที่คุมมา) กับขุนวิเศษภาษา
 ล่ามพม่า แปลหนังสือทพม่าถอมมาใต้ความดังนี้ :—

หนังสือเดินทางพม่า

หนังสือเมลชอสันหะริงขุนนางฝ่ายในเฝ้าอยู่เป็นนิจ ให้งะช่วยชช
 งะช่วยมอง งะกลา งะทวย ถอนเข้ามาณกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ด้วย
 ได้ข่าวว่ากรุงเทพมหานครศรีอยุธยา พระพุทธศาสนารุ่งเรือง พระภิกษุ

ส่งข้อมุกอบศีลสมาธิคุณ มือสาหะแล้วเรียนฝ่ายคนถรรวยสนาธรรม
 ศัลยวิสุทธิ เจ้าองระจงมอบสิ่งของแลหนังสือเข้ามาให้ถวายพระสังฆราช
 แลพระภิกษุสงฆ์ทั้งปวง แลส่งกาชบผู้ถือหนังสือเข้ามาว่า ให้ระวัง
 รักษาหนังสือให้ดี แลอย่าให้เนิ่นช้ายในกลางทาง ให้รีบเร่งเข้ามา
 ให้ถึงโดยเร็ว จะพุดจว่ากล่าวเป็นประการใด ให้ปัญญาหาหรือให้พร้อม
 กันอย่าให้แตกกระจายได้

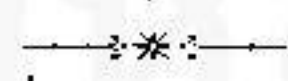
ถ้าถึงกรุงเทพมหานครเรียบร้อยแล้ว ก็ให้ไปสำนักอาไศรยอยู่ใน
 ที่สมควรอันชอบ จะพุดจว่ากล่าวกันอยู่หลับนอนให้สมควรประเพณีบ้าน
 เมืองประเทศอันใหญ่ ถ้าแลจะพุดจว่ากล่าวประการใดให้พร้อมกันเป็น
 คำเดียว ถ้าแลจะเข้าไปหาสมเด็จพระสังฆราช เอาหีบไซกัญแจเอาของ
 ในหีบถวายพระสังฆราชแล้วก็เอาหนังสือถวายสมเด็จพระสังฆราชด้วย

ถ้าแลพระสังฆราชจะไต่ถามด้วยเรื่องราวพระศาสนาในเมืองอมร
 ขรรค์องระ ก็ให้เรียนพระสังฆราชว่า เจ้าเมืององระเป็นพระมหา
 ภิรมย์ตรัยพระเจ้าช้างเผือกผู้ประเสริฐ ไต่ครอบครองซึ่งภิรมย์
 ทั้งหลายอันมีเสวยตรนิตรในแคว้นแคว้นบ้านเมืองอันใหญ่อันเป็นมหाराษฎ์
 บำรุงพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าโดยวิเศษยิ่งนัก ทรงพระราชศรัทธา
 ถวายจตุบัจจัยแก่พระสงฆ์ทั้งหลายเป็นอันมากทุกวันทุกเวลา มีให้
 พระสงฆ์ชกสนทด้วยจตุบัจจัยสิ่งใดสิ่งหนึ่งเสมอเป็นนิจทุกเดือนทุกขมได้
 ชาติ จะให้มีพระไต่ขบย่อ่อนต่อการบุญทานมิได้ พระเจ้าช้างเผือก
 นั้นทรงพระราชศรัทธาอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายอันเล่าเรียน

แลทรงไว้ซึ่งพระศาสนาทั้ง ๓ คือปริยัติศาสนา ปฏิบัติศาสนา ปฏิเวธ
ศาสนา แลพระสงฆ์ที่มีอุสาหะเล่าเรียนคณฤชระวิยสนาอุระทั้งคามวาส
ธรรณวาสอันอยู่ในแว่นแคว้น

ขอหนึ่งว่าราษฎรชาวบ้านทั้งหลายไม่ว่าชาติโคตรตระกูลใด สุกแต่
แต่ว่ามีศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา ฟังธรรมเทศนาจำแนกแจกทาน
รักษาศิลจำเรณูภาวนา พระเจ้าข้างเผือกก็อุปถัมภ์ค้ำชูด้วย เพราะ
หาใคร่ยกเหตุอันนั้น ชาวบ้านชาวเมืองทั้งหลายก็โคตรอยู่ในพระไตร
สรณาคมน์ ไต่ประพฤติกิธรรมวิริยาสมจริยา ที่กรุงเทพพระมหานคร
ศรีอยุธยาที่มีพระศาสนารุ่งเรืองอยู่ พระเจ้าข้างเผือกโคตรรายถึงนั้น จึง
ให้คนทั้ง ๔ ถอนหนังสือเข้ามาว่าเรียน ด้วยในกรุงศรีอยุธยาที่มีพระสงฆ์
ซึ่งเล่าเรียนประพฤติกิในพระศาสนาสักเท่าใด พระไตรปิฎกที่นี่ยถอเล่า
เรียนมีสักเท่าใด จะต้องการหนังสือพระไตรปิฎกอย่างไร ในกรุง
ศรีอยุธยาจะต้องการพระไตรปิฎกสักเท่าใด ก็ให้ว่าเรียนจดหมายให้
มันคงแล้ว อย่าให้เนิ่นช้าอยู่ ให้รีบกลับออกมาโดยเร็ว อย่าได้อวด
อ้างอวดองไปในระว่างหนทางที่ไปมา คนที่มาด้วยกันนั้นอย่าให้วิวาทกัน
ถ้ามีวิวาทแตกวิวาชนแล้วสยไปภายหลังจะมีโทษจงหนัก

หนังสือเสนาบดีพม่า

ข้าพเจ้ามหาเมลาซซ ซึ่งเปนเสนาบดีผู้ใหญ่ ได้กินยานเมือง
หมอ เปนข้าหลวงเคมผายในแห่งพระเจ้าข้างเผือกอันประเสริฐ ซึ่งได้
เป็นใหญ่ยังคัมภีร์ชากระษัตริย์ทั้งหลายทั้งปวง อันมีเสวตรฉัตรครอบ

ครองเมืองใหญ่ มีต้นว่าสนาปรันตประเทศ ตามพทึ่ประเทศไทย ซึ่งมีข้อ
เงิน ข้อทอง ข้อแก้ว ข้อกาเยนทั้งหลายต่าง ๆ แลมีบุญหนักศักดิ์
ใหญ่ แลเป็นเจ้านาเจ้าคนอนมจักรวรรดิประเสริฐ ลอองฝ่าพระบาททั้ง
สองเหมือนหนึ่งเกสรประทุมชาติ เหตุการณ์บ้านเมืองซึ่งมีเป็นอันมาก
ข้าพเจ้าได้กราบทูลอยู่เป็นนิจ

ข้าพเจ้ากราบทูลสมเด็จพระสังฆราชให้ทราบความว่า แต่ต้น
วิญญูสายัณห์กตป จำเดิมแต่พระบรมโพธิสัตว์ลงมาบังเกิดเป็นพระเจ้า
มหาสมมุติราช เสวยสมบัตินอยู่ในชมพูทวีปสืบต่อมาเป็นพระศรี
โคกนิยะ ๒๕๒,๕๕๖ พระองค์ ภายหลังในมัชฌิมประเทศกบิลพัสดุ์ เทเวทหะ
โกกนิยะ ได้ตั้งบ้านเมืองใหญ่ในมัชฌิมประเทศ คือเมืองกบิลพัสดุ์
เมืองเทเวทหะ เมือง กอกนิยะ ๓ เมือง พระยาโศกามุขอันมีเปลว
เพลิงพุ่งออกจากปาก บุตรพระยาโศกามุขชื่อว่าพระยาจันทิมะ
บุตรแห่งพระยาจันทิมะชื่อว่าพระยาจันทมุข บุตรแห่งพระยาจันทมุข
ชื่อว่าพระยาสนัญชัย บุตรแห่งพระยาสนัญชัยชื่อว่าพระยาเวสสันดร อัน
เป็นเจ้าของแห่งพระยามหาบงกชยานาค บุตรพระยาเวสสันดรบรม
พระศรีทศบาลชื่อว่าพระยาชาลี บุตรพระยาชาลีชื่อว่าพระยาสหัสวา บุตร
พระยาสหัสวาชื่อพระยาสิหสรว

จำเดิมแต่พระยาสิหสรวมาเป็นพระศรีทศบาล ๘๒,๐๑๐ พระศรีทศบาลสืบต่อมา
เป็นทศบาล เมื่อนางกัจจานีนผู้เป็นพระราชธิดาแห่งพระเจ้าเทเวทหะอภิเษก
ด้วยพระเจ้าสิหสรว อันเป็นบุตรแห่งพระยาชัยเสนแล้ว จึงได้

พระราชบุตรทรงพระนามชื่อว่า พระเจ้ากรุงศรีสุทโธทน์ เมื่อพระศิว
 มหาभाषาผู้เป็นพระราชบิดาแห่งพระยาอัญจนราช ราชาก็ได้ก่ด้วยพระ
 เจ้ากรุงศรีสุทโธทน์แล้ว จึงได้พระโอรสทรงพระนามว่า พระสีทธารณ
 ราชกุมารบรมโพธิสัตว์ ครั้นพระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา แวดล้อม
 เพลิดเพลินไปด้วยนางทั้งหลายทั้งปวง ๔๐,๐๐๐ มีนางยโสธรราชเทวี
 เป็นต้น เสวยราชสมบัติอยู่ในปราสาททั้งสาม ชื่อราม ชื่อศก ชื่อ
 สุรามปราสาท ในเมื่อพระชนมายุได้ ๒๘ ปี ได้เห็นชงนimitrอันใหญ่
 ๕ ประการ คือเห็นคนแก่ประการ ๑ คนเจ็บประการ ๑ คนตาย
 ประการ ๑ รูปสมณะประการ ๑ แล้วได้ธรรมสังเวชสละเสียบซึ่งราช
 สมบัติแลปราสาททองอันใหญ่ เสด็จออกไปทรงผนวชแล้วไม่ประพฤติ
 ชงนimitrกริบาถ ๖ ปี ทรงชนะซึ่งมารทั้ง ๕ ประการในวงไม้พระมหา
 โพธิมณฑล ครั้นเมื่อได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า ไม่มีใครเสมอในภูมิ
 ทั้งสาม ทรงตรัสเทศนาซึ่งอมฤตยวคธรรม ไปรคเวณีสัตวทั้งหลายอัน
 ล้มจมอยู่ในสังสารสาคร เมื่อได้ ๔๕ พรรษาพระชนมายุภายในเต็ม ๘๐
 (ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน)

ภายหลังเมื่อ (พระพุทธองค์) เสด็จเข้าสู่พระนิพพาน สาส์นาก็
 รุ่งเรืองในมัชฌิม (ประเทศแกล) สหพัประเทศ สมเด็จพระพุทธเจ้าเห็น
 ว่า พระพุทธศาสนาจะรุ่งเรืองยืดยาวในประเทศพม่าทั้งสอง คือประเทศ
 สุนาปรินต ประเทศคามพทป์ เมื่อครั้งสมเด็จพระพุทธเจ้ายังมีพระชนม
 อยู่ นั้น เสด็จไปสู่พระวิหารอันมหาบุญ ุลบุญ พนองสองคนกระทำ

ด้วยไม้แก่นจนทนแข็งแรงเนือง ๆ จำเดิมแต่ไท่เทคณาอมฤตยวศธรรม
 ไปรทซึ่งสัวอุมควระพะพนทุกขเป็นล้าคัยไม้ชาคแถวจนกระทั่งถึง ความรุ่ง
 เรือง ประเทศพม่าเมืองสเรเขตรา เมืองยุกาม เมืองเมงเงิน เมืองระกัน
 เมืองขญญ เมืองรัตนบุรี เมืองรัตนสิงขร จนกระทั่งถึงเมืองอมรวร
 กระทบตริยพม่าตงแต่พระเจ้าชวคแลสมเด็จพระเจ้าเป็นสรียวงค์ อสัม
 ภิษัตย ไต่ตงบ้านตงเมืองเสวตรมิตรปราสาททองครอยครองสยกันมา
 ชวนกันไต่รอยความเจริญในพระพุทธศาสนา แลไต่ความเจริญแก่อาณา
 ประชากรามูรทงสน พระยาทรงธรรมอันเป็นเจ้าพิภพแลเป็นเจ้าแห่ง
 พระยาข้างฉททนต์ ไต่ไต่ครอยครองซึ่งบ้านเมืองแวนแควนกับคย
 ปราสาททองเสวตรมิตร กับคยเมืองอมรวรตบรของวะสยตอกันมา
 สมเด็จพระเจ้าบักไท่ทรงขอพรอันประเสริฐ ถึงว่าไต่ครอยครองบ้าน
 เมืองอันใหญ่ก็ไม่หลงลืมในกรอกศล ไต่รักษาดีเป็นนิจ เหมือน
 กับพระยาคิลว พระยาทศนจักร พระยานมมี พระยาเวสสันดร
 โพิธิตว มีความออกใจจำแนกแจกทานรักษา คิลเมตตากรุณาแก่
 อาณาประชาราษฎร แลยังคยตทสันชคของราษฎรผู้ ไต่ฝึกทำตามฝึก
 ผู้ไต่ชอบก็ทำตามชอบ มีไต่เห็นแก่หน้าบุคคล ผู้ไต่มีความอุสาหะ
 ในความเจริญโลกียแลโลกอุคร มีสติ ๓ ประการ คือสมนุญปลุกษา
 คยอ้ามาคยผู้มขญญาวนละ ๓ ครั้ง สัสสมอ ส่วย ๓๐ ส่วนเอาแต่
 ส่วน ๑ ปุริสเมธ ให้เสียบยงอาหารแก่ข้าราชการ ๖ เดือนครั้ง ๑ สัมมา
 ชาติ ให้ทุนรอนแก่ราษฎรชาวบ้านชาวเมืองถึง ๓ ขแฉวงเวยกเอาคน

วาจาเปื่อย กล่าวซึ่งถ้อยคำอันเพราะเป็นทรก สังคหะธรรม & ประการ
 ภายพล บริบูรณ์ไปด้วยกำลังกายแลกำลังมือ ข่าหุข่าล บริบูรณ์ไปด้วย
 รัตนทั้งปวงมีเงินแลทองเป็นต้น เป็นโลกพล มากไปด้วยหมู่อำมาตย์
 พลทหาร เป็นอมัจฉพล เป็นอสัมภินสาถยวงศ์ไม่ขาดแถว จำเต็ม
 แต่พระยามหาสันตปัฐมกลปมีพระญาติวงศ์เป็นอันมาก เป็นอภิชาตพล
 มีพระขณฺฑยานคิมว่องไวเป็นขณฺฑยานพล มีกำลัง ๖ ประการ ขมา มี
 ความอกไว้ ซาครिय คุ้นอยู่ในความเพียร อุฏฐาน มีความหมั่นลุกขึ้น
 สรีภาก อาภในทจำแนกทาน ทยา มีความเอ็นดู อีกขนว พินารณา
 คุในการทั้งปวงนี้ เป็นนายกคณะ ๖ ประการ สันนิษัต เสด็จออกปกครอง
 ควบคุมการบ้านเมืองวันละ ๓ ครั้ง สัมคค พรักพร้อมไปด้วยราชวงศ์ราช
 บุตรแลเสนาอำมาตย์ ปฏิบัติชน ไม่ละเสียดซึ่งข้อขณฺฑยานคิมว่องไวไม่แต่ง
 จักเสียใหม่ นีวาทวตติ กระทำเคารพแก่คนผู้มียายุอันสูง มีคุณอันใหญ่
 อุปสัยห ไม่ช่มชเอบุตรหญิงชายชาวบ้านชาวเมืองทั้งหลาย พลตร
 ทำการบวงสรวงบูชาตามโบราณ คุตติ สร้างกฎให้สมณทั้งหลายอันมา
 งดแล้วให้เพลคเพลน ระวังรักษาสมณทั้งหลายซึ่งยังมีได้มา นี้เป็น
 อุปรัหานิยธรรม ๗ ประการ จำแนกแจกทานเพื่อจะให้เป็นภมิกแก่อิธโลก
 ปรโลก ทาน กิริยาที่จำแนกแจกทาน คิล กิริยาที่รักษา คิล ๕ ประการ
 อาชชว ข้อตรงประคองเขาพระสุเมรุราช มีททว ภายแลนัจจตรอัน
 โยน คย รักษาอุโยสถศีล อโกธ ไม่โกรธ มีเมตตาจิตรเป็นเบื้อง
 หน้า อวสังห ไม่เขียดเขียดพิให้กรุณาจิตรบังเกิดขึ้นดี อตโกเทหมื่อนทั้ง

แผ่นดินพระธรณี อวิโรชน ไม่ยกวางราษฎรกระทำตามสมควร เป็นราช
 ธรรม ๓๐ ประการ แลประพฤติกกรรมในบิณฑามารดาแลบุตรภรรยาญาติ
 ทั้งหลาย ประพฤติกกรรมในข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยอันเป็นมิตร ใน
 หมู่พลโยธาทาณสมณชัพราหมณ์อาณาประชาราษฎรทั้งปวง แลสัตว์
 จตุบาททวิบาททั้งปวง บรรดาอาศัยอยู่ในน้ำในบก แลสัตว์ที่บินได้
 ในอากาศเป็นชาติเขรฉานทั้งสิ้น ประพฤติกกรรมให้คนเคยชานิชานาณ
 ไม่ให้หลงลืมในราชธรรม ๓๐ ประการ แลอุปถัมภ์ค้ำชูพลโยธาทาณ
 แลบำรุงรักษาราชตระกูลมิให้เสื่อมถอย แลอุปถัมภ์ข้าราชการฝ่ายหน้า
 ฝ่ายในทั้งปวง แลอุปถัมภ์สมณชัพราหมณ์ แลเนองกสัตว์เขรฉาน
 ชาติทั้งหลาย แลอุปถัมภ์ค้ำชูชนชาวนิคมชนบทน้อยใหญ่ทั้งหลาย
 แลห้ามปรามคนทั้งหลายในแว่นแคว้นอาณาเขตรมิให้กระทำความชั่วแล
 ความผิด เกื้อหนุนให้บุตรอนแก่ราษฎรที่ยากจน ให้ประคองการ
 หากินเลี้ยงบุตรภรรยา โดยฉลาก แลหมั่นพุดจาธรรมสากัจฉาในสำนัก
 สมณพราหมณาจารย์ในเขตอันไม่ควรจะผูกใจอยากได้ ก็ไม่ผูกใจ
 อยากได้ ไม่อยากได้ทรัพย์สินสิ่งของ ๆ คนอื่น อันไม่ควรจะพึงได้
 อันเป็นข้อบัญญัติของมหาจักรพรรดิ ๓๒ ประการ ประพฤติในราชธรรม
 ทั้งหลายดังทกล่าวมาแล้ววนนทงกลางวันแลกลางคืน

ทรงอภิบาลรักษาแลชงราษฎรทั้งหลายทั้งปวง ดังหนึ่งว่าบุตรอัน
 เกิดในอุทร เหมือนดังพระยาอชาตศัตรู อันได้ครอบครองเมืองราชคฤห์
 ในมัชฌิมประเทศ เหมือนหนึ่งพระยากาลาโศก อันได้ครอบครองเมือง

เวลาอันใหญ่ เหมือนพระยาศรีธรรมมาโคก อันได้ครอบครองเมือง
 ยาลับครอันใหญ่ เหมือนหนึ่งพระยาเทวานมัยยคิศา อันได้ครอบครอง
 เมืองลงกาสหพิ เหมือนอย่างพระยาทัญจคามินแลกระษัตริย์อื่น ๆ อัน
 ได้บำรุงพระศาสนาให้รุ่งเรือง มีความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระรัตน
 ไตรยทั้งสาม มีความมอสาหระจิกแจ่งพระเจดีย์ทวารวดีพระบรมธาตุแห่ง
 พระพุทธเจ้าไว้เป็นที่ไหวสักการบูชา แลจักแจ่งซ่อมแปลงกุฏิวิหาร
 ทหักพงให้คนคดงเก่า ให้สมณเทมคิลวิสุทธบริบูรณ์ไปช่วยสมาธิคุณ
 ค่าง ๆ แลรู้พระไตรปิฎกควรรณับถ้อยษา ตั้งไว้ให้เป็นสังฆราชเพื่อจะ
 ให้พระศาสนารุ่งเรือง องค์แห่งอัสสช ๓ ประการ ควรรณภิกษุสงฆ์จะละ
 เวณมคินวากทก ๘๓ ประการ กุลโทสก ๘ ประการ อนเนสน ๒๓ ประการ
 ซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ไม่ให้ประพฤติ สมเด็จพระพุทธเจ้ามี
 ประสงค์บัญญัติไว้ซึ่งจากปาวีสททิลสิกขาบท ๒๒๗ ประการ คือ คินถธระ
 วิยสนาธระ ให้ประพฤติสิกขาบทตามวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้าบัญญัติไว้
 พระพุทธศาสนาก็จะรุ่งเรืองวิเศษยิ่ง ๆ ขึ้นไป ที่เมืองอมรปุรมมีพระอาราม
 ซ่อมหาสวการามซึ่งพระสังฆราชอยู่ กับอารามนอกนั้นมีอยู่ ๗๐ อาราม
 เศษ มีพระภิกษุสามเณรประมาณหมื่นรูปเศษนั้น ได้ถวายจตุบัจจัย
 ทั้งสแลนคยภักตรมีโกชาต แลได้ถวายจตุบัจจัยกับพระสงฆ์สามเณร
 ซึ่งอยู่ในพระอารามนอกพระนคร บรรดาอยู่ในเขตแดนเมืองอมรปุร
 ทั้งสิ้น แลได้เกลี้ยกล่อมเจ้าเมืองกรมการแลราชบุรุษารบ้านให้ถวาย

๕๕ ความยินดีศรัทธาเลื่อมใสนัก   พระสงฆ์ที่เล่าเรียนพระไตรปิฎก
 มีมากน้อยเท่าใด   จะต้องการหนังสือพระไตรปิฎกสักเท่าใด   ให้พระ
 ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 สัมมาราชาแจ้งความมากยคน ๔ คนตลอดหนังสือนี้   ทวชาพเจ้าขอ
 เป็นศิษย์อันสนิทในกฎ   เหมือนอย่างศิษย์ตั้งแต่เล็ก ๆ มา   ไม่ว่า
 ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 ยี่สิบคนใด   เป็นต้นว่าหนังสือพระไตรปิฎกบรรดาที่ต้องการนั้น   ก็จะให้
 คนที่เค็มใช้   ไปนั้นเอากลับมามากมาย   ข้าแต่พระสัมมาราชาทั้งข้าพเจ้า
 กราบทูลมา.

ในเวลานั้นสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกอินทร์   ซึ่งดำรงตำแหน่ง
 สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระบรมโกศ   พระชนม์แล้ว   พระบาท
 สมเด็จฯ   พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว   จึงโปรดให้พระพิมลธรรม (ยิ้ม)
 ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 เมื่อยังเป็นพระพรหมมุนี   ให้พวกพม่าที่มากดอกกลับไปยัง
 เสนาบดีพม่าตงน.

๑. ลีขิตน์ เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เป็นแม่ไม้ที่สงไสย.

ลิขิตพระพรหมมุนี

๑ ลิขิตพระพรหมมุนี คัมภีรญาณนายก ตรีปิฎกคุณาลังการณ
 มหาคณฤศรบรรลิ่งฆารามคามวาสี สถิตย์ณวัดพระเชตุพนวิมลมังคลา
 รามราชวรมหาวิหารพระอารามหลวง เป็นอัครราชทูตราชทูตในตำแหน่ง
 พระนคร ตั้งอยู่ณทิศทักษิณแห่งพระบรมมหาราชวัง ณกรุงเทพ
 มหานครอมรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยาบรมราชธานี อันประคิษฐาน
 ตั้งในบางกอกประเทศ ขอแสดงความมายังท่านทมิชชในหนังสือซึ่ง
 ผู้ถือหนังสือเข้ามาอ้างให้เราได้ยินว่ามหาเมตชชุ เสนาบดีผู้ใหญ่ซึ่ง
 ได้ครองเมืองบ้านหมอ แลคนอื่น ๆ ที่ควรจะอ่านแลรู้ความในหนังสือ
 ทั้งปวงให้ทราบ.

ด้วยเมื่อณเดือนกัทรชทมาศ ปีมะโรงนักษัตรชิวศก จุลศักราช ๑๒๑๘ ปี
 มีพวกพม่า ๕ คนเข้ามาทางเมืองนครเชียงใหม่ ลงมากับด้วยเจ้านาย
 แลขุนนางเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปางซึ่งลงมาเฝ้าทูลละอองธุลี
 พระบาท สมเด็จพระปรเมนทรมหาอภิญญาพระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม
 ครอง ณ กรุงเทพมหานครชนพักอยู่ทวกราชาธิวาส เป็นพระอารามน้อย
 ชนกษัตริย์พระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหารพระอารามหลวง
 จึงขึ้นไปหาพระสงฆ์ในพระอารามนั้น เล่าความให้ฟังว่า มาเพื่อจะ
 พบพระสงฆ์ที่เป็นใหญ่ในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในพระอาราม
 นั้นจึงพาความยังสำนักเราณวัดพระเชตุพน ฯ พม่า ๕ คนจึงแจ้งว่า

คนหนึ่งของระชวยช คนหนึ่งของระชวยมอง คนหนึ่งของระคลา
 คนหนึ่งของระทวย แล้วเจ้าแผ่นดินกรุงอังวะให้เข้ามานมัสการสมเด็จพระ
 พระสังฆราช ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในพระพุทธศาสนาณกรุงสยาม และได้
 ยื่นหนังสือให้แก่เราเป็นอักษรพม่าฉบับ ๑ และได้ถวายไทยธรรม คือ
 ยี่ระคำกาเขนยางไม้ใหญ่ ๒๘ สาย เล็ก ๓๐ สาย รวม ๕๘ สาย หีบ
 กำมลอ ๑ กล้องอย่างเงี้ยวใหญ่ ๒ เล็ก ๒ รวม ๔ โอลายอย่างเงี้ยว ๒
 แหนบ ๒ กระพิก ๓ เป็นของ ๘ สิ่งให้แก่เรา กับไทยธรรมอื่นอีก คือ
 กล้องอย่างเงี้ยว ๔๔ โอลายอย่างเงี้ยว ๔๔ แหนบ ๔๔ กระพิก ๔๔ ได้
 ถวายพระเถรานุเถรอื่นอีก ๔๔ รูปแล้ว เราทั้งหลายพร้อมกันได้กระทำ
 อนุโมทนาให้ต่อหน้าพม่า ๔ คน ในวันที่ ๔ ๆ ๓๐ คำนั้นแล้ว

เราได้หาล่ามพม่ามาให้อ่านแปลหนังสือนั้นออกเป็นภาษาไทยก็ได้
 ความไพเราะวิจิตรด้วยกตัญญูการสรรเสริญเจ้าแผ่นดินกรุงอังวะมหाराช
 ธานีในแดนพม่า ฟังก็หน้าเพลิดเพลิดใจ เราจึงคิดว่าถ้าคนเหล่านี้เป็น
 คนซึ่งผู้มีศรัทธาศรัทธาในเมื่องใหญ่ไซ้เข้ามาจริง เราก็มีความ
 ประสงค์เพื่อจะให้ท่านผู้ไซ้เขามาขึ้น ได้เชอด้วยสลักสำคัญเป็นแน่
 นอนว่าผู้ทรบไซ้เขามาขึ้นได้มาถึงเราแล้วจริง หนังสือกับสิ่งของไทย
 ธรรมได้มอบให้แก่เรา แลถวายแก่พระเถรานุเถรอื่น ๆ ตามจำนวน
 ของนั้นตามขงคขมาแล้วจริง เราจึงรจนากาการลิขิตนมาให้เป็นสำคัญ
 ถ้าท่านผู้ไซ้เขามีตัวจริงแล้วเราขออวยพรอนุโมทนาท่าน ด้วยปราณา
 ความเจริญ อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ แลสวัสดิ์มงคลผลอย่าง

อื่น ๆ แลความประสงค์สิ่งไรของท่านซึ่งเป็นกุศลไม่มีโทษ จงสำเร็จ
ทุกประการ เทอญ

เพราะเราได้รับอิทธิพลบรรณาการ ความรำพันพรรณนามาถึงเจ้ากรุง
อังวะเป็นมหाराชกระษัตริย์ แลสรรเสริญสมัคตังพระเกียรติยศธรรม
คุณต่าง ๆ ยืดยาวนักหนา เราก็คงจะต้องกล่าวความในกรุงสยาม
ประเทศนั้นแลคงออกไปเป็นปฏิบรรณาการคละแทนให้ท่านฟังบ้าง แต่ปรกติ
ไทยชาวกรุงสยามประเทศนั้นย่อมรู้ประมาณในทางถลา ความโต ๆ
ถึงจะจริงแท้ แต่ถ้าเป็นความไกลตาเห็นว่าเป็นคนไกล ๆ จะเชื่อยาก
ก็ไม่อยากกล่าวยืดยาวไป ด้วยเห็นว่าไม่มีประโยชน์ แลคำยกยอ
ว่ากระษัตริย์มหาสมมติราชวงศ์ อัสสัมชิตยพวงศ์วิสุทธิมาเนอง ๆ
ในพระยาพิแลอรรดกถาฎีกาต่าง ๆ นั้น คนทั้งปวงชาวประเทศต่าง ๆ
โศทรายทั่วกันว่า เป็นคำยกยอขององค์โยธาธิบดี ในมัยมประเทศ
ที่ใ้รช้อยุชคนว่าอันคุดธาน เพราะยาพิแลของสังคายนายในมัยม
ประเทศนั้น แลอรรดกถาฎีกาก็เป็นคำกล่าวแก่ยาพิแล แต่การในมัยม
ประเทศไม่ได้ว่าด้วยการประเทศอื่น ๆ แลคนบางพวกในประเทศนั้น
ใ้ช้ชื่อว่ากระษัตริย์ เพราะเนองด้วยชตยชาติตามเชื้อชาติสยตระกูล
เป็นลำดับมาดังนี้ ชาติอันคือพราหมณ์ แพลย์ สท จัณชกาล เนคัท
ยกุล, เป็นต้น ซึ่งถอกันต่าง ๆ ในประเทศนั้น แลคนที่ใช้ชาติกระษัตริย์
เต็มจะชื่อว่ากระษัตริย์ด้วยเป็นเจ้าแผ่นดินก็หาไม่ แลเจ้าแผ่นดินใน
ประเทศนั้นคนทั้งหลายย่อมยินยอมให้ใ้ตราชาภิเศกเฉพาะแต่ชตยชาติเป็น

22/04/2564

ธรรมเนียมนมา   ชาตอันแม่ มีอำนาจว่าการแผ่นดินก็ไม่ได้ราชาภิเศก
 แต่ถ้าจะว่าโดยธรรมราชวงศ์แล้ว   แม้นถึงในประเทศอันผู้ไท่ครอบ
 ครองราชสมบัติเช่นเจ้าแผ่นดินในประเทศนั้น ๆ   เมื่อประพฤติกฎต้อง
 ตามมูลนิตยธรรม   เหมือนนกริชชกในมณฑลประเทศ   ซึ่งเป็นต้น
 แบบอย่างกฎหมายบ้านเมืองต่าง ๆ สืบมา   ก็ระพึงกล่าวได้ข้าง   โดย
 ไท่คงอยู่ในธรรมราชวงศ์ของนกริชชก   แต่กหาสัจต้องการนกริชชก   ไท่ช่วย
 ช้อว่านกริชชกชกชก   เมื่อความคมชกแล้วก็เป็นความค   แลชอชงว่า
 พระเจ้าแผ่นดินคนนั้น ๆ   มีชาติวิริสุทธิไม่วิริสุทธิ   เจอชนนกริชชกไม่เจอชน
 มาแก้คนเทมนี้   ถึงจะว่าวิริสุทธิเป็นการไกลห่างล่วงมาแล้วนานก็เชอ
 ยาก   จะเอาเช่นประมาณไม่ได้   ไท่ช่วยว่า   สัพเพ   สังฆา   อนิจจา   สังขาร
 ที่หลายทั้งปวงเช่นชงไม่เที่ยง   มีความแปรปรวนแยกย้ายไปเช่นธรรมค
 เพราะฉนั้นค่าเกิน ๆ   เช่นนี้   เราขอชอกเสียไม่เลียนตามว่าความ   ชง
 ไม่ว่านั้นเพราะจะเห็นว่าพระเจ้ากรุงสยามของเรา   คำตระกูลกว่า   เจ้าภายใน
 กรุงองระบคนนกริชชก   ไท่ช่วยว่า   คนเชอวงศ์ในประเทศพม่าแลไทยชง
 ไกลเคียงกัน   ก็สืบมาในพระราชพงศาวดารแลคำให้การคนไปมา
 เมือง ๆ   ความจริงอย่างไรก็ยอมแจ้งแก่คนทั้งสองประเทศที่พอใจฟัง
 โดยจริงอยู่ด้วยกัน   จะชอว่า   แค้การทศวรร   ชนเช่นธรรมเนียมนคนทั้งปวง
 ทุกประเทศ   ย่อมนับถือเจ้านายทมิฬชาติภาษาแลกลจารคตชธรรมลทธิ
 เสมอกันมากกว่าชาตอันภาษาอื่น   เพราะฉนั้นฝ่ายข้างกรุงสยามนถงเมื่อ
 บ้านเมืองไท่เป็นระส่ำระสายยกย้ายไป   ต้องอยู่ในอำนาจชาตอันภาษาอื่น

ทั้งประเทศราชทั่วทุกทิศ ให้มีความศุขสำราญ โดยราชวิธานิกิจนั้น ๆ
 แลไท่ทรงอนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์ชาตลตของฉลัพระบาททั้งปวงให้มี
 อิศริยยศบริวารยศ โดยถานานศักดิ์ แลทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา
 ให้รุ่งเรืองดำรงอยู่เป็นปรกติ แลทรงบำเพ็ญพระราชกุศลต่าง ๆ ทรง
 อุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์สามเณรทั้งปวง โดยสมควรแก่ศีลคุณสุตคุณ พระ
 นครนิกเจริญรุ่งเรืองเป็นศุขสำราญนิราคอบัณฑนตราย.

อนึ่งเพราะคำซึ่งมีมาในหนังสือ ว่าพม่าซึ่งมาครั้งนั้น มานมัสการ
 พระสังฆราชซึ่งเป็นพระมหาเถรเจ้า เป็นประธานในพระพุทธศาสนาใน
 สยามประเทศนั้น แลพม่าพวกซึ่งมาครั้งนั้นหาได้พบพระมหาเถรที่เรียก
 ชื่อทังนั้นไม่ ก็ด้วยเหตุที่นั่นท่านผู้ ไช้มาจะเข้าใจว่าในกรุงสยามมีคน
 การพระพุทธศาสนาจะไม่มีผู้ ไช้ใหญ่ยังคยขยชา เพราะฉะนั้นจะขออธิบาย
 ชแจงมาให้ทราบ ด้วยตำแหน่งพระสังฆราชนั้น เดิมแต่ก่อนอย่าง
 อรวมเนียมในสยามประเทศนั้นแลเมืองอื่น ๆ ไกลเคียงกัน บรรดาเป็น
 เมืองมีพระสงฆ์อยู่เป็นคณชลิต โดยปรกติกคนในพนบ้านเมืองนั้นย่อมมี
 จารตมา คือพระมหาเถรเจ้าองค์ ไช้ซึ่งพระเถรานุเถรผู้น้อยผู้ ไช้ใหญ่
 เจ้าหมู่เจ้าคณะในพระพุทธศาสนาเป็นอันมากพร้อมใจกันนับดอขยชา เช่น
 ผู้ประกอยด้วยศีลแลขยญาศรัทธาธิคุณ ควรจะเป็นประธานทพงแก่
 พระสงฆ์ทั้งปวงแลราชตระกูลทั้งราษฎร ในการสั่งสอนแนะนำให้ปฏิบัติ
 การกุศลในพระพุทธศาสนาได้ด้วยดีแล้ว ในพระเจ้าแผ่นดินพร้อมกย

ความคิดท่านเสนาบดีก็ข้อมนแต่งตั้งพระมหาเถระเจ้าองค์นั้นใหม่ศรีษะ
 ยันตาคักคืออย่างใหญ่อย่างสูงกว่าพระสังฆมทั้งปวง เรียกนามว่าพระ
 สังฆราช เยี่ยงอย่างนมมานาน ครั้นเมื่อถึงรัชกาลแผ่นดินปัจจุบัน
 ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามได้ทรงสังเกตุการเก่าที่มมา
 ในพระยาพิธอรรถกถา โดยเลอียดแล้ว ทรงปรุึกษาด้วยพระสังฆเถรา
 นเถระผู้พระปริยัติธรรม แลนักปราชญ์ราชบัณฑิตเป็นอันมาก เห็น
 พร้อมกันว่า คำว่าราชานไม่ควรจะใช่เป็นชื่ออันควรจะเรียกจะให้แก่
 บรรพชิตอน นอกจากองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย เพราะในยาพิ
 แลคัมภีร์อรรถกถาฎีกา ใช้แต่พระนามสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์
 เดียว เรียกขานแห่งว่าธรรมราชา ถึงฤาษีมุนนอกจากพระศาสนาจะ
 ชื่อว่าราชสีห์มีแต่พระเจาทัพพเนมิ, พระเวสสันดรเป็นต้น ซึ่งเช่น
 พระเจ้าแผ่นดินมาแต่ก่อนแล้วออกทรงผนวช จึงใ้เอนามเติมมาเรียกขาน
 อย่างในจักรวัตติศตวรรษชาตกว่าราชฤาษี แต่ในพระพุทธศาสนา
 แลรดงท่านที่เช่นเจ้าแผ่นดินมาแต่เดิม อย่างพระเจ้ามหากษัตริราช
 พระเจ้าภคทัษราช พระเจ้าปกกษัตริราชเป็นต้น เมื่อใดออกทรง
 บรรพชาแล้วมีแต่นามว่า พระมหากษัตริเถระ พระภคทัษเถระ พระปก
 กษัตริภิกษุ ไม่ได้ปรากฏนามว่าราชาเลย ตั้งแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 เสด็จปรินิพพานมาแล้ว ถึงพระมหากษัตริสยพระสัพพกามีเถระแลพระโมคค
 ษัตริศเถระ ซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธานในการประชุมทุกขัตติยสังคายนายกัถ
 พระมหินทเถระซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช ออกไป

ย่กระษิย์ฐานพระพุทธรูปในลังกาทวิยัคคี ก็ไม่ได้เรียกว่าสังฆราชเลย
 เพราะฉะนั้นจึงพร้อมกันให้ยกตั้งนามว่าสังฆราชนั่นเลย ไม่ได้ตั้งท่าน
 องค์ใดเป็นที่พระสังฆราชเลย แต่ในการแรกตั้งแผ่นดินปัจจุบันนี้ พระ
 บรมวงศ์เธอพระองค์หนึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
 กรุงสยาม พระองค์เป็นยี่ชุกรในพระบรมราชวงศ์นี้ เป็นขนิษฐาธิราชของ
 สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม ซึ่งได้เถลิงถวัลยราชสมบัติสืบพระ
 บรมราชวงศ์มาเป็นที่สอง ได้ทรงผนวชในพระพุทธศาสนาแต่ทรงพระ
 เยาว์มา จนทรงพระเจริญพระชนม์ได้หกสิบพรรษา ในพระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามพระองค์นี้ เมื่อยังทรงพระเยาว์อยู่นั้นได้ทรง
 ศึกษาอักษรวิธแลพุทธอวษนะ แลวิชาการคคิโลกอื่น ๆ ในสำนักแห่ง
 พระบรมวงศ์เธอพระองค์นั้นมา ครั้นเมื่อได้เถลิงถวัลยราชสมบัติ จึง
 ทรงปลุกชาคด้วยพระบรมวงศ์แลเสนาบดีผู้ใหญ่ แลพร้อมด้วย
 ขนุนคยาภิชณาไสริยแห่งพระเถรวานเถรเจ้าหมู่เจ้าคณะทั้งปวงคด้วยกันแล้ว
 ได้สถาปนาพระบรมวงศ์เธอพระองค์นั้นให้มีพระนามจารกในพระสุพรรณ
 บัตรว่า กรมสมเด็จพระปรมาณุชิตชิโนรส เป็นพระสมณคณมมหาสังฆ
 ปรีนายกอื่นใหญ่ยิ่งกว่าสังฆบริสชทวทั้งสกลราชอาณาจักร กรมสมเด็จพระ
 พระปรมาณุชิตชิโนรสเจ้านั้นจึงได้ทรงรักแ่งมอชคณะน่ายเห็นอให้ชนแก่
 สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สติคย์นวกศุทศันเทพวราราม คณะได้
 ให้ชนแก่สมเด็จพระวันรัต สติคย์นวกศอรณราชวราราม คณะกลางคือ
 พระสงฆ์ในเขตรแดนพระนครนแบ่งกันชงคยว่ากล่าวเป็น ๓ คณะ คือชน

ฅว้ทพรเสทพนวิมลมังคลารายโดยมาก ฅนในพระบวรวงค์เออ กรม
 ทมนบวรรงษสริยพนธ สลิตยฅวทขวรนิเวศ์วรวิหารบ่าง ฅนแก่สมเก้จ
 พระพุททโฆษาจารย์ สลิตยฅวทมหาธาตบ่างตามทค้ันเคย กรมสมเก้จ
 พระปรมาณุชิตชิโนรสได้เส้ทจ้ท้งอยุ่ไต้ ๓ พรรษาถ้ทรงพระประขวรสัน
 พระชนม์ล่งไป ในพระบาทสมเก้จพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยาม ฅงไปรค
 ให้จ้กแงการถวายพระเพลิงกรม สมเก้จพระปรมาณุชิตชิโนรสเส้รจ้แล้ว
 ถ้ยงทรงพระอาไลยถ้ยงน้ก ฅงได้ ไปรคให้ประคิยฐานพระอัฐิธาตุ
 ไวณพระท้าหน้กชงกรมสมเก้จพระปรมาณุชิตชิโนรสน้ันได้เส้ทจ้ท้งอยุ่เหม้ณ
 ยงมีพระชนม์ มีไต้ทรงตั้งแตงท้านผู้ ไต้ย่นท้พระสังฆราชาท้อไปอื่กเลย
 มีแตท้านท้ย่นมหาเถรผู้ ใหญ่ย่นเจ้าคณะทง ท้ากล้่าวตามคณจ้นยคน
 ฝ้ายเราย่นเสษฐันเทวาลิถในกรมสมเก้จพระปรมาณุชิตชิโนรส ฅงได้
 มาปฏิบัต้เฝ้าพระอัฐิ แลว้ท้ษาท้่มุคณอยู่ณพระอารามน้ตามอยุ่บ่างเมือ
 กรมสมเก้จพระปรมาณุชิตชิโนรสยงทรงพระชนม์อยู่ เพราะณน้เมือ
 พม่า ๕ คนมาถ้ถ้วราชอิฐาค ใต้ถ้ถามพระสังฆวัจจะมาทาพระสังฆราชา
 พระสังฆวัจในพระอารามน้ันฅงได้พาพลกพม่ามายงถ้่านกเราฅว้ทพรเสทพน
 ชงเคยย่นท้สลิตยแห่งกรมสมเก้จพระปรมาณุชิตชิโนรสน้ันถงน แล
 การพระพุททศาสนาในกรุงสยามน้ถงจะไม่มีสมเก้จพระสังฆราชาตามอยุ่บ่าง
 เเคิม เจ้าห้่มุเจ้าคณะทง ๕ ถ้มีสมคัสไมสรพว้มถ้กันปถุถษาว่ากล้่าวการ
 ทงปวงให้เรยบร้อยย่นปรกคิ การปฏิบัต้เฝ้าเรยนถ้บรือบร้อยอยู่ทุก
 ประการ.

แลแต่ก่อนมาจนบัดนี้ คนชาวกรุงสยามประเทศนี้ ได้รู้ทวักนมา
 นาน ว่าพม่าเป็นข้าศึกกับไทย เมื่อก่อนแต่เข้าไปภายหน้าใน ๒๐๐ ปีลงมา
 พม่าได้กล่าวไทยว่าเป็นอย่างไรกับพม่า นั้น การที่จริงที่แต่อย่างไรใน
 คำนั้นก็ พม่าได้ทำกับเมืองไทยอย่างไรก็ การที่ปลงหนักแจ้ง
 อยู่กับใจของไทย แลบุตรหลานของไทยที่ตกอยู่ณเมืองพม่า ๆ แต่
 ตัวพม่าที่เป็นคนซื่อสัตย์มักสืบสารการไยราณ รุเรองราชพงศาวดาร
 แต่ก่อนนั้นจริงนั้นทุกประการแล้ว อย่าให้เราผู้เป็นสมณต้องกล่าวถึง
 ความข้านเมืองแต่หลังมานั้นเลย ในแผ่นดินพระเจ้ากรุงสยามแต่ก่อน ๆ
 ครองชนไปนั้น มีพวกพม่าได้เข้ามาถึงกรุงเทพพระมหานครหลายครั้ง
 แล้ว มาขออ้างว่าเป็นชนนางทกพระเจ้าแผ่นดิน แลเสนาบดีพม่าใช้มา
 บ้าง ว่าตัวเป็นคนมีชาติมตระกูลเป็นเชื้อเจ้านายบ้าง เข้ามาขอเจริญทาง
 พระราชไมตรีผูกพันสองพระนครให้เป็นทองแผ่นเดียวกันบ้าง ถ้าจะ
 หนไทยข้างเมืองโน้นมา ถ้าขอให้ช่วยตัวช่วยกำลังอื่น ๆ บ้าง แลการ
 ที่คนเหล่านั้นให้การไว้อย่างไร ครั้นสืบฟังไปการก็เป็นอย่างอื่นเป็นเท็จ
 แต่ไม่เป็นจริงทั้งนั้น ภายหลังมามีพม่าบางพวกบางคนเข้ามาอีก มา
 พุดจากกันต่าง ๆ เช่นนั้นอีกก็ไม่มีใครเชื่อฟัง ผู้มีขนตาศึกก็ยอมมีความ
 สงสัยว่าเป็นคนสอดคนแนมเที่ยวล่ยข่าวการบ้านเมือง ถ้าหลอกลวงจะเอา
 ภาณผลรางวัลด้วยเล่ห์กล ท่านจึงจับตัวกักขังไว้บ้าง ของจำทำโทษเสียบ้าง
 มีไต่ปล่อยให้ไปมาตามสหาย ครั้นข่าวนี้ทราบออกไปในเมืองพม่า คน
 ในเมืองพม่าแม้ถึงเป็นคนที่มีศรัทธาซื่อตรงประสงค์จะเข้ามาเที่ยวนมัสการ

พระเจ้าย้ายมาอยู่ให้ท่าน ด้วยเห็นแก่พระพุทธศาสนาฝ่ายเดียว ไม่เกี่ยว
 ของกษัตริย์ราชการบ้านเมืองก็ ก็มีความสับสนเกรงกลัวจะต้องกักขังตัวไว้
 จึงหาได้ไปมาถึงกันไม่นานแล้ว แต่ยกคนพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามพระองค์
 นั้น ทรงพระกรุณาเมตตาแก่คนชาติมนุษยทุกประเทศตลอดพระพุทธศาสนา
 ตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมาก ทรงพระราชดำริว่าเมืองต่าง ๆ ที่
 เป็นชาติก็มาแต่ก่อนก็สงบเงียบมาช้านานแล้ว คนชาติอนาภาษาอนาถ
 พระพุทธศาสนาถูกค้องกัน คือพระสงฆ์สามเณรแลคฤหัสถ์จะเที่ยวชนบท
 จาริกแสวงหาข้อปฏิบัติ แลนมัสการพระเจ้ายิ่ง โดยความประสงค์ประโยชน์
 ชาตินั้นก็ ฤๅลูกค้ำวานิชเที่ยวค้าขายหมายผลประโยชน์ชาตินั้นก็ เมื่อ
 ไม่มีข้อเหตุต่าง ๆ ขัดขวางต่อการแผ่นดิน มาตามตรงไปตามตรง
 แล้ว ก็ทรงพระมหากรุณาโปรดให้สำเร็จความประสงค์ของคนพวกนั้น
 จะมากให้มาจะไปก็ให้ ไปตามสบายไม่ได้ห้ามหวงขกหน่วงเอาตัวไว้ แล
 ครั้นนี้เราได้เห็นพม่าพวกนั้นเป็นคนถือพระพุทธศาสนาเหมือนกัน เราได้
 ให้หลานได้ตามพุทธาพิงทุกก็เห็นว่าไม่มีความเกี่ยวข้องกับแผ่นดิน
 แต่อย่างหนึ่งอย่างใด เราจึงได้รับรองโดยปรกคิตามวิสัยสมณะ แลได้
 รัยไทยธรรมของท่านโดยหารังเกียจมิได้ทั้งมาแล้วแต่หลัง.

อนึ่งเราขอแจ้งความมาให้ท่านเชื่อว่า ในกรุงเทพพระมหานคร
 ยกคนพระพุทธานุชากริ่งเรื่องตำรงอยู่ พระเถรานุเถรผู้ทรงคุณธรรม
 ครอบครองหมู่คณะสั่งสอนพระสงฆ์สามเณรแลคฤหัสถ์ให้เล่าเรียนพระ
 คัมภีร์ใหญ่น้อย แลได้ตั้งอยู่ในข้อปฏิบัติบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ก็มีอยู่มาก

ทั้งภายในภายนอกพระนคร แลคัมภีร์พระพทธวณะ คือบาฬีบรรณกถา
ฎีกาทังปวงก็มีบริบูรณ์ ในกรุงเทพมหานครนี้ เราทั้งหลายคือพระภิกษุ
สงฆ์ขอนุโมทนาเจริญเมตตาอวยพรมาถึงท่าน ขอท่านจงมีความสุข
สวัสดิ์เจริญ แลประกอบความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยให้มั่น จงบำเพ็ญ
การกุศลทานศัลภาวนาสมญาปฏิบัติ เพื่อเป็นอุปนิสัยแก้ทางสุคติสวรรค์
นฤพานให้บริบูรณ์ทุกประการ เทอญ ฯ

ลชคมาฉวัน ฯ คัมภีร์แสงนักษัตรนพศก (พ.ศ. ๒๔๐๐)

เหตุที่พม่ามาเจรจาความเมืองในรัชกาลที่ ๔ ไม่เกี่ยวข้องกับ
การทวงเงินเล็กน้อยเหมือนครั้งก่อน ๆ ที่ได้พิจารณามาแล้ว ด้วยล่วง
มาถึงสมัยนพมาเสียดาณาเขตระแวกอังกฤษเสียเป็นอันมาก หัวเมืองที่
ต่อแดนไทยอันเป็นหนทางแลท่าเล็กรยพุงกันแต่ก่อนตกไป เป็นหัวเมือง
ชนของอังกฤษ ค้นแดนไทยกับพม่าตลอดข้างตอช่นไต แคนไทยกับ
พม่ายังต่อสู้กันแต่ทางเมืองประเทศราชไทยใหญ่ของพม่ากับมณฑล
ภาคพายัพข้างฝ่ายเหนือ เพราะฉะนั้นพม่าที่มากลางเมืองมาทาง
เมืองเชียงใหม่ มิได้มาทางเมืองกาญจนบุรีดังครั้งก่อน ๆ

ความประสงค์ของพม่าที่แต่งทูตเข้ามาปรากฏกล่าวในหนังสือของ
เสนาบดีพม่าถวายสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เข้ามาสืบการพระศาสนา
ด้วยได้ข่าวเล่าลือไปว่าการพระศาสนาในเมืองไทยเจริญรุ่งเรืองมาก
ความชอบเห็นจะเป็นมูลเหตุที่จริงส่วนหนึ่ง ก็คือพม่าซึ่งพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสามารถรอบรู้พระไตรปิฎก แลได้ทรงสอบ

สวนลทอพระธรรมวินัย วางระเบียบข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ให้
 เคร่งครัด มีผู้ศรัทธาประพาศิกามเป็นอันมากมาแต่ครั้งยังทรงผนวช
 คงเลื่องญาออกไปถึงเมืองพม่า พระเจ้ามินตงจึงอยากทราบว่าเมื่อ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้เสด็จผ่านพิภพแล้ว จะทรง
 จักการฉายพระพุทธรูปมาประการใดบ้าง เพราะในเวลานั้นพระเจ้า
 มินตงกำลังปรารถนาจะให้พระพุทธรูปเป็นพุทธศาสนูปถัมภก ให้เป็นพระเกียรติ
 ยศแก่การที่พระเจ้าแผ่นดินพม่ารัชกาลก่อนแพ้อังกฤษ แต่
 เห็นจะยังมีความขอสันชอกซึ่งเป็นมูลเหตุให้พม่าแต่งทูตเข้ามาครั้งนั้น
 เพราะการที่แต่งทูตมาทางไกลต้องลงทุนรอนมาก การอื่นใดที่ทูตจะ
 ทำให้เป็นประโยชน์ใดคงจะสั่งให้มาทำด้วยทั้งนั้น พิเคราะห์กิจการ
 อย่างอนซึ่งเขาจะเป็นความมุ่งหมายของพม่าที่แต่งทูตมาครั้งนั้น สัน
 นิษฐานว่าเห็นจะมีการที่พระเจ้ามินตงให้ทูตพม่ามาสืบอีก ๒ อย่าง คือ
 อย่างที่ ๑ เมื่อยเกาะ พ. ค. ๒๓๘๗ ไทยได้ทำหนังสือสัญญาทาง
 พระราชไมตรีกับอังกฤษ แลต่อมาในต้นปีมะโรง พ. ค. ๒๓๘๘ ได้ทำ
 หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับอเมริกันด้วยฝรั่งเสียอีก ๒ ชาติ ชาว
 มินตงทราบไปถึงเมืองพม่า ฝ่ายพม่าได้เคยทำหนังสือสัญญากับอังกฤษ
 แต่เป็นสัญญาทำเมื่อแพ้สงครามครั้งแรก มาเมื่อแพ้สงครามอังกฤษ
 ครั้งที่ ๒ พระเจ้ามินตงไม่ยอมทำหนังสือสัญญา ๒/04/25๒๓ ังว่าพระเจ้า
 ฤกามแมงที่ถูกปลงจากราชสมบัติเป็นผู้ทำสงคราม พระเจ้ามินตง

หาได้เป็นผู้ทำสงครามไม่ การร้กค่างกันอยู่เพียงนั้น พระเจ้ามินตง
คงอยากจะทำว่า ไทยทำหนังสือสัญญาด้วยฝรั่งโดยมิตรภาพได้ถึง ๓
ชาตินั้น คุ้มขยายอย่างใด แลฝรั่งที่มาเป็นมิตรกับไทยนั้นมาทำ
อย่างไรบ้าง จึงแต่งคนมาสืบสวนความชื่อน้อย่าง ๓

อย่างที่ ๒ นั้น แต่ก่อนไทยกับพม่าไปมาล่องแควนกันไม่ได้
คุ้มต่างเกรงว่าผู้ที่จะไปมาจะสอดแนมการในบ้านเมือง โดยฐานกับมิตร
ถ้าคนฝ่ายไหนล่องแควนตามแม่น้ำแต่ไปใกล้ชายแควนก็มักถูกจับกุม ครั้น
การสงครามสงบมา การทขบขุมกันก็เสื่อมซาไป แต่ยังไม่บอก
เลิกกันทั้ง ๒ ฝ่าย พม่าอยากจะทำมาค้าขายทางมณฑลภาคพายัพ
พระเจ้ามินตงจึงแต่งให้คนมาสืบสวนถึงการที่ไทยจะยอมให้พม่ามายัง
เมืองไทยได้โดยสะดวกอย่างไร พม่าที่เข้ามาคงถามความชื่อนั้นที่พระ
พรหมมุนี จึงปรากฏกล่าวในลิขิตตอบว่า พระราชทานอนุญาตให้
ผู้ที่จะไปมาโดยสุจริต ไปมาค้าขายถึงกันได้ไม่ห้ามปรามตั้งแต่ก่อน
แลความชื่อนั้นยังมีผลต่อมา ตั้งแต่ที่พม่าเข้ามาคราวนั้นแล้ว ก็มี
การค้าขายทางมณฑลภาคพายัพติดต่อกับแดนพม่า ต่อมาพระเจ้า
เชียงใหม่กาวิโลรสสุริยวงศ์ แต่งคนไปซื้อของที่เมืองพม่า พระเจ้า
มินตงก็ให้รับรอง จนถึงได้เข้าเฝ้าเห็น แลแล้วพระเจ้ามินตงประทาน
สังวาลทองคำ อันเป็นทำนองเครื่องราชอิสริยาภรณ์ของพม่า มาให้

พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์สาย ๑ เป็นเหตุให้พวกลูกหลานพระเจ้าเชียงใหม่องค์ก่อน^๔ พองหน้าว่าพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์เอาใจออกหากไปเข้ากับพม่า ถึงต้องมีข้าหลวงขึ้นไปไต่สวน พระเจ้ากาวิโลรสก็แก้คดีตามการที่เขามา แล้วลงมายังกรุงเทพฯ ๑ เขาสั่งवालัน^๕ มาถวายพระยาทสมเคี้ย ๑ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่าพระเจ้ากาวิโลรส ๑ หาใดคิดทรยศไม่ แต่สั่งवालัน^๕ ไม่ทรงรับไว้

เรื่องราวการที่ไทยกับพม่าไต่เจรจาความเมืองกันมาแต่ก่อนหมดเนือความเพียงเท่านั้น

ตำนานหอสมุด